

T. C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYAT ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BEHÇET NECATİGİL VE DİVAN ŞİİRİ GELENEĞİ

ALİ ARSLAN

150101019

PROF. DR. M.FATİH ANDI

TEZ DANIŞMANI

İSTANBUL 2018

TEZ ONAY SAYFASI

FSMVÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı yüksek lisans programı 150101019 numaralı öğrencisi Ali ARSLAN'ın ilgili yönetmeliklerin belirlediği tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “**Behçet Necatigil ve Divan Şiiri Geleneği**” başlıklı tezi aşağıda imzaları olan jüri tarafından 26.01.2018 tarihinde oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. M. Fatih ANDI

(Jüri Başkanı-Danışman)

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Prof. Dr. Ali Şükrü ÇORUK

(Jüri Üyesi)

İstanbul Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Mesut KOÇAK

(Jüri Üyesi)

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Ali ARSLAN

İmza

BEHÇET NECATİGİL VE DİVAN ŞİİRİ GELENEĞİ

ÖZET

Bu çalışmada Divan şiirinin Cumhuriyet dönemi Türk şairlerinden Behçet Necatigil şiiri üzerindeki etkisi incelenerek araştırılmıştır. Öncelikle Cumhuriyet dönemi şairleri içinde Behçet Necatigil'in konumu tespit edilmiştir. Cumhuriyet dönemi şairlerinin geleneğe bakış açısı ve divan şiirine yaklaşımı karşısında Behçet Necatigil'in Divan şiirine karşı olan tavrı tespit edilmiştir. Behçet Necatigil geleneği ve Divan şiirini bir bilgi alanı olarak görmüş poetik yaralanma ve beslenme imkânı bulmuştur. Divan şiirinde kullanılan bir takım mazmunları ve mitolojik unsurları kendi şiiri içinde kullanarak zengin çağrışım alanı oluşturmuştur. Bir takım mazmunları ise dönüştürerek imge dünyasına katmıştır. Divan şairlerine göndermeler yaparak referans alanı oluşturmuş, tazmin sanatına başvurmuş, ayet ve hadisleri şiirine doğrudan alarak iktibas yapmıştır. Sık sık başvurduğu kelime oyunu yapmayı ve kullandığı edebi sanatlardan mecaz, kinaye, teşbih, teşhis, tevriye, telmih, leff ü neşr, irad-ı mesel v.b. sanatları incelenip tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Divan Şiiri, Behçet Necatigil, Mitoloji, Mazmun, İktibas, Edebi Sanatlar

BEHÇET NECATİGİL AND TRADITION OF DİVAN POETRY

ABSTRACT

In this study, Behçet Necatigil, a Turkish poet of Republican period of Divan poetry, investigated by examining the effect on poetry. First of all, the position of Behçet Necatigil in the poets of the Republican period was determined. Behçet Necatigil's attitude towards Divan poetry was determined in the face of the viewpoint of the poets of the Republican period on the tradition and the approach to divan poetry. Behçet Necatigil saw tradition and Divan poetry as an information field and found poetic injury and nutrition possibilities. In the Divan poetry, a number of mazmunas and mythological elements were used in their poetry to create a rich connotation area. A number of mazmunas have transformed into the world of images. He created a reference field by referring to Divan poets, resorted to the art of redemption, quoted hadiths directly by taking his poem. Metaphor, parable, comparison, diagnostic, tevriye, reference, leff-u nesr, irad-i mersel arts were studied and tried to be made from the literary arts which he frequently uses and to use the word game.

Key words: Divan poetry, Behçet Necatigil, Mythology, Mazmun. quotations, literary arts

ÖNSÖZ

Behçet Necatigil (1916-1979) Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin en çok şair kişiliği ile önde gelen isimlerindedir. Cumhuriyet dönemi Türk şairinin gelenek karşısındaki tutumu farklılık arz etmektedir. Behçet Necatigil ise elli yıla yakın yazı hayatında gerek biçim gerekse içerik açısından hem gelenekten beslenmiş hem de yaptığı yeniliklerle adından sıkça söz ettirmiştir. Necatigil'in şiirlerini çeşitli şekillerde ele alan kimi denemelerin yanı sıra, genel çerçevesi ile şairin hayatını ve eserlerini inceleyen lisans, yüksek lisans ve doktora tezleri yapılmıştır. Fakat şairin şiirinin ayırt edici özelliği olan Divan şiiri geleneği ve bu geleneği oluşturan kodlar üzerinde detaylı bir çalışma yapılmamıştır. Biz bu çalışmamızda geleneğe ve Divan şiirine sevgi ile yaklaşan ve onu beslenme alanı olarak görüp ona ait birçok unsuru kendi modern şiir anlayışı içinde kullanan Behçet Necatigil şiiri üzerinde yaptık.

Çalışmamız “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri dışında üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Divan şiirinin kaynaklarını ve Behçet Necatigil'e kadar gelen edebiyat tarihimizi kısaca gözden geçirdik. Burada amacımız divan şiirini oluşturan kaynakların neler olduğunu hatırlamak ve Behçet Necatigil'in yaşadığı döneme kadar edebiyatımızda gelişen olayları göz önünde bulundurmaktır.

Birinci bölümde Behçet Necatigil şiirinde doğu mitolojisini ait unsurların tespiti ve şiirlerinde bunu nasıl kullandığını inceledik. İkinci bölümde divan şiirinde kullanılan mazmunun modern bir şair olan Behçet Necatigil'in imge dünyasına nasıl yansıdığını belirlemeye çalıştık. Üçüncü bölümde divan şiirinin söz oyunlarının, edebi sanatlarının Behçet Necatigil tarafından değişim ve dönüşümünün tespiti ve şiiri üzerindeki kullanımını bulmaya çalıştık.

Sonuç bölümünde ise çalışmamızın gayesi olan Divan şiiri geleneğinin Behçet Necatigil şiirine etkisini elimizden geldiği kadar ortaya koymaya çalıştık.

Tez çalışmam sırasında kıymetli bilgi, birikim ve tecrübeleri ile bana yol gösterici ve destek olan değerli danışman hocam sayın Prof. Dr. M.Fatih ANDI'ya bizim bu çalışmada referans kaynak olarak kullandığımız “Dar Vakitlerde Geniş Zamanlar” değerli çalışması ile yol gösterici rol oynayan hocam Prof. Dr. Yılmaz Taşçıoğun'a ve tecrübelerini ve yardımını esirgemeyen hocam Yrd. Doç. Mesut KOÇAK'a ayrıca benim bugünleri görmeme en büyük destek olan Rahmet-i Rahmana kavuşmuş olan babam Osman ARSLAN'a ve aileme sonsuz teşekkür ve saygılarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ.....	1
DİVAN EDEBİYATI	1
BEHÇET NECATİGİL	7
BİRİNCİ BÖLÜM	11
1. MİTOLOJİ VE BEHÇET NECATİGİL ŞİİRİ	11
1.1. PEYGAMBERLER TARİHİ VE TARİHE MAL OLMUŞ KİŞİLER ETRAFINDA GELİŞEN MİTOLOJİK OLAYLAR	12
1.1.1. Behçet Necatigil Şiiri ve Peygamberler Tarihi	12
1.1.2. Tarihe Mal Olmuş Kişiler	23
1.2. MİTOLOJİK ÂŞIKLAR	26
1.2.1. Hak Âşığı Derviş.....	32
1.3. MİTOLOJİYE KONU OLMUŞ KUŞLAR	34
1.4. MİTOLOJİK SU	39
İKİNCİ BÖLÜM	41
2. BEHÇET NECATİGİL ŞİİRİNDE MAZMUNDAN METAFORA	41
2.1. ŞEM Ü PERVANE	43
2.2. GÜL - BÜLBÜL	48
2.3. LEYLA MECNUN	49
2.4. PEYGAMBERLER.....	54
2.5. BENGÜSU PINARI.....	58
2.6. MEY, MEYHANE, MECLİS, CAM	60
2.7. KUYU, NEY	62
2.8. DİĞER MAZMUNLAR.....	65
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	69
3. EDEBİ SANATLAR	69

3.1.İKTİBAS	69
3.2.TAZMİN ŞİİRLERİ.....	76
3.3.LEFF Ü NEŞR.....	88
3.4.TEVİRİYE	92
3.5. İHAM-I TENASÜB	99
3.6. DİĞER EDEBİ SANATLAR	100
3.6.1. Cinas	100
3.6.2. İstihdam	101
3.6.3. Telmih.....	104
3.6.4.Kinaye.....	105
3.6.5. Rücu.....	106
SONUÇ BÖLÜMÜ	107
KAYNAKÇA	109

KISALTMALAR

a.e.	Aynı eser/yer
a.g.e.	Adı geçen eser
a.y.	Yazara ait son zikredilen yer
b.a.	Eserin bütününe atıf
bkz.	Bakınız
bkz.: aş.	Eserin kendi içinde aşağıya atıf
bkz.:yuk.	Eserin kendi içinde yukarıya atıf
C.	Cilt
çev.	Çeviren
ed. veya haz.	Editör/yayına hazırlayan
k.g.	Karşı görüş
karş.	Karşılaştırınız
s.	Sayfa/sayfalar
t.y.	Basım tarihi yok
v.d.	Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler
y.y.	Basım yeri yok

GİRİŞ

DİVAN EDEBİYATI

Milletlerin hayatında meydana gelen tarihi, siyasi, coğrafi, kültürel ve dini değişiklikler sanat ve edebiyatına da yansımıştır. Divan edebiyatı da Türklerin İslamiyet'i kabul etmelerinden sonra İslam medeniyetinin bilim, inanç ve kuralları etkisinde ortaya koydukları edebiyat türüdür. Bunun için ' İslami Edebiyat' diye de isimlendirilmiştir. Fakat ' divan edebiyatı İslami devrenin edebiyatı olmakla beraber İslami Türk edebiyatı bütünü ile divan edebiyatı demek değildir' ¹ Divan edebiyatı, asırlar boyunca hüküm süren bir edebiyat olduğu için isimlendirilmesi, tanımı ve konumlandırılmasıyla ilgili birçok görüş bulunmaktadır. Yüksek Zümre Edebiyatı, Havas Edebiyatı, Saray Edebiyatı, Enderun Edebiyatı, Klasik Edebiyat, Eski Edebiyat' gibi isimlendirilmiştir. Fakat en yaygın kullanılan 'Divan edebiyatı' isimlendirmesidir. Bunun nedeni şairlerin manzumelerini topladıkları eserlere divan denilmesidir.

Tanımı ve konumlandırılması ile ilgili ise Ömer Faruk Akün: "Türk edebiyatının umumi gelişimi içinde, nazari ve estetik esaslarını İslami kültürden alarak meydana gelen ve özellikle örnek kabul ettiği Fars edebiyatının her yönden kuvvetli ve sürekli tesiri altında şekillenip belirgin örneklerini vermeye başladığı XIII. yüzyıl sonlarından, XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar, bünyesini sarsıcı ve zayıflatıcı bir tepki ve değişikliğe uğramadan Arapça-Farsça kelimelerin geniş ölçüde yer aldığı bir dille varlığını altı asır sürdürmüş bir edebiyat geleneğidir". ² diye belirtmiştir.

Bu tanımlama aynı zamanda bize divan edebiyatının konumunu, sınırlarını çizip kaynaklarını da işaret etmektedir. Türklerin İslamiyet ile tanışmasından hemen sonra oluşmuş bir edebiyat olmadığı gibi Arapça Farsça kelimelerin çok olması, aruz ölçüsünün kullanılması da divan edebiyatı ürünü olduğu anlamına gelmemektedir. Türk edebiyatının gelişim serüveninde İslami ilhamla Fars edebiyatının etkisi ile

¹Ömer Faruk Akün, **Divan Edebiyatı**. İsam Yayınları. İstanbul.2014.s.20

² Akün,a.g.e.s.15

oluşan bir edebiyattır. Divan edebiyatı her ne kadar İran edebiyatını örnek almışsa da kaynakları yalnızca İran şiiiriyle sınırlandırılmaz. Türklerin İslam dinini kabul etmeleriyle toplum yapılarında köklü değişimler olmuştur.13. yy. geldiğinde sadece konak, medrese ve halk arasında değişik sanat ve edebiyat anlayışları kendini göstermiştir. Çağın genel çerçevesi içinde Arapça, bilim dalı; Farsça, kültür ve sanat dili olarak benimsenmiştir. Böylece Osmanlıca denilen bir karma dil ortaya çıkmış ve arı Türkçeyi kullanan halk şairleri yanında bir de Osmanlıca ile eserler veren aydınlar sınıfı oluşmuştur. Divan edebiyatı bu aydınlar sınıfı tarafından 13. yy da Arap ve daha çok Fars Edebiyatının estetik yapısı üzerine kurulmuştur. Arapça ve Farsçanın medreselerde okutulması o devrin aydınları diyebileceğimiz okuma-yazma bilen azınlığın İran Edebiyatı ve sanatını Türk dili ile yavaş yavaş bağdaştırmalarına yol açmıştır. Divan edebiyatı bu üç dilin ve üç kültürün etkisi altında gelişimini sağlayıp 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar edebiyat geleneğini oluşturmuştur. Osmanlı döneminde usta şair ve yazarlar elinde devletin siyasi, kültürel ve ekonomik gelişimine bağlı olarak kendi gelişimini sürdürmüş; hatta devletin gerileme dönemlerinde bile nazım ve nesirde mükemmel örneklerini vermeye devam ederek 19. yüzyıl ortalarından itibaren mükemmelliğe ulaşan her sanat akımı gibi artık tarihe mal olmuş bir edebiyattır.

Divan edebiyatının beslendiği kaynaklar sadece İran kültürü ile kısıtlanamaz. Bu köklü edebiyatı oluşturan kaynakları şu şekilde sıralamak mümkün;

“1) Şairin inanç esaslarını oluşturan Kur’an ayetleri ve hadisler.

2) Dini ilimler. Bunlar tevsir(Kur’anın yorum) kelam (Allah’ın birliğinden bahseden ilim) Fıkıh(dinin usul ve hükümlerini inceleyen ilim) gibi dini bilgilerin yoğun olduğu dallardır.

3) İslam tarihi. Meşhur olaylar anlatılır.

4) Tasavvuf. şairlerin şarap mahbup gibi kelimeleri tasavvufi manalarını çağrıştıracak şekilde kullanmaları, söylediklerinden dolayı başlarının ağrımamasını sağlıyordu. Dini tasavvufi divan edebiyatı ise zaten tasavvufu konu edinmiştir.

5) İran mitolojisi ve Firdevsi’nin Şehname adlı eseri

6) Peygamber ve evliya hikâyeleri. Mucizeler ve kerametler.

7) Tarih ve efsanevi olaylar ve kişiler. Bunlar esatir denilen hayal gerçek karışımı olaylar ve kişilerdir.

8)Çağın ilimleri.(Kimya, Simya, Hikmet, Heyet ,Felsefe, Tıp, Astronomi,Musiki, Beşeri ilimler v.s)

9)Türk milli kültürü ve yerli malzeme (günlük olaylar, gelenekler, görenekler v.s.)

10) Dil, Terimler, deyimler, atasözleri vs ile zenginleşen dil bu edebiyatın ana malzemesini oluşturur.”³

Divan edebiyatı, bu kaynaklardan beslenerek oluşturduğu kendi sanat anlayışını geliştirir ve varlığını 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar devam ettirir. Ama bu varlığını ve etki alanını yitirdiği anlamına gelmemektedir. Çünkü 19. yüzyıla kadar güçlü bir edebiyat geleneği oluşturmuş ve estetik anlayışı geliştirmiştir. Divan edebiyatı kendini güncelleme gayretine 18. yüzyılda Nedim ile birlikte mahallileşme çabaları ve Nedim’den sonra Enderunlu Vasıf’la konuşma edası arayışlarına girmiştir. “Şehir hayatı İstanbul’un çeşitli özellikleriyle hatta şivesine kadar Vasıf’ın eserine yansırken, bir ‘zevk çözülüşü ’nü de gösterir.”⁴ Şeyh Galip(1757-1799) açtığı yeni yolda ‘ben açtım o kenzi ben tükettim’ dediği gibi takip edilmez. Onun tesiri sonraki yıllarda Abdülhak Hamit, Serveti Fünun şairleri; Ahmet Haşim, Yahya Kemal, hatta Cumhuriyet devri şairlerinde hissedilecektir.⁵

Divan şiirinin önemli özelliği olan mutlak kuralları 19. yüzyılda yıkılmaya, değişikliğe uğramaya başlamıştır. Adeta devlet kurumlarındaki ve hayattaki çözülme ve değişme bu düzenli şiir sistemine de yansımıştır. Bu çözülmeye ve değişime rağmen Şinasi’den sonraki edebiyatı etkileyen divan şairleri olmuştur. Keçecizade İzzet Molla’da mahallilik ve konuşma havası, Akif Paşa’nın‘Adem Kasidesi’ yeni Türk şiirinin kuruluş yıllarında birçok araştırmacı tarafından yeni şiirin habercisi olmakla beraber eski şiirin devamı sayılmıştır. Akif Paşa devlet memurluğu yapmış olması devletin içinde bulunduğu çalkantılı durumdan dolayı içene kapanık kötümser bir duyuş tarzını benimsemiştir. Akif Paşa’nın bu duyuş tarzındaki şiir örneği Servet-i Fünun şairleri tarafından sık kullanılacaktır.19. yüzyıl divan şairleri Encümen-i Suarâ adlı bir grup oluştururlarsa da eski şiiri canlandırıp sürdürmezler, çünkü

³ İskender Pala, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**.Kapı Yayınları, İstanbul.2016.s.123

⁴ İnci Engünün, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türk Edebiyatı** Dergâh yayın.İstanbul2015 s. 451

⁵ Beşir Ayvazoğlu, **Şeyh Galip Kitabı** İstanbul Büyükşehir Belediyesi yayınları.İstanbul.1995s.252

onlarda artık bir başka devirde yaşamaktadır. Bu şairlerin önemi başta Namık Kemal gibi yeni şiiri coşturacak olanlara ilhamı vermeleridir. Tasavvuf düşüncesi şiirine hakim olan Yenişehirli Avni Bey (1826-1883), tasavvuf lügat ile birlikte, devrin yenilikleriyle ilgili kelimeleri Divan şiirinin lügatine sokmuştur. Leskofçalı Galip Bey(1829-1867) Divan tarzında yazmakla birlikte mazmunların içeriğini boşaltmış ve divan şiirinin geometrik yapısını bozarak yeni şiire yol açmıştır. Namık Kemal üzerine büyük tesiri olan Leskofçalı Galip'in bazı mısraları Namık Kemal'i ateşlemiştir. Leskofçalı'nın şiirde yaptığı yenilik yıllar sonra Yahya Kemal tarafından da anlaşılmıştır.

19. yüzyılda Osmanlı devletinin eski gücü ve ihtişamını yitirmesi ile kendini batı karşısında savunmasız bırakması sanat ve edebiyat açısından da batı etkisine açık hale getirmiştir. 19. yüzyılda gazetenin etkisi ile yeni türlerin girmeye başlaması yeni nesil edebiyatçıların bu yeni türlere olan merakı ve siyasi olayların etkisi ile divan edebiyatı etkisi azalmaya başlamıştır. Gazete, batı etkisinde gelişen şiirin yanı sıra roman ve hikâye gibi yeni türlerin de tanıtım aracı olmuştur. 19. yüzyıl gelenekten beslenen divan edebiyatı ile batının tesiri altından gelişen yeni Türk şiirinin mücadelesi ile geçmiştir. Türk şiirinin iki ana beslenme kaynağı olan Divan edebiyatı ve Halk edebiyatının 19. yüzyılda batıdan gelen özellikle Fransız şiirinin özellikleriyle birleşmiştir. Tanzimat döneminde yetişen yazar-şairler divan edebiyatı ile irtibatı koparıp yeni bir edebiyat oluşturma gayretine girişmiştir. Tanzimat dönemi sanatçılarından Şinasi, Namık Kemal⁶, Ziya Paşa'nın⁷ divan edebiyatına yaptıkları eleştiriler kendilerinden sonra gelececek yeni şiiri savunanlar için ilham olmuştur.

Tanzimat'ın ikinci nesli olan ve eskiyi reddeden, genel çizgileriyle romantizmi tercih eden Rezaizade, Abdülhak Hamit, Sami Paşazade Sezai'nin karşısında bir bakıma realizmi ve eskisi şiiri savunan Muallim Naci eski şiirin olumlu özellikleri ve dil konusuna dikkati çeken mücadelesini (Demdeme 1882) sonuna kadar savunmaya devam etmiştir. Ancak, edebiyatın aracı olan dilin ve arzun doğru kullanılmasına verdiği önem de onu, edebiyat yanlılarından uzaklaştırmıştır.

⁶Mehmet Kaplan **Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları II** Marmara Üniversitesi yay.

İstanbul.1993s.183

⁷ Kaplan a.g.e.s.45

Yeni şiirin savunuculuğunu yapan Recai Zade ile eski şiiri savunan Muallim Naci arasında edebi tartışmalar yaşanmış ve Tanzimat dönemi birinci nesil olarak bilinen Namık Kemal ve Şinasi'nin divan şiirine karşı başlatmış olduğu eleştirilere Recai Zade Ekrem devam etmiştir. Edebiyatımıza yeni türlerin girmesiyle birlikte şiirde, gerek şekil gerek muhteva açısından bazı değişiklikler olmuştur. Bu değişiklikler Türk Edebiyatı'nda asıl hamle yapan Servet-i Fünûn'a kadar devam etmiştir. Servet-i Fünûn ile birlikte Türk Edebiyatı gerek şekil gerekse içerik açısından Fransız Edebiyatı'nın etkisinde kalmıştır.

Şinasi ile başlayan yenileşme hareketi divan şiirine karşı tepki mahiyetindeyken Servet-i Fünûn döneminde tepki ile sınırlı kalmamıştır. “Servet-i Fünun dergisi etrafında toplanan şair ve yazarlar, yeni bir edebi akım başlattıklarını ifade edecek şekilde kendilerinden ve yayınlarından ‘ Edebiyat-ı Cedide’” diye bahsetmişlerdir.’⁸ Fakat devrin siyasal durumunun da etkisi ile Tanzimat dönemi sanatçılarının aksine siyasi olayları konu edinmeyip daha çok ferdi hassasiyetleri konu edinmişlerdir.

II. Meşrutiyet'ten(1908) sonra başlayan ulusçuluk akımı her alanda olduğu gibi edebiyatta da kendisini göstermiş ve ‘Milli Edebiyat’ akımı ile ulusal kaynaklara dönülme ilkesini benimsenmiştir. Osmanlı devletinin içinde bulunduğu durumdan ancak milliyetçi bir anlayışla kurtulabileceğini düşünen yazar, şair ve düşünce adamlarının ortaya attığı fikirle başlayıp balkanların kaybedilmesi, Osmanlı'nın çok uluslu yapısının tehlikeye düşmesi ve milli mücadele yıllarının yaşanması ve Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasıyla Milli edebiyat akımının etkisi artmıştır. Bu şekilde milli edebiyat döneminde yazar ve şairlerin sade Türkçe ve öz kaynaklara dönme fikri Cumhuriyet edebiyatı döneminde gerçekleşmiştir.

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin gelişiminde batıdan gelen akımların etkisi büyük olmakla beraber eski Türk şiirinin iki büyük geleneği olan Divan şiiri ve Halk şiirinin etkisi devam etmiştir. Cumhuriyet dönemi Türk şairi; Türkiye'nin sosyal siyasal ve kültürel gelişimine bağlı olarak batı edebiyatı, divan edebiyatı, halk edebiyatının bazı unsurlarını kullanmış fakat bu edebiyatlara benzemeyen yeni bir edebiyat oluşturmaya çalışmıştır. Cumhuriyetin ilanı ile değişen rejimle birlikte

⁸ Orhan Okay, **Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı**, Dergah Yayınları.İstanbul.2009.s.140

yaşanan siyasi olaylar, devrimler ve geride kalan milli mücadele yıllarının etkisi edebiyatta ve sanatta devam etmiştir. Yeni rejimle birlikte sanat eserlerinde (şiir ve roman) daha sade bir dil kullanılmaya başlanmış, eserlerde konu ise artık İstanbul değil Anadolu ve Anadolu insanının yaşantısı, yeni kurulan devlet olmuştur. Şiirde şekil ve muhteva açısından büyük değişiklikler olmuş serbest ölçü ve hece ölçüsü kullanılmıştır. Divan edebiyatı geleneği, Yahya Kemal, Ahmet Haşım gibi şairlerin şiirlerinde ölçü-uyak benzeri biçim özellikleri, üslup, estetik anlayış ile kendini göstermiştir.

Bu noktada Yahya Kemal'in(1884-1958) üstlenmiş olduğu konum önemlidir. Fransa'da eğitim alan Yahya Kemal, Fransız şiirini yakından tanıma fırsatı bulmuştur. Camilla Julian'ın "Fransız milletini, bin yılda Fransa'nın toprağı yarattı" sözünden oldukça etkilenmiştir. Bu söz, Yahya Kemal' i kendi köklerini bulmaya, kendi kültürünü tanımaya ve sahiplenmeye sevk etmiştir. Paris'te divan şiirini araştırmış ve divan şiirini olduğu gibi almak yerine güncel taşıma yoluna gitmiştir. Divan şiirinin ritmini, sesini, hissini, şiiri dokuyan kodları, bir kısım mazmunları kullanıp beslenme yoluna gitmiştir. Modern bir anlayışla örgütleyerek örnek oluşturmuştur. Bunu geçmişi şimdinin içinde yaşatmalıyız anlayışı ile yapmıştır. Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin sade Türkçe ve hececi yaklaşımına karşılık Yahya Kemal divan şiiri ile yeni Türk şiiri arasında köprü görevi üstlenmiştir. Cumhuriyet dönemi şairlerinin geleneğe ve divan şiirine bakış açısını beş farklı kategoride vermek mümkündür;

- 1) Geleneği tamamen dışlama, kötüleme, tahkir etme yoluna gidenler.
- 2) Geleneğe karşı nötr duruş kayıtsız kalan şairler.
- 3) Geleneği dondurma aynen tekrar etme, bağınazca geleneği kendi tekeline almaya çalışan şair ve yazarlar.
- 4) Gelenekten faydalanma kullanma yararlanma beslenmeyi tercih edenler.
- 5) Geleneği sevme önemseme özümseme benimseme ve yüceltme yoluna gidenler.

Yahya Kemal'in arkasından Türk şiirinde şairlerimizin gelenek karşısındaki duruşları üç yöneliş kendini gösterir.

- 1) Geçmişe duygusal bağlılık veya geçmişin biçimsel özelliklerini sürdürme çabası buna 1950 sonrası Hisar grubu şairlerinde görülür.

- 2) Behçet Necatigil üzerinden Hilmi Yavuz 'a uzanan ve 1980 sonrasına gelen bir çizgidir. Bu çizgi edebiyat geleneğini ve divan şiirini bir bilgi alanı olarak görmüş ve poetik yaralanma imkânı devşirmiştir.
- 3) Sezai Karakoç ile başlayıp sonrasında Maverâ şairleri ve Ebubekir Eroğlu üzerinden 1980 sonrasına kimi şairlere uzanır.

Çalışmamızın da konusu olan Yahya Kemal'in ardından geleneği ve divan şiirini bir bilgi alanı bir beslenme alanı olarak gören Behçet Necatigil şiirini inceleyeceğiz.

BEHÇET NECATİGİL

Behçet Necatigil Türk edebiyat tarihinde en çok 'şair' kimliği ile yerini almıştır. Onun şiirlerinin içeriği pek fazla değişiklik göstermemiştir. Ancak sanatçının kendi ifadesiyle pek çok şair gibi onun şiiri de üç döneme ayrılır: 1) Gurbet Burcu: şairin taklit, özentî ve kendini arayış dönemidir. Necatigil'in Gurbet burcu dönemi ürünleri, Kapalı Çarşı(1945) ve Çevre(1951) adlı kitaplarında toplanmıştır. 2) Hasret Burcu : Bu şairin kendi kişiliğini bulma dönemine bir geçiş sürecidir. Arada (1958) ve Dar Çağ (1960) kitapları, Necatigil'in Hasret burcu dönemi ürünleridir. 3) Hikmet Burcu : Şairin kendi kişiliğini bulduğu, olgun ürünlerin verildiği son dönemdir. Necatigil'in Yaz Dönemi (1963) kitabıyla başlayan son şiirleri hikmet burcu ürünleridir.⁹

Cumhuriyet dönemi yazar ve şairlerinin divan şiirine bakış açıları farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar; Divan şiiri gibi köklü bir geleneğe bağlı şiiri ve onun ürünlerini yok sayanlarla Divan şiirini taklit etme yoluna giden grupların bakış açılarından doğmuştur. Bu noktada Behçet Necatigil'in Divan şiirine yaklaşımı bu iki gruptan daha farklı olmuştur. Behçet Necatigil şiirini kurarken geçmişten bağlarını koparmamış hatta Divan şiiri ve şairleri ile organik bağ kurmaya çalışmıştır. Nitekim soyadının nasıl Necatigil olduğunu açıklarken Divan şairi Necati Bey ile arasında bağ kurmuştur.

⁹ Behçet Necatigil, **Bile Yazdı**.Yapı Kredi Yayınları.İstanbul.2015 s.64

Behçet Necatigil, başlangıçta ‘Gönül’ olan soyadının yerine ‘Necati’ soyadını, daha sonra buna bir ‘gil’ ekleyerek bugün ki soyadını alışı bir taraftan babasının adını Necati olmasına bağlarken, bir yandan da kendisi ile divan şairi Necati arasında bir takım benzerlikler kurmasına dayandırır: ‘ ben şiiri başladığım yıllarda soyadı kanunu daha yeni çıkmıştı. Necati babamın adıdır. Yayımlanmış ilk şiirim altında 1944’lere kadar Behçet Necati imzası görülür. Sonra ben buna resmen bir -‘gil’ ekledim, necatigil oldum(...) adlar bizden önce konmuştur, sorumlusu biz değiliz. Ama ben sorumluyum soyadımdan. Zaten ben çok küçükken ölmüş dedem, annem; babamdan öncesini tanıyamadım sonra bir de divan şairi Necati beni düşündürdü. Tezkirelerin yazdığına göre bir köle imiş Necati, zamanla kendini yetiştirmiş, divan şiirinin büyükleri arasına girmiş. Ben de şiirde hayatın kölesiyim. Sonra Necati gibi çocukluğumda bir süre Kastamonu’da kaldım. Babam da Kastamonulu. Daha bazı benzerlikler bulabilirim Necati ile kendi aramda’’¹⁰

Bu sözlerle sadece organik bağ kurmakla kalmamış Necati Bey ile arasındaki benzerlikten yola çıkarak duygusal bağ kurmaya çalışmıştır. Cumhuriyet devrinde divan şiirine yapılan eleştiriler divan şiiri geleneğini reddetme boyutunu aşmış, yapılan eleştirilerle Divan şiirine haksızlık yapılmıştır. Behçet Necatigil bu noktada yapılan haksız eleştirilere sessiz kalmamış ve Divan şiirine yaklaşımını şu sözlerle dile getirmiştir.

‘ Deniyor ki Divan şiiri, çok soyut bir şiir. E, bunlarda bizim gibi bir ömrü yaşadılar. Bir hayatın eksikliklerinin farkına vardılar. Hayatın üstünde bir hayal dünyası için çalıştılar hep. Bunun sebepleri nelerdir? Yani sadece hayat nasıl olsa geçicidir, kalacak olan hayal mahsulü de olsa yakıştırma, uydurma da olsa bir söz sanatıdır, buna mı aldandılar, bel bağladılar da hiç hayatın acı gerçeklerini, bugün ki anlamıyla realizmini vermediler bize? Yani sanatın değişmez bir yanını galiba onlar çok daha iyi keşfettiler. Şimdi bakın insan günler geçerken bir sürü olayla karşılaşılıyor. Her zaman o olaylar üzerinde durulmuyor, sanatın acayip büyüsü, hatta bizden çok uzaklarda bir sis, bir ses bizi çekiyor kendine. Yaşadığımız siyasi dönemleri, olayları unutuyoruz. Boşlukta bir mısra, bir hikaye, bir roman, bir seyahatnameden bir sayfa bize kendini hatırlatıyor. En azından demek istediğim

¹⁰ Behçet Necatigil, **Bütün Eserleri**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013s. 545-546-547)

geçmişin gücünü bu noktalarda düşünmek icap eder. Divan şairini o bugün hiç de alçak gönüllü diye lehlerine bir not gibi kaydedemeyeceğimiz sanatlarına güvenleri boşuna olmasa gerek. Ben onlara hak veriyorum.’¹¹

Divan şiirinin soyut olduğuyla ilgili yapılan eleştirilere cevap vererek divan şiirinin hakkının teslim edilmesi gerektiğini savunmuştur. Divan şiirinin köklü ve sağlam bir geleneğe sahip olduğunu bu geleneğin altı asır devam etmesinin önemli bir sebebini ‘Yani altı yüz sene bir geleneğe uyması, şairlerin hep o programın adeta yönetmenliğinin emrinde çalışmaları herhalde sadece saflıklarından değil. O kısır döngü içinde çok güzel şeyler yaratmasını bilmişler.’¹² Bu sözlerle dile getirir. Bir kısır döngü olsa bile bu kısır döngü içinde sanatın büyüsunü yakalayıp güzel eserler verildiğinin altını çizmiştir.

Kültürümüzün köklerine karşı ön yargılı yaklaşıldığını ve bu ön yargının ise divan şiirinin tanınması konusundaki eksiklikten kaynaklandığını söylemiştir. Divan şiirine eleştiri yapılacaksa ne kadar yerinde ve ne derece doğru olduğu konusunda da şu sözleriyle uyardıya çalışmıştır.

‘Divan sözü nedense ürkütüyor bizi. Bu söze karşı alerji var. Aklımıza ters bir çağrışımla ev mobilyası sedir mi geliyor nedir, Divan’ı rahatlık, yan gelip uzanma sanıyoruz. Divanece bir görüş! Divan edebiyatı bir konfor, bir lükstür de Halk edebiyatı sırf yoksulluk, savaş, çatışma mıdır? Divan şiirinden yararlanmayı, ölmüş kelimeleri diriltme diye almıyorum ben. Estetikten, istiftenden, disiplinden yararlanmak diye alıyorum. Halk edebiyatı, bir yanıyla, birkaç ozanıyla nasıl toplumcu şiire kaynak olabiliyorsa, Divan şiiri de biraz kapalı, biraz soyut öylece destek olur. Halk edebiyatı gibi Divan edebiyatı da çok fire verdi elbet. Halk edebiyatı döner dolaşır, üç beş ozanda son bulur, ama Divan edebiyatında bu sayı üç beş kata çıkar, ben öyle sanıyorum. Fakat şiir ne yana yönelirse yönelsin geçmişten tam kopamaz. Eski motif ve imgeleri de değerlendirmek, onlarla da beslenmek zorundadır.’¹³

¹¹ Necatigil, a.g.e.s..511

¹² Necatigil, a.g.e.s.511

¹³ Necatigil, **Bile yazdı** s. 93

Divan şiirine yapılan eleştirilere cevap vermekle kalmamış yaşadığı dönemde divan şiirine karşı nasıl bir tavır içinde olunması gerektiğini de ifade etmiştir. Behçet Necatigil divan şiirinde nasıl faydalanılacağını bu sözlerle açıklamıştır.

Kendimize, yani eski yüzümüze gözgü(ayna) olmamız, kendimize özgü olmamızı kolaylaştırır.¹⁴ Eski yüzümüze ayna tutmamızın bugünün sanatı yardımcı olacağını ve özgün eserler verileceğini vurgular. Divan şiirini neden sevdiğini ise ‘İkide bir son zamanlarda bazı yerlerde(Yeni Edebiyat’ın 6. sayısında) Divan şiirini niçin sevdiğimi söyledim. Divan şairi, sanatına güveniyordu. Onlar, kendi dışlarındaki hayatı görmüyorlar mıydı? Bunları aşacak bazı gerçekleri görüyorlardı. Orhan veli kuşağı şiiri gündelik hayatın gürültüsünde ayağı düşürdü. ‘ Umurunda mı Dünya’ buna örnektir. Banal nüktelerle şiir yazılacağı sanısı uzun bir süre genç şairlerin harcanmasına yol açtı. Bunda suç, yüzde seksen Ataç’tadır.”¹⁵ der. Bir milletin edebiyat tarihinin birbirinin devamı olan bir bütünlük olduğunu ve divan edebiyatının da bu zincirin bir halkası olduğu gerçeğini Necatigil şu yorumuyla ortaya koymaktadır:

“Temel, model değişmiyor. İnsan,tanrı,yaşamak ilişki ve çeşitleri ve tabiat! Dünya kurulalı hep aynı konular ama bu konulara bakışlarda ayrılıyor. Eski şiirlerde bir süs,bir ziyet olmaktan öteye geçememiş konuların çoğu, şimdi hayatımızdan bir parça, hava,su,besin gibi yapımıza bağlı olarak değerlendiriliyor.”¹⁶

Ancak Divan edebiyatın aynen devamının ve yeniden diriltilmesinin imkânsızlığını vurgular. Ona göre yapılması gereken taklit değil yararlanmaktır.¹⁷Cumhuriyet dönemi, Türk şairinin çok çeşitli kaynaklardan beslenerek yeni bir şiir oluşturma gayretinde olduğu bir gerçektir. Behçet Necatigil de şiirini oluştururken beslenme alanı olarak gördüğü Divan edebiyatı geleneğine yönelmiştir.

¹⁴ Necatigil a.g.e.s.93

¹⁵Necatigil a.g.e.s.516

¹⁶ Necatigil a.g.e.s.78

¹⁷ Necatigil,a.g.e.s.487

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MİTOLOJİ VE BEHÇET NECATİGİL ŞİİRİ

“Araştırmacılara göre mit her zaman bir ‘yaratma’ ile ilgilidir. ‘mit, her zaman için bir ‘yaratılışla’ ilgilidir. Bir şeyin yaşama nasıl geçtiğini, ya da bir davranışın, bir kurumun bir çalışma biçiminin nasıl yaratılmış olduğunu anlatır.”¹⁸ İnsanoğlunun “bilinmezler” karşısındaki bir yorumu, bir yakıştırmasıdır mit. Dinler, varlıktaki esrara (doğum, hayat, ölüm, tabii olaylar vb.) bir cevap, bir açıklama getirmektedir. Ancak bu cevap ilahidir, aşkındır, insana mutlaktan seslenmektedir; mitoloji ise, var olan esrara insanın bizzat kendisinin bir cevap arama sanatıdır. Bu cevabı insan salt kendi aklıyla bulmaya çalışırken, bazen dini kavram ve açıklamalardan da istifâde etmiştir. Din ve mitoloji kavramları çok kaygan bir zeminde kullanıldığında aslında neyin dinî neyin mitolojik olduğu tam kestirilemez. Bu yüzden mitler genellikle tabiat olayları karşısında insanoğlunun tutumu olarak verilir. ‘¹⁹ Divan şiirini araştıranlar divan şiirinin kaynakları arasında mitolojinin de bulunduğu fikri konusunda hem fikirlerdir. Fakat mitolojinin nereden, ne ölçüde ve nasıl alındığı konusundaki görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Bu görüşlere göre Divan şiiri mitolojik öğelerini daha çok Fars kültürünün tarihî ve İslâmlaşmış mitolojisi ile Şehname'den, Arap kültürü ve mitolojisinden almıştır. Elde edilen sınırlı kaynaklardaki bilgilerden yola çıkarak şiir-mitoloji ilişkisi divan şiiri açısından değerlendirildiğinde; divan şiirinin dünyası içinde mitolojinin önemli bir yer tuttuğu, divan şiirindeki mitolojinin Arap, İran ve İslâm mitolojisinin harmanlanmış ortak ürünü olduğu görüşü ağır basmaktadır. Fakat ağırlığın İran mitolojisi yönünde olduğunu da dile getirmekte fayda vardır. Çoğunun kökeni tam olarak bilinmemekle birlikte divan şiirinde sözü edilen kişi, hayvan, mekân, zaman, bitki, nesne gibi pek çok varlığın mitolojik arka plânı görülmektedir.

Divan şiiri, beslendiği kaynaklar açısından zengin bir şiirdir. Gelenek, günlük hayat, din, masal, destan, efsane ve menkıbeler, mitoloji vb. divan şiirinin kaynakları

¹⁸ Eliade, Mircea, **Mitlerin Özellikleri**, (Çev : Sema Rifat) , Simavi Yay., İstanbul , 1993, s. 23.

¹⁹ Dursun Ali Tökel **Divan Şiirinde Şahıslar Mitolojisi**, FSM Vakıf Üni. Yay.İstanbul.2016. s. 9.

ve kullandığı malzemeler arasında yer almaktadır. Divan şiirinin tam olarak değerlendirilebilmesi için divan şiirinin beslendiği kaynaklar, yararlandığı malzemeler tespit edilerek incelenmesi gerekir. Divan şiiri mazmun, motif, imaj ve sembollerin sıklıkla kullanıldığı bir şiirdir. Şairin yeteneğinin, geleneğe ait bilgi ve kültür birikiminin ürünüdür. Şair için, yetenek kadar geleneği bilmek ve belirli bir kültürel donanıma sahip olmak da önemli bir unsurdur. Bu noktada Behçet Necatigil Cumhuriyet dönemi yazar ve şairleri arasında geleneği bilen ve kültürel donanıma sahip olan bir şair olarak karşımıza çıkmaktadır. Biz burada Behçet Necatigil şiirindeki mitolojik kavramları birkaç başlık altında sınıflandıracğız.

1.1.PEYGAMBERLER TARİHİ VE TARİHE MAL OLMUŞ KİŞİLER ETRAFINDA GELİŞEN MİTOLOJİK OLAYLAR

1.1.1. Behçet Necatigil Şiiri ve Peygamberler Tarihi

Behçet Necatigil de Cumhuriyet döneminin modern anlayışta bir şairi olmasına rağmen divan şiirini beslenme alana olarak görmüş ve mitolojik unsurları şiirinde kullanmıştır. Necatigil birçok şiirinde peygamberleri konu edinmiştir. Peygamberler etrafında gelişen mitolojik olayları bazı şiirlerinde dekor olarak kullanırken bazı şiirlerinde referans alanı olarak göstermiştir. “Peygamberler” adlı şiirde de isim vermese de dört peygamberle bütünleşen hadiselere yer vermiştir.

“Çıkar golgata yokuşunu
İner Hira Dağlarından
Bir balığın karnında yaşar kırk şu kadar yıl
Kaynaşan kurtları yarasında
Taşır ömrü boyunca
Peygamberlerdir.

Kanatlanmak babında
Her iyi şair

De biraz peygamberdir.”²⁰

Behçet Necatigil “Peygamberler” adlı şiirinde hiçbir peygamberin ismi geçmez. Fakat “Çıkar golgata yokuşunu” mısraı ile Hz. İsa peygamberin çarmıha götürüldüğü çileli yola atıfta bulunarak bu mısradaki İsa peygamberi,²¹ “ İner Hira Dağlarından” mısraı ile Hz. Muhammed’in inzivaya çekildiği ayetlerin geldiği dağ olan Hira Dağını²²,” Bir balığın karnında yaşar kırk şu kadar yıl” mısraı ile Yunus peygamberin balığın karnında geçirdiği zamanı²³, “Kaynaşan kurtları yarasında” mısraı ile Eyüp peygamberin²⁴ çektiği sıkıntıları konu edinmiştir. Her ne kadar peygamberler doğrudan mitolojik bir şahıs olarak değerlendirilmese de İslam mitolojisinin figürlerini, peygamberlerin yaşadığı olağanüstü olaylar oluşturmuştur. Behçet Necatigil de “Peygamberler” adlı şiirinde(İsa, Muhammed, Yunus, Eyüp) peygamberlere gönderme yapmıştır. Şiirin devamında ise Ahmet Haşim’in sözüne “Her iyi şair de biraz peygamberdir” atıfta bulunmuştur.

Tufanda Nuh peygamberin “Hz. İdris göğe çekildikten sonra Âdem oğulları doğru yoldan çıktıkları için Allah’ın yoluna davet etmesi için gönderilen peygamberdir. Hz. Nûh nice yıllar kavmini imana davet etti. Yalnız oğulları ‘Sam,Ham,Yafes’ ile hanımları ve diğer pek az kimse iman etti başka kimse kulak

²⁰ Necatigil Behçet, A.g.e.s.478

²¹ “İSANIN GÖĞE ÇEKİLMESİ: İsa peygamber senelerce halkı imana getirmeye çalıştı. Benî İsrail kavmi toplanıp İsa’yı öldürmeye kastettiler. İsa kaçıp bir eve gizlendi. Fakat onu buldular. Biriple direğe bağladılar. Allah’ın emriyle gökten yere inen melekler, İsa’yı omuzlarına alıp tâzim ile dördüncü kat göğe yükselttiler.” (Levent Agah Sırrı, **Divan Şiirinde (Kelimeler Remizler Mazmunlar Mefhumlar)**, Dergah Yayınları, 3.bs. İstanbul 2017 s.126)

²² Onay,a.g.e.s.187

²³ Yunus Peygamber, imana gelmeyen Ninova halkına Allah’ın azabını tebliğ etti. Günü gelince kendisi bir dağa çıktı. O gün gökte dumanlı siyah bir bulut belirdi. Halk, Allah’ın azabının yaklaştığını görünce Allah’a yalvardı. Niyazları kabul edilerek azap üzerlerinden kalktı. Onlar da şehre döndüler.Yunus Peygamber dönerken hadiseyi işitince “ Şimdi memleketime gitsem tebliğ ettiğim azam vaki olmadığı için halk beni yalancılıkla itham edecek” diyerek sahraya doğruldu.Derya kenarına varınca kalkmak üzere bir gemi görerek ona bindi. Gemi suyun ortasında durdu. “ gemide mutlaka bir kaçkın var” dediler. Yunus, “ o kaçkın benim” dedi. Üç defa kura çektiler. Üçünde de kura yunus’a isabet etti. Yunus kendi rızasıyla suya atıldı. O sırada bir balık Yunus’u yuttu. Balık gemiden ayrılmadı. Gemi sahile varınca balık da Yunus’u sahile bıraktı.(Onay,a.g.e.s.434)

²⁴ Eyyüb: peygamberdir; çok zengin idi. On oğlu var idi. Bütün malını kaybetti. Oğulları öldü. Sonra pek şiddetli bir illete tutuldu. Kurtlar vücûdunu yemeye başladı. Asla şikâyet etmeyip Tanrı’ya şükretti. Çünkü Allah bu felâketlere onu tecrübe için düşürmüştü. Allah’ın emriyle ayağını yere vurunca iki su çıktı; birisiyle yıkandı, diğlerinden içti. Bu sûretle şifâ buldu. Allah yeniden mal ve evlâd da verdi.(Onay,a.g.e.s.171)

asmadı. Hatta kendisinin Yam ismindeki oğlu da imana gelmedi. Nuh (a.s) kavmine nasihat ettikçe onlar eza,cefa ve tahkir ederlerdi. Sonunda ümitsizliğe düştü ve onlara beddua etti. Duası kabul oldu ve ‘Gemi yap’ diye Allah tarafından kendisine vahyolundu. Hz. Nuh kırdı ve sudan uzak bir yerde gemi yapmaya koyuldu. Kavmi oradan geçerken onunla eğleniyorlardı ve ‘Peygamber idin dülger oldun’ diye alay ediyorlardı. Geminin inşası bitti Tufan alametleri görüldü. Hz. Nuh mü’minler ile gemiye bindi ve her çeşit hayvandan birer çift aldı. Her taraftan su görüldü. Nuh oğlu Yam’ı da gemiye çağırdı. O, ‘Ben bir dağa çıkar kurtulurum’ deyip gemiye binmedi. Nûh , ‘Bugün Allah’ın merhametinden başka sığınacak yer yoktur.’ diye nasihat ederken araya bir dalga girdi ve Yam boğuldu. Tufan her yeri kapladı. Su dağları aşdı. Yeryüzündeki hayvanlar ve insanlar tamamen yok oldu. O sırada Nuh’un gemisi dağlar gibi büyük dalgalar arasında yüzüyordu. İşte böylece tufanın hali altı ay kadar sürdü. Sonra Allah’ın emriyle yağmurların arkası kesildi ve sular çekildi. Gemi bir rivayete göre Cudi dağına eteklerine oturdu ve gemidekiler kurtuldu. Âlem başka bir âlem oldu.²⁵ gemisine haber getirenin bazı kaynaklarda saksığan bazı kaynaklarda güvercin olarak geçmektedir. “Müjdeciler” adlı şiirde Necatigil saksığanı olarak yer vermiştir.

“Saksığan akıllı hayvan,
Gaipten haber vermişti
Nuh’un gemisinde bir zaman.
Öter bahçedeki dalda:
Gözün aydın, gözün aydın!

²⁵ Nuh peygamber, Hz. İdris göğe çekildikten sonra Âdem oğulları doğru yoldan çıktıkları için Allah’ın yoluna davet etmesi için gönderilen peygamberdir. Hz. Nûh nice yıllar kavmini imana davet etti. Yalnız oğulları ‘Sam,Ham,Yafes’ ile hanımları ve diğer pek az kimse iman etti başka kimse kulak asmadı. Hatta kendisinin Yam ismindeki oğlu da imana gelmedi. Nuh (a.s) kavmine nasihat ettikçe onlar eza,cefa ve tahkir ederlerdi. Sonunda ümitsizliğe düştü ve onlara beddua etti. Duası kabul oldu ve ‘Gemi yap’ diye Allah tarafından kendisine vahyolundu. Hz. Nuh kırdı ve sudan uzak bir yerde gemi yapmaya koyuldu. Kavmi oradan geçerken onunla eğleniyorlardı ve ‘Peygamber idin dülger oldun’ diye alay ediyorlardı. Geminin inşası bitti Tufan alametleri görüldü. Hz. Nuh mü’minler ile gemiye bindi ve her çeşit hayvandan birer çift aldı. Her taraftan su görüldü. Nuh oğlu Yam’ı da gemiye çağırdı. O, ‘Ben bir dağa çıkar kurtulurum’ deyip gemiye binmedi. Nûh , ‘Bugün Allah’ın merhametinden başka sığınacak yer yoktur.’ diye nasihat ederken araya bir dalga girdi ve Yam boğuldu. Tufan her yeri kapladı. Su dağları aşdı. Yeryüzündeki hayvanlar ve insanlar tamamen yok oldu. O sırada Nuh’un gemisi dağlar gibi büyük dalgalar arasında yüzüyordu. İşte böylece tufanın hali altı ay kadar sürdü. Sonra Allah’ın emriyle yağmurların arkası kesildi ve sular çekildi. Gemi bir rivayete göre Cudi dağına eteklerine oturdu ve gemidekiler kurtuldu. Âlem başka bir âlem oldu.(Onay,a.g.e.s.321)

Mektubum olduğunu yolda,

Ondan öğrenirim.”²⁶

“Müjdeciler” şiirinin devamında ise; Muhammed peygamber ile örümcek hadisesine atıfta bulunmuştur.

“Postacı geldi gelecek,

Sen de mi istersin müjdeni,

Yavru örümcek?

Örümcek uğur demişler,

Bu söz atalardan kalma,

Ona da malum oldu haber,

Koşup geldi odama.

Güzel saksagan, hamarat örümcek,

Sağ olun elçilerim”²⁷

Hz. Muhammed’in Mekke’den Medine’ye hicret ederken Sevr mağarasına saklandığı sırada örümceğin mağara girişine ağ örmesi olayını hatırlatmıştır²⁸.

“Müjdeciler” şiirinde hem Hz. Muhammed’e hem de Hz. Nuh peygambere yer vermiştir. Fakat mazmun bölümünde “Müjdeciler” şiiri ve Hz. Nuh peygamber üzerinde detaylı durulacaktır.

“Uzlamak” adlı şiirde Hz. Davut peygamberin sesini konu etmiştir.

“Sürekli kampana, siste gemi

Bizler, sizler içinde,

Bir Davud avazesi

Kof sesler içinde”²⁹

²⁶ Behçet,Necatigil, **Şiirler Bütün Yapıtları**,Yky, İstanbul,2016.s.32

²⁷Necatigil, a.g.e.s.32

²⁸ Kur’an-ı Kerim, Tevbe Suresi 40. Ayet. (<http://www.kuranmeali.org>)

²⁹Necatigil ,a.g.e.s.365.

Divan şiirinde Hz. Davut peygamber “Kendisine dört büyük semâvî kitaptan Zebûr adlısı inzâl edilmiş olan bir Benî İsrâil peygamberidir. Başlıca mucizesi demiri elinde bal mumu gibi yumuşatması, sesinin lâhûtî olmasıdır. Dâvûd demirci idi; kılıç ve zırh yapardı. Zebûr’un ayetleri veya sûreleri demek olan Mezâmîr’i okurken dinleyenler kendinden geçerd. Kalın e halâvetli seslere “Dâvûdî ses” deriz ki bu zâtın sadâsına telmihtir.”³⁰ sesinin güzelliği ve etkileyiciliği ile meşhurdur. Behçet Necatigil de “Uzatmak” şiirinde Davut peygamberin sesi mitini kullanmıştır.

Behçet Necatigil“Ayrılıklar II” şiirinde de Hz. Yusuf peygamberin kıssasını konu edinmiştir.

“Kervanlar kalktı gitti.
Yusuf uyudu kuyu köşesinde
Uyudu uyandı ah etti.
Yusufçuk bahçesinde
Dala dayandı ah etti.
Kervanlar kalktı gitti”.³¹

Behçet Necatigil, Kuran-ı Kerim’de geçen Yusuf kıssası olarak bilenen Hz. Yusuf peygamberin kuyuya atılması ve kuyudan bir kervan tarafından çıkarılmasını konu edinmiştir.“ Kur’anda zikri geçen ve hikayesi özel bir sure(Yusuf Suresi) ile uzun bir şekilde anlatılan,İsrail oğulları peygamberlerinden, Hz. Yakup peygamberin oğlu. Yusuf peygamberin hayat ve hikayesi Kur’an’da anlatılan en tafsilatlı anlatıdır. Bu anlatı Kur’an’da ‘Ahsenü’l-Kasas’ olarak adlandırılmaktadır. Bu kıssaya göre: Hz. Yusuf, Yakup peygamberin 12 oğlundan biridir. On tane ağabeyi ve bir de Bünyamin adında küçük bir kardeşi vardır. Yakup en fazla Yusuf’u sevmekte ve en çok onunla ilgilenmektedir. Yusuf bir gece rüyasında gezegenlerin ve güneşin kendisine secde ettiğini görür. Rüyasını babasına anlattığında babası bu rüyanın

³⁰ Dâvûd:Kendisine dört büyük semâvî kitaptan Zebûr adlısı inzâl edilmiş olan bir Benî İsrâil peygamberidir. Başlıca mucizesi demiri elinde bal mumu gibi yumuşatması, sesinin lâhûtî olmasıdır. Dâvûd demirci idi; kılıç ve zırh yapardı. Zebûr’un ayetleri veya sûreleri demek olan Mezâmîr’i okurken dinleyenler kendinden geçerd. Kalın e halâvetli seslere “Dâvûdî ses” deriz ki bu zâtın sadâsına telmihtir. (Ahmet Talât Onay, **Mazmunlar ve İzahı**, Akçağ Yayınları, 4. Baskı)

³¹ Necatigil,Behçet,**Şiirler Bütün Yapıtları**, Yky, İstanbul.2016. s.28

fevkalade önemli olduğunu, bunu kardeşlerine anlatmaması gerektiğini söyler. Yusuf'un kardeşleri ise Yusuf'u çok kıskanmakta ve ondan kurtulmanın yollarını aramaktadırlar. Nihayet bir gün onu da beraberlerinde sığır gütmeye götürürler ve orada Yusuf'u bir kuyuya atarlar, gömleğini de kana bulayarak babalarına gelip Yusuf'u bir kurdun yediğini söylerler. Yakup fevkalade üzülür ve bu yalana inanmaz, fakat sabrı tercih eder. Yoldan geçen bir kervan Yusuf'u kuyudan çıkarır. Kardeşleri, Yusuf'un kendi köleleri olduğunu söyleyerek yok pahasına, çok ucuz bir fiyatla Yusuf'u kervancılara satarlar. Kervancı başı da Yusuf'u Mısır'a götürür ve orada Mısır azizine (Mısır'ın Maliye bakanı) çok yüksek bir fiyatla satar.”³²

Hız. Yusuf'un kuyuya atılması ve Yakup peygamberden ayrı kalması Divan şairleri tarafından sık sık kullanılmıştır. Bütün Müslümanlar tarafından sabrın simgesi haline gelen bu olayı Behçet Necatigil de “Ayrılıklar II” şiirinde modern bir anlayışla yeniden yorumlamıştır.

Behçet Necatigil yine Yusuf kıssasına “Besinler” adlı şiirinde de yer vermiştir.

“Kim getirdi Yusuf'a bu sözü, Züleyha

Etek yırtık arkadan

Kadınlar, kadınsılar, konuşunuz

Susmak gururu besliyor.”³³

“Mağrip sultanının kızı olan Züleyha, rüyasında Yusuf'u görerek âşık oldu. Çok güzel olan Züleyha'ya bütün hükümdarlar talip olmuşlardı. Fakat Züleyha evlenmek istemedi.

Nihayet babası, Züleyha'yı “Aziz-i Mısır”a verdi. Züleyha da Mısır'a geldi. Bu sırada Yusuf satılmak için mezada çıkarılmıştı. Züleyha'nın ısrarı üzerine, Aziz-i Mısır, Yusuf'u satın aldı. Züleyha Yusuf'a meftun oldu. Onu kendine cezbetmek için birçok ısrarda bulduysa da Yusuf razı olmadı. Nihayet bir gün Yusuf'un yattığı bir sırada Züleyha yanına geldi. Tekrar ısrara başladı. Yusuf kaçmak için kapıya koştu.

³² Dursun Ali Tökel, **Divan Şiirinde Şahıslar Mitolojisi**, Fsm Vakıf Üni. Yayınları, İstanbul, 2016.s.241

³³ Necatigil, a.g.e.s.133

Züleyha ardından seğirderek gömleğine yapıştı. Gömlek yırtıldı. İki birden kapıdan dışarıya çıkınca, Aziz-i Mısır'ı kapı önünde buldular. Züleyha korkusundan Yusuf'a iftira ederek onu zindana attırdı.”³⁴

Züleyha'nın Yusuf peygambere olan aşkı neticesinde Yusuf peygamberle arasında geçen olayı şiirinde kullanmıştır. Fakat Kur'an'da şiirdekinin aksine yırtılan etek değil gömlektir. Doğu mitolojisinde Yusuf peygamberin Züleyha'yı reddetmesi Yusuf peygamberi “ıffet” timsali kılmıştır. Bu konu birçok divan şairi tarafından da kullanıldığı gibi Behçet Necatigil tarafından da kullanılmıştır. Ancak divan şiirinde kadını temsil eden ‘sevgili’ tipi nazından konuşmazken Necatigil şiirinde kadın gururundan konuşmamıştır. Behçet Necatigil yine bir başa şiiri olan “ Ve Çiçek”³⁵ adlı şiirinde yine Yusuf peygambere gönderme yapmıştır.

“Kesiliyor sözleri dalgın dalmışlığında
Çok sıcak ikindi ve Yusuf çölleri
Süzgün ela gözleri ve mavi bir jüpon
Birlikte dolaşmalar bütün bir yaz kırları.”

Yusuf peygamber çektiği sıkıntılarla birlikte güzelliği ile de meşhurdur. Behçet Necatigil “Ve Çiçek” adlı şiirinde Yusuf peygamberi fiziki özellikleri ile tasvir etmeye çalışmış ve sıcak ve çöl kavramı ile birlikte kullanarak Yusuf peygamberin çektiği sıkıntılara gönderme yapmıştır.

Yusuf peygamber kıssası Müslüman doğu mitolojisinde ve divan şiirinde sabrı, güzelliği ve iffeti simgelemektedir. Behçet Necatigil ise söz konusu şiirlerinde böyle bir amaç gütmemiştir. “Ayrılıklar II” ve “Besinler” şiirinde olay anlatılmış “Ve Çiçek” adlı şiirde ise fiziki yüzeysel tasvir yapmıştır.

“Kan” şiirinde Kur'an'da geçen Hz. Havva'nın³⁶ Hz. Âdem'in ege kemiğinden yaratılışını konu etmiştir. “Hz. Âdem'in zevcesi olup Âdem cennette uykuda iken

³⁴ Tökel. a.g.e. s.241

³⁵ Necatigil.a.g.e. s.180

³⁶ Havvâ: Hz. Âdem'in zevcesi olup Âdem cennette uykuda iken sol kaburgasındaki bir ege kemiğinden yaratılmıştır. “Ümmü'l-beşer (insanlığın annesi)” lakabıyla anılır. Kız ve erkek 48 çiftler çiftler çocuğu olmuştur. Âdem'den bir yıl sonra vefât etmiştir. Havvâ ana diye anılır.(Tökel, a.g.e.s.216)

sol kaburgasındaki bir eğe kemiğinden yaratılmıştır. ‘‘Ümmü’l-beşer (insanlęın annesi)’’ lakabıyla anılır. Kız ve erkek 48 çift çift çocuğu olmuştur. Âdem’den bir yıl sonra vefât etmiştir. Havvâ ana diye anılır.’’ Yine aynı şiirin devamında ise Âdem peygamberin büyük oğlu Kabil’e³⁷ gönderme yapmıştır.

‘‘Kızlardan kadınlardan sızan kanlarda Havva

Devam eder.

Silahlarda bıçaklarda

Kabil

Devam eder.’’³⁸

Havva’nın yaratılışı kadın neslinin başlangıcı Kabil’in kardeş katili oluşu da cinayetin başlangıcı olarak insanlık tarihine geçmiştir. Bu miti Necatigil ‘‘Kan’’ şiirinde kullanmıştır.

‘‘Gençlik’’ adlı şiirde Karun³⁹ mitini konu edinmiştir.

‘‘Çokları ilk gençliğinde

Hülyalı olur, sevdalı olur

Ekmek elden, su gölden

Evin parası cebinde

Karun misali olur.’’⁴⁰

Necatigil ‘‘Gençlik’’ şiirinde insanların çoğunun gençliğinde, zenginliği ile meşhur olan ve Allah’a isyan eden mitolojik karaktere dönüşen Karun’a benzetmiştir.

‘‘Eksik Güvence’’ şiirinde modern yapıları şedad’ın⁴¹ yaptırmış olduğu Bağ-ı İremlere, benzetir.

³⁷ Kâbil: Âdem Peygamberin büyük oğlu olup kardeşi Hâbil’i öldürmüştür.(Tökel,a.g.e.s.274)

³⁸ Necatigil. a.g.e. s.123

³⁹ Kur’an’da adı Firavn ve Haman’la birlikte anılan, Musa Peygamber zamanında yaşamış, zenginliği, cimriliği, Allah’a olan isyanıyla meşhur olmuş ve bunun akabinde de malı ve mülküyle beraber yere geçmiş İsrailoğullarından bir kişidir.(Tökel, a.g.e.s.300)

⁴⁰Necatigil. a.g.e. s.47

“Sağlamken gövde
Kopar çelik kordon,
Şedadi yapı beton
Semiramis bahçeleri”⁴²

Kaynaklara göre Şeddad hakkında farklı bilgiler bulunsa bile “Divan şiirinde Şeddad yaptırmış olduğu Bağ-ı İremlerle”⁴³ söz konusu olmuştur. Behçet Necatigil de “Eksik Güvence” adlı şiirinde Avn-ı Fir’avun’un yapmış olduğu binalara gönderme yapmıştır.

“Hazırlık” adlı şiirinde isim vermeden Süleyman peygamberden bahsetmiştir. Şiirde Hz. Süleyman’ın hayvanlarla konuşabilme mucizelerine⁴⁴ tahtına ve hüthüt kuşuna yer vermiştir.

“Kurtlar kuşlar emrim altında,
Yıllaryılı hüküm sürdün,
Hüküm verdim tahtımda.

Hüthüdüme ne oldu?
Kalbe saplanmak üzere
Sevda içime doğdu?”⁴⁵

“Hüt Hüt” adlı şiirinde ise şiirin isminden de anlaşıldığı üzere mitolojik karakterleri şiirine deyim yerindeyse örmüştür.

“ Süleyman ve Sabâ, hüthüt ve Belkis
Söylerti sorsaydık, geç git, bunlar - -

⁴¹ Şeddâd: Yemen’deki Ad kavmi hükümdârlarındandır. Ad. B. İrem’in Şedîd, Şeddâd adlı iki oğlu vardı. Bunlar sırasıyla Ad kavmine hükümdâr oldular. Şeddâd birçok binalar, su bendleri Aden’de İrem adlı bahçe ile köşkü yaptırmıştır. Hud’un peygamberliğini tasdik etmediklerinden köşkü temâşâyâ gelirken yolda Cebrail’in haykırması neticesi kavmiyle berâber mahv olduğu menkûldür.(Tökel,a.g.e.s.311)

⁴² Necatigil, a.g.e. s.343

⁴³ Tökel, a.g.e.s.311

⁴⁴ Tökel, a.g.e. s.231

⁴⁵ Necatigil. a.g.e.s.447

Necatigil yok şimdi

Belki bir gün olmuştur.”⁴⁶

Hız. Süleyman ile Belkis arasındaki haberleşmeyi sağlayan kuşun adını şiirine vermiştir. Necatigil “Hüt Hüt” şiirini “Süleyman, Sabâ, Hüt Hüt, Belkis”⁴⁷ mitolojik karakterler üzerine kurmuştur. “Yemen’de bulunan Saba şehrinin kraliçesi idi. Hüt hüt kuşu, Süleyman peygamberin davet mektubunu götürüp onun sarayına bıraktı. Belkis davet üzerine Kudüs’e geldi ve Süleyman peygamber ile görüştü. Belkis’in tahtı da kaynaklarda geçer. Belkis’i ikna etmeye çalışan Süleyman peygamber tahtını yüzlerce kilometre öteden göz açıp kapayıncaya değin Kudüs’e getirir. Bu iş için peygamberin rüzgâr ve cinlere emir verdiği anlatılır.”⁴⁸ Süleyman peygamberle ilgili bir başka şiiri olan “Bilmeceler” de ise Süleyman peygamber⁴⁹ ve karınca arasındaki olayı hatırlatır. “Süleyman-karınca meseli de Divan şairlerinin kullandığı mazmunlardan biridir. Süleyman’ın bir karıncayla olan sohbetine Kur’an’da da öz olarak temas edilmektedir. Bu ayete göre Süleyman ordusuyla bir sefere giderken bir

⁴⁶ Necatigil, a.g.e.s.325

⁴⁷ “Yemen’de bulunan Saba şehrinin kraliçesi idi. Hüt hüt kuşu, Süleyman peygamberin davet mektubunu götürüp onun sarayına bıraktı. Belkis davet üzerine Kudüs’e geldi ve Süleyman peygamber ile görüştü. Belkis’in tahtı da kaynaklarda geçer. Belkis’i ikna etmeye çalışan Süleyman peygamber tahtını yüzlerce kilometre öteden göz açıp kapayıncaya değin Kudüs’e getirir. Bu iş için peygamberin rüzgâr ve cinlere emir verdiği anlatılır.”(Tökel, a.g.e.s.231)

⁴⁸ Tökel, a.g.e.s.231

⁴⁹ “Süleyman-karınca meseli de Divan şairlerinin kullandığı mazmunlardan biridir. Süleyman’ın bir karıncayla olan sohbetine Kur’an’da da öz olarak temas edilmektedir. Bu ayete göre Süleyman ordusuyla bir sefere giderken bir karıncanın sesini duyar. “Nihayet karınca vadisine geldikleri zaman, bir karınca, Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin; Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesin’ dedi.” Karıncanın bu sözlerini duyan Süleyman Peygamber ise gülümsedi. Kur’an’da da Süleyman – karınca meseli bu kadar öz bir halde anlatılmasına rağmen kaynaklarımıza bu bu meselin teferruatına ilişkin pek çok rivayet nakledilmiştir. Bu rivayetlere göre, Süleyman karıncaya diğer karıncalara bağırmasının sebebini sormuş, onun verdiği cevaplar hoşuna gitmiş ve karıncadan kendisine nasihatlarında bulunmasını istemiş, karınca da Süleyman Peygamber’e çeşitli öğütler vermişti. Kırk sual adlı eserde bu olay şu şekilde anlatılmaktadır: karıncanın bu sesini rüzgar Süleyman Peygamber’e getirince gülümsemiş ve karıncanın yanına getirilmesini emretmişti. Karıncayı getirince gördüler ki meğer bu topal bir karınca idi. Süleyman, karıncaya “niçin bu sözü söyledin sen bilmez misin ki peygamberlerden kimseye zarar gelmez?” deyince karınca da: “ bilirim Ya Resulallah, fakat ben bunların beyiyim. Onları korumak zorundayım. Hem istedim ki, sana ve senin askerlerinle meşgul olarak ibadet ve tâatlerini aksatmasınlar, Hak Teâlâ’nın zikrinden gâfil olmasınlar.” Süleyman peygamber bu sözleri işitince memnun oldu ve karıncaya “Ey Karınca! Sözü hakîmâne söyledin. Bize daha nasihat etmen lazım oldu” dedi. Bunun üzerine karınca, Süleyman kelimesinin anlamının selimden geldiğini, dolayısıyla Hak Teâlâ’nın yaratıklarına zulümle davranmamasını, rüzgar’ın onun emrine vermesini anlamının, dünyanın ve dünya üzerindeki hükümdarlıkların ve her şeyin rüzgar gibi gelip geçici olduğu anlamına geldiğini, sahip olduklarıyla gururlanmamayı, her şeyin fani olduğunu, asıl olanın Allah’a ibadet ve taat olduğunu söyledi. (Tökel, a.g.e. s.231)

karıncanın sesini duyar. “Nihayet karınca vadisine geldikleri zaman, bir karınca, Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin; Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesin’ dedi.” Karıncanın bu sözlerini duyan Süleyman Peygamber ise gülümsedi. Kur’an’da da Süleyman –karınca meseli bu kadar öz bir halde anlatılmasına rağmen kaynaklarımıza bu meselin teferruatına ilişkin pek çok rivayet nakledilmiştir. Bu rivayetlere göre, Süleyman karıncaya diğer karıncalara bağırmasının sebebini sormuş, onun verdiği cevaplar hoşuna gitmiş ve karıncadan kendisine nasihatlerde bulunmasını istemiş, karınca da Süleyman Peygamber’e çeşitli öğütler vermişti. Kırk sual adlı eserde bu olay şu şekilde anlatılmaktadır: karıncanın bu sesini rüzgar Süleyman Peygamber’e getirince gülümsemiş ve karıncanın yanına getirilmesini emretmişti. Karıncayı getirince gördüler ki meğer bu topal bir karınca idi. Süleyman, karıncaya “niçin bu sözü söyledin sen bilmez misin ki peygamberlerden kimseye zarar gelmez?” deyince karınca da: “ bilirim Ya Resulallah, fakat ben bunların beyiyim. Onları korumak zorundayım. Hem istedim ki, sana ve senin askerlerinle meşgul olarak ibadet ve tâatlerini aksatmasınlar, Hak Teâlâ’nın zikrinden gâfil olmasınlar.” Süleyman peygamber bu sözleri işitince memnun oldu ve karıncaya “Ey Karınca! Sözü hakîmâne söyledin. Bize daha nasihat etmen lazım oldu” dedi. Bunun üzerine karınca, Süleyman kelimesinin anlamının selimden geldiğini, dolayısıyla Hak Teâlâ’nın yaratıklarına zulümle davranmamasını, rüzgar’ın onun emrine vermesini anlamının, dünyanın ve dünya üzerindeki hükümdarlıkların ve her şeyin rüzgar gibi gelip geçici olduğu anlamına geldiğini, sahip olduklarıyla gururlanmamayı, her şeyin fani olduğunu, asıl olanın Allah’a ibadet ve taat olduğunu söyledi.”⁵⁰

“Buğday, karınca
Hangisi kimden
Süleyman’dan,
Âdem’den”⁵¹

⁵⁰ Tökel., a.g.e. s.231

⁵¹ Necatigil, a.g.e. s.383

Kur'an'da Hz. Süleyman peygambere ve mucizelerine geniş yer verilmiştir. Süleyman peygamberin hayvanlarla konuşabilme mucizesi vardır. Necatigil İslam tarihine ve medeniyetine olan hakimiyetini şiirine yansıtmıştır. Şiirinde Hz. Süleyman ile karınca arasında yaşanan olayı hatırlatmış ve aynı zamanda Hz. Âdem buğday mitine de gönderme yapmıştır.

1.1.2.Tarihe Mal Olmuş Kişiler

Divan şiirinde peygamberi padişahı ya da bir devlet büyüğünü övmek için yazılmış şiirler oldukça fazla bulunmaktadır. Bu durum divan şiiri geleneğinin olağan durumu olup ünlü kişilere atıfta bulunmak sanatlarını göstermekte şairlerin hüner ve marifet göstergesi kabul edilmekteydi. Fakat modern şiir anlayışı ile birlikte yeni Türk şiirinde bu düşünce değişmiştir. Yeni Türk şiirinde ünlü bir kişinin isminin şiirde kullanılması yaşantısına veya kişiliğine atıfta bulunması; şiiri tamamlayan bir öge, şairin şiirine referans oluşturma çabası olarak yorumlanmaktadır. Behçet Necatigil mitolojiyi beslenme alanını olarak görmenin yanında şiirinin akışı içinde ünlü kişi ya da kişilere yer vermiştir.

“Kıral Suyu” adlı şiirinde de İbrahim Edhem⁵² ve İskender⁵³ gibi tarihe mal olmuş mitolojik kahramanlara vermiştir. “İbrahim İbni Edhem: Tasavvuf erbabının en büyüklerinden biri olarak kabul edilen ve miladi776 yılında vefat eden ünlü sufi. Bir hükümdar olarak her türlü şatafat ve şa’saa içinde yaşarken, ilahî bir ikazla bütün dünya mal ve kaygısından vazgeçerek kendisini tasavvuf yoluna adanmak ve ömrünün mühim bir kısmını mağaralarda, çöllerde geçirmek suretiyle riyazî bir hayat yaşayan

⁵² İbrahim İbni Edhem: Tasavvuf erbabının en büyüklerinden biri olarak kabul edilen ve miladi776 yılında vefat eden ünlü sufi. Bir hükümdar olarak her türlü şatafat ve şa’saa içinde yaşarken, ilahî bir ikazla bütün dünya mal ve kaygısından vazgeçerek kendisini tasavvuf yoluna adanmak ve ömrünün mühim bir kısmını mağaralarda, çöllerde geçirmek suretiyle riyazî bir hayat yaşayan bu ünlü sima, kendisinden sonra gelen pek çok kişiye mühim bir örnek teşkil etmiş, çok nadir insanların yapabileceği büyük ve akıl almaz fedakarlıkları hakkında pek çok efsanenin meydana gelmesine sebep olmuştur.(Tökel,a.g.e.s.319)

⁵³ İSKENDER: Eski kültürümüzün, dinler tarihi, tefsir, edebiyat, tasavvuf gibi hemen hemen bütün alanlarına girmiş, tarihi-efsanevi bir şahsiyet olan İskender; İslam tarihindeki –Kur’an’da da kıssası anlatılan, peygamber olup olmadığı hususunda ihtilaflar olan Zül’l-Karneyn, Yunan(Makedon) tarihinde ismi zikredilen Büyük İskender (Alexander The Great) ve bunların karıştırılmasıyla meydana gelmiş olan ab-ı hayatı arayan İskender, Zülekarneyn’le Makedonyalı Büyük İskender’in karışımı bir şahsiyet olup ikisinin Mâceraları ve hayatları birbirine karıştırılmıştır ve adeta bunların tefriki imkansız hale gelmiştir.(Tökel,a.g.e.s.147)

bu ünlü sima, kendisinden sonra gelen pek çok kişiye mühim bir örnek teşkil etmiş, çok nadir insanların yapabileceği büyük ve akıl almaz fedakarlıkları hakkında pek çok efsanenin meydana gelmesine sebep olmuştur.”⁵⁴

“Değil İbrahim Edhem, İskender
Neydi karanlıklarda aradıkları
Artık yollarda da yoksa
Artık hırkalarda da, ülkeler de boşsa
Ne yapayım ben bu artıkları?

Değil Abıhayat, Kevser
Saatleri durdur, kapıları kitle
İşler gene zemberekler,
Tıkalı anahtar deliklerinde
Bir rüzgârdır eser.”⁵⁵

Necatigil bu şiirinde Âb-ı Hayâtı arayan İskender ve Kevseri arzulayan İbrahim Edhem gibi ünlü kişilerin zaman karşısında yok oluşunu şiirinin akışı içinde dekor olarak kullanmıştır. “Yalnızlığa Çıkma” adlı şiirinde hem İbrahim peygamber hem de İbrahim Edhem’i çağrıştırmaktadır.

“Kimi gül bahçesini
Hiç yokken verir suya
Kimi İbrahim, Edhem
Bir beden ateşe vurur.”⁵⁶

“Yalnızlığa Çıkma” şiiri bütününe bakıldığında Hz. İbrahim peygamberin⁵⁷ ateşe atılması hadisesini hatırlatır. İbrahim Allah yolunda ilerlemiş ve Müslüman birisiydi.

⁵⁴ Tökel,a.g.e.s.319

⁵⁵ Necatigil, a.g.e.s.186

⁵⁶ Necatigil,a.g.e.s.369

Ve kötü bir zalim vardı Nemrut adında. Kendisini bir yaratıcı olarak görüyordu. Ve sonra İbrahim, kimse yokken putları kırdı ve büyük olanına balta koydu eline. Ve gitti. Sonra oraya gelenler bunu Hz. İbrahim yapar derler ve onu hapse atarlar. Nemrut kendisine secde etmesini ister o da ancak Allah'a secde ederim der ve çok kızar. Onu kızgın ateşlere atarlar ve biranda Gül bahçesine döner. Ve Nemrut çok korkar. Ona bir daha yaklaşmaz. Fakat “Kimi İbrahim, Edhem” mısraı ile İbrahim Edhem’i de anımsatmaktadır.

“Doğu-Batı” adlı şiirde Kur’an’da Kehf suresinde bahsi geçen Yedi Uyurlar “Ashâb-ı Kehf (Yedi Uyurlar): İnsanları puta tapmaya zorlayan zalim bir krala birkaç genç karşı çıkar ve kralın emrini dinlemezler. Fakat kralın da kendilerine kötü davrandığını bildiklerinden kaçarlara ve bir mağaraya sığınirlara. Allah, o gençleri mağarada tam 309 yıl uyutur. Uyanan gençler, ne kadar uyudukları hususunda konuşurlara. Ve ancak bir gün veya daha fazla kaldıklarını söylerler. Allah daha iyi bilir diyen bir genç, içlerinden birinin şehre giderek, yiyecek almasını teklif eder. Elinde gümüş bir parayla bir genç şehre gider, fakat her taraf değişmiştir. Genç hayretler içinde kalır. Alışveriş yapmak için parayı uzatınca, tüccar bu paranın çok eski bir para olduğunu anlar ve hemen şehrin valisine haber verir. Vali genci çağırır. Vali mü’min bir adamdır. Genç başından geçenleri anlatır. Hep beraber mağaraya giderler. Genç önce içeriye girer ve tekrar arkadaşlarıyla beraber uykuya dalarlar. Halk da onların bulunduğu mağaranın civarına bir mescid yapar.”⁵⁸ diye bilenen

⁵⁷ İbrahim Allah yolunda ilerlemiş ve Müslüman birisiydi. Ve kötü bir zalim vardı Nemrut adında. Kendisini bir yaratıcı olarak görüyordu. Ve sonra İbrahim, kimse yokken putları kırdı ve büyük olanına balta koydu eline. Ve gitti. Sonra oraya gelenler bunu Hz. İbrahim yapar derler ve onu hapse atarlar. Nemrut kendisine secde etmesini ister o da ancak Allah'a secde ederim der ve çok kızar. Onu kızgın ateşlere atarlar ve biranda Gül bahçesine döner. Ve Nemrut çok korkar. Ona bir daha yaklaşmaz. (Onay,a.g.e.s.221)

⁵⁸ Ashâb-ı Kehf (Yedi Uyurlar): İnsanları puta tapmaya zorlayan zalim bir krala birkaç genç karşı çıkar ve kralın emrini dinlemezler. Fakat kralın da kendilerine kötü davrananağını bildiklerinden kaçarlara ve bir mağaraya sığınirlara. Allah, o gençleri mağarada tam 309 yıl uyutur. Uyanan gençler, ne kadar uyudukları hususunda konuşurlara. Ve ancak bir gün veya daha fazla kaldıklarını söylerler. Allah daha iyi bilir diyen bir genç, içlerinden birinin şehre giderek, yiyecek almasını teklif eder. Elinde gümüş bir parayla bir genç şehre gider, fakat her taraf değişmiştir. Genç hayretler içinde kalır. Alışveriş yapmak için parayı uzatınca, tüccar bu paranın çok eski bir para olduğunu anlar ve hemen şehrin valisine haber verir. Vali genci çağırır. Vali mü’min bir adamdır. Genç başından geçenleri anlatır. Hep beraber mağaraya giderler. Genç önce içeriye girer ve tekrar arkadaşlarıyla beraber uykuya dalarlar. Halk da onların bulunduğu mağaranın civarına bir mescid yapar.(Tökel,a.g.e.s.261)

hadiseye ve Hz. Muhammed'in "Müjdeciler" şiirinde de geçen örümceğin Hz. Muhammed'e yardım etme olayını da hatırlatmaktadır.

"Koy başını tahta silme
Yedi uyurlar mağarası
Örer ağlarını,
Bir örümcek kaşla göz arası."⁵⁹

Peygamberler ve onların yaşantıları Türk edebiyatına konu olmuşlardır. Özellikle divan edebiyatında; peygamberler etrafında gelişen mitolojik olaylar, şahıslar ve mitolojik unsurlar divan şiirinin temelini oluşturmuştur. Necatigil şiirinde ise peygamberlerin hayatı, onların yaşadığı sorunlar, yaşadıkları dönemin özellikleri, olağanüstü olaylar ve kişileri konu olmuştur. Necatigil bu şiirlerinde olayı dışardan gözlemleyen bir tutum içindedir. Divan şiirinin özümseyip benimsediği kaynak olarak gördüğü peygamberler etrafında oluşan mitolojik sahayı Necatigil şiirinde bazen dekor bezen vezin bazen de konu olarak bulmak mümkündür.

1.2. MİTOLOJİK ÂŞIKLAR

Edebiyat ve sanat eseleri insan hayatında geçen her şeyi konu etmiştir. Bu konular arasında şüphesiz en çok yer kaplayan aşk konusu olmuştur. Türk edebiyatını herhangi bir döneme ayırmadan baktığımızda bile bunu görmek mümkündür. Arap ve Fars mitolojilerinden doğan bu coğrafyanın ortak ürünü haline gelen uzun yıllar edebiyatımıza konu olan ünlü aşk hikâyeleri bulunmaktadır. "Leyla ile Mecnun"⁶⁰ da Arap mitolojisinden doğup Doğu mitolojisinin ortak kültürünün

⁵⁹ Necatigil, a.g.e. s.457

⁶⁰ Leyla ile Mecnun mesnevisinin erkek kahramanı. Asıl adının Kays olduğu rivayet edilen bu kişinin gerçekte yaşayıp yaşamadığı eğer tarhi bir kişilik olarak yaşamışsa ne zaman ve nerede yaşadığı, nesebi ve hikayesinin mahiyeti hep tartışılmalı konulardan biri olmuştur. Pek çok kaynağın bir efsane olarak nitelediği Leyla ile Mecnun'un hikayesi asırlardır dilden dile dolaşmış pek çok şairin mesnevisinin konusu veya yazdığı bir şiirin ya mazmunu ya telmihi olmuş, Divn şiirinde en fazla işlenen mevzuların başında gelmiştir. Bu hikayenin kaynağı ve şahısları itibarıyla aydınlatılması, konunun daha iyi ve detaylı bir şekilde anlaşılmasında şüphesiz önemli bir rol oynayacaktır. Agah Sırrı Levent Leyla ile Mecnun hikayeleri üzerine yaptığı değerli çalışmasında mecnun ve leyla'nın tarihi kişilikleri ve onların efsanevi boyutlarıyla ilgili önemli bilgiler vermektedir. Bu bilgilere göre ,

ürünü olmuştur. “Leyla ile Mecnun mesnevisinin erkek kahramanı. Asıl adının Kays olduğu rivayet edilen bu kişinin gerçekte yaşayıp yaşamadığı eğer tarihi bir kişilik olarak yaşamışsa ne zaman ve nerede yaşadığı, nesebi ve hikayesinin mahiyeti hep tartışılmalı konulardan biri olmuştur. Pek çok kaynağın bir efsane olarak nitelendiği Leyla ile Mecnun’un hikayesi asırlardır dilden dile dolaşmış pek çok şairin mesnevisinin konusu veya yazdığı bir şiirin ya mazmunu ya telmihi olmuş, Divan şiirinde en fazla işlenen mevzuların başında gelmiştir. Bu hikâyenin kaynağı ve şahısları itibarıyla aydınlatılması, konunun daha iyi ve detaylı bir şekilde anlaşılmasında şüphesiz önemli bir rol oynayacaktır.”⁶¹ Arap kaynaklı bu aşk hikâyesinin doğuşu hakkında farklılıklar bulunmaktadır. Dursun Ali Tökel’in Divan Şiirinde Şahıslar Mitolojisi adlı çalışmasında “. Asıl adı Kays olduğu rivayet edilen bu kişinin gerçekte yaşayıp yaşamadığı, eğer tarihi bir kişilik olarak yaşamışsa ne zaman ve nerede yaşadığı, nesebi ve hikâyesinin mahiyeti hep tartışıla gelen konulardan biri olmuştur. Pek çok kaynağın bir efsane olarak nitelendiği Leyla ile Mecnun’un hikâyesi asırlardır dilden dile dolaşmış, pek çok şairin yazdığı mesnevisinin konusu veya yazdığı bir şiirin ya mazmunu ya telmihi olmuş, Divan şiirinde en fazla işlenen mevzuların başında gelmiştir. Bu hikâyenin kaynak ve şahısları itibarıyla aydınlatılması, konunun daha iyi ve detaylı bir şekilde anlaşılmasında şüphesiz önemli bir rol oynayacaktır.

Agâh Sırrı Levend, Leyla ile Mecnun hikâyeleri üzerine yaptığı değerli çalışmasında Mecnun ve Leyla’nın tarihi kişilikleri ve onları efsanevi boyutlarıyla ilgili önemli bilgiler vermektedir. Bu bilgilere göre, bazılarında bakılırsa Kays, yaşamış ve H.70/M. 689 yahut H.80/M. 699’da ölmüş bir şairdir.”⁶²Leyla ile Mecnun hikâyesinin kahramanları hakkında kesin bilgiler olmamakla birlikte asırlar boyunca dilden dile dolaşmıştır. Divan şairleri tarafından uzun süre kullanılan bu aşk hikâyesi bugün modern şairler tarafından da kullanılmaktadır. Biz burada aşkları yüz yıllar boyunca işlenmiş âşıkların Necatigil şiirine yansımaları üzerinde duracağız. Behçet Necatigil’de Leyla ile Mecnun’u şiirlerinde konu edinmiştir.

bazılarında bakılırsa Kays, yaşamış ve H. 70/M.689 yahut H.80/M.699’da ölmüş bir şairdir. Kays’ın babasının adı Mülevvah, Leyla’nın babasının adı ise Sa’d!dır. Amirilerdendir.(Tökeli. A.g.e. s.347)

⁶¹ Tökeli. a.g.e. s.347

⁶² Leyla ile Mecnun hikayesinin erkek kahramanı.(Tökel.a.g.e.s.347)

“Sevda Peşinde II” adlı şiirinde modern unsurlar içinde günlük hayatına devam eden birinin gözünden Leyla ile Mecnuna gönderme yapmıştır.

“Âşık olduğumu şundan anla:
Yolda giderken
Vatman çan çalar, şoför korna.
Aklıma eski bir hikâye geldi:
Leyla ile Mecnun.”⁶³

Yine “Çeşit” şiirinde Leyla⁶⁴ bahsi geçmektedir. Necatigil’in bu şiirinde yüz yıllar boyu övgüler yağdırılan Leyla’yı aruzun en yaygın kalıbı ile birlikte kullanarak divan edebiyatında yazılan Leyla şiirlerine atıfta bulunmuştur. Fakat bu lüks yaşamın içinde eskiyi bir hatırlayıştan ibarettir.

“Duyar, lüks koltuklarda, duvarlar
Bir zengin seste horultuyu
Failatün, feilatün, feilün
Leyla üstüne övgü
Alkış üstüne alkış.”⁶⁵

“Tempora Mutantur” isimli şiiri Latince “Devran değişti.” anlamında olup şiirin son mısraıdır. Zamanın değiştiğini vurgulayarak Mecnun mitine gönderme yapmıştır.

“Mecnun da beyabana
Bu yollardan gitmişti.
Ben artık eskisi gibi değilim,
Devran değişti.”⁶⁶

⁶³ Necatigil, a.g.e. s.29

⁶⁴ “Leylâ: Leylâ ile Mecnûn mesnevisinin kadın kahramanı. Leylî diye de bilinir. Benî Âmir kabilesinden olup Kays (Mecnûn)un akrabalarından biri imiş. Adı Leyâ b. Sa’dü’l-Âmiriyye’dir.”(Tökeli. a.g.e. s.347)

⁶⁵ Necatigil, a.g.e.s.449

Değişen sadece Divan şiirinin geleneksel yapısındaki âşık tipi olan ‘mecnun’ değildir. Behçet Necatigil kendi şiiri anlayışında olan değişime de gönderme yapmıştır. Doğu mitolojisine hâkim olan Behçet Necatigil batı kültürünü de çok iyi bilmektedir. Necatigil bu şiirinde hem doğu hem de batı kültürünü birleştirmiştir. “Divane Derkenar” şiirinde şekil ve biçimsel açıdan yeniliklerle birlikte doğunun efsaneleşen aşk mitolojisinin kahramanlarına da yer vermiştir.

“Kimin	yanında	yari
Kimin	yanında	ağyar
Kime	yanar	bağrı
Ağlar	bir kuş	kol kanad
Sahra	da Leyla	kırılır
Mecnun	gider	andan.” ⁶⁷

“Divan şiirinde de Necatigil şiirinde de öne çıkan şey, aslında daha çok “anlam’dır; hemen her şey ona hizmet etmekte, onun etrafında dönmekte, onun uğruna biçimsel uygulamalara katlanmaktadır. Amaç, anlamın çoğaltılması ve- mümkünse- derinleştirilmesi, dolayısıyla hikmetli bir deyişe ulaşılmasıdır.”⁶⁸ Necatigil biçimsel yeniliği ile anlam derinliğine ulaşmayı başarmıştır.

“Abdal” şiirinde ise Leyla ile birlikte yine aşkları yüzyıllar boyu efsaneleşmiş bir başka aşk hikâyesi kahramanı Aslı’yı da anmıştır.

“ Yürür asfalt ovalarda abdal.
Vitrinlerin düşen kepenklerinde
Hep hüznün çeşmeleri: lambalar.

Yüzer gibi önce bir tulum yavaşça
Yanaşır kıyımıza eski Diclelerden

⁶⁶ Necatigil, a.g.e.s.34

⁶⁷ Necatigil, a.g.e.s.287

⁶⁸ Akay,a.g.e.s.54

Ve fırlar ilk bedevi, dalar çadırımıza.

Nerde bu Leyla, Aslı nerde?

Çıkartmalar, yağma ve Leyla!

Vurur Ferhat dağlara abdal----

Bir fener olacak ilerde bir yerde.”⁶⁹

Şiirde geçen “çıkartma” kelimesi bizce Necatigil’in modern anlamda şiirinde yaptığı bir yeniliğin simgesi olup “Çıkartmalar yağma ve Leyla” mısraı ile modern terimlerle mitolojik aşk kahramanı Leyla’yı bir arada kullanarak ince bir eleştiri yapmıştır. Yine aynı şiirin devamında “Ferhat” kullanılmıştır. Mecnun’un aşk hikâyesi gibi Ferhat’ın aşk hikâyesi de asırlar boyu konuşula gelen bir aşk hikâyesidir. Kaynağı İran olan bu aşk hikâyesi birçok Divan şairimiz tarafından işlenmiştir.“Ferhâd: Hüsrev ile Şirin hikâyesinin başkahramanlarından biri. Bu hikâye İran ve Türk Şâirlerince defalarca işlenmiş ve birçok şairin mesnevisine konu olmuştur. Türk halk şairleri de bu hikayeyi işlemişler ve konusunun Anadolu’da, Amasya’da geçtiği uzun halk hikayeleri yazmışlardır. İran şahı Nuşirevan’ın torunu Hüsrev’in, Ermen Şahı’nın kızı Şirin’e olan aşkının konu edildiği bu hikâye ilk önce Şehname’de Hüsrev Perviz bahsinde anlatılır. Daha sonraları bu hikâyeyi Mesnevi şeklinde önce Senâî işlemiş, ardından kendinden sonra yazılanlara örnek teşkil edecek şekilde en mükemmel surette Genceli Nizamî kaleme almıştır.”⁷⁰

“Çıkmak” adlı şiirinde de Ferhat ile Şirin⁷¹ hikâyesinin erkek kahramanı Ferhat’ın aşkı uğruna yaptığı ile aşk arasındaki çelişkiyi konu etmiştir.

“O ki bir gözü pekliği yiğit şövalyelerde

⁶⁹ Necatigil, a.g.e.s.212

⁷⁰ Tökel,a.g.e.s.340

⁷¹ Hüsrev ile Şirin hikayesinin baş kahramanlarından biri. Bu hikaye İran ve Türk şirlerince defalarca işlenmiş ve birçok şairin mesnevisine konu olmuştur. Türk halk şiirleride bu hikayeyi işlemişler ve konusunun Anadolu’da, Amasya’da geçtiği uzun Halk hikayeleri yazmışlardır. İran şahı Nuşirevan’ın torunu Hüsrev’in, Ermen şahı’nın kızı Şirin’e olan aşkının konu edildiği bu hikaye ilk önce Şehname de Hüsrev Perviz bahsinde anlatılır. Daha sonraları bu hikayeyi mesnevi şeklinde önce senai işlemiş, ardından kendinden sonra yazılanlara örnek teşkil edilecek şekilde en mükemmel surette Genceli nizami kaleme almıştır.(Tökel. a.g.e. s.340)

O ki dağlarda Ferhat yalın ayak.
Bu çağlar kıt zamanlarda bizi bize komazlar
O ki aşk, ürkmüş ceylan ve tutsak.”⁷²

Divan şiirinde Ferhat kavuşamayan aşkı için yaptığı fedakârlık ve çektiği çile ızdıraplarla gözü pek olarak konu olurken Necatigil aşkı ürkmüş ceylan olarak görmektedir. Yine bir başka şiiri “Bağban” da Ferhat’ın aşkı için düştüğü dağ olan bisütun dağı⁷³ ile birlikte verilmiştir.

“Açar güller
Solar koklarken daha
Tutku, daha aşk
Bağlar, bağban denizi.

Çoktu bir iken
Çöktü bisütun
Ferhad
Duymaz feryadımızı.”⁷⁴

“Kan” şiirinde de Ferhat ve Şirin ile birlikte “Abdal” şiirinde geçen halk hikâyesi kahramanları “Kerem ile Aslı’ya” da yer vermiştir. Kerem ile Aslı divan şiirinde pek kullanılmamakla birlikte Halk şiirinde çok sık kullanılan bir hikâyedir.

“Yürür Ferhat’la Kerem bir seraba
Diz yorgunluğu yol uzun
Şirine susamış Aslıya acıkmış
Kavuşurlar bu muydu
Kan iter bıkmış.
Utançla gururla korkuyla tutuk”⁷⁵

⁷² Necatigil, a.g.e.s.207

⁷³ Hüsrev tarafından bir dağın arkasına hapsolünmüş ise de, Şirin’e kavuşmak için dağı yarmış ve Şirin’in emriyle Cüy-ı Şîr adlı suyu getirmiştir. (Onay ,a.g.e s.177.)

⁷⁴ Necatigil, a.g.e.s.327

“Yine” adlı şiirinde ise mezarda gül bitme motifini kullanmıştır. Aşklarına kavuşamayan Aslı ve Kerem hikâyesinin hazin sonunda geçen mezarlarında çıkan kırmızı ve beyaz gülleri konu etmiştir.

“Boş ver bir dolu
Düşlerde derviş.
Kırmızı beyaz güller
Mezarda bitermiş.”⁷⁶

Divan şairleri bu ünlü aşk hikâyelerini konu edinirken amaçları kendi aşkları ile kıyas yapmak ve onları hafife almaktır. Behçet Necatigil’in böyle bir düşüncesi bulunmamaktadır. Behçet Necatigil maziye bir duyuş tarzı olarak benimsemiş ve bunu şiirine bu şekilde aksettirmiştir. Divan şairleri ünlü âşıkları konu etmelerinin bir diğer sebebi de “ünlü âşıkların aşkı rivayet”⁷⁷kendi aşkları gerçek ve acı verici olduğunu anlatmaya çalışmalarıdır. Behçet Necatigil’de böyle bir düşünce de yoktur. Modern hayatın günlük sorunları içinde aşk acısı ünlü âşıklar kadar hissedilmez.

1.2.1.Hak Âşığı Derviş

Derviş, Farsça kökenli bir sözcük olup sözlüklerde "fakir, yoksul, dilenci (dervişân, derâvîş) sûfî, mutasavvîf, fakir, mürid, münsib" gibi manaları da bulunmaktadır. Divan şiirinde derviş, tasavvuf anlayışının tarihsel olarak ortaya çıkması ile vücut bulmuştur. Edebiyatımızda ise tasavvufî düşüncenin temeli Hoca Ahmet Yesevî’ye dayanmaktadır. Ahmet Yesevi ile Anadolu’ya yayılmaya başlayan bu anlayışla birlikte derviş tipi oluşmuş ve yer yer edebiyatımızın şiirimizin konusu olmuştur. Behçet Necatigil şiirinde Divan şiirinde kullanılan İslami motiflerin birçoğu gibi derviş tipine de rastlamak da mümkündür.

⁷⁵ Necatigil, a.g.e.s.123

⁷⁶ Necatigil, a.g.e.s.230

⁷⁷ Tökel, a.g.e.s.338

İslam mitolojisinde genellikle beşeri aşkla başlayıp ilahi aşka yönelmiş olan birçok ünlü aşk hikâyesi bulunmaktadır. Divan şiirinde Derviş tipinin oluşumunda önce beşeri bir aşka tutulup onu arzulamak daha sonra ise bütün her şeyden soyutlanarak ilahi aşk yönelmektir. Necatigil “Yine” adlı şiirinde beşeri bir aşk motifi içinde “derviş” kelimesi ile derviş tipine gönderme yapmıştır.

“Boş ver bir dolu
Düşlerde derviş.
Kırmızı beyaz güller
Mezarda bitermiş.”⁷⁸

“Abdal Musa” şiirinde ise Horasan erenlerinden Abdal Musa’ya atıfta bulunmuştur.

”Bu söz ibret sözüdür
Arifler ocağında
Yanar özge bir ateş
O ateşin dilleri,
Hele bir gel beri.”⁷⁹

Necatigil “Abdal Musa” adlı şiirde tasavvufî temayı işleyerek şekil ve muhteva açısından halk şiirinin izleri görülmektedir.

“Geçmek” adlı şiirinde ise “ derviş odalar yalnızlık gerekirdi” mısraı ile yaşantısına işaret etmiştir.

“Rüzgârda gül yaprakları sultan saçları
Geçtik parklardan oysa
Oysa derviş odalarda yalnızlık gerekirdi
Ve hazırlanmak”⁸⁰

⁷⁸ Necatigil,a.g.e.s.230

⁷⁹ Necatigil,a.g.e.s.340

⁸⁰ Necatigil,a.g.e.s.183

‘Geçmek’ adlı şiirin ismi ve şiirin teması göz önüne bulundurulduğunda tasavvufi anlayışta dünyadan vazgeçmek elini eteğini dünya malından çekmek anlayışı görülmektedir. Tasavvufta ‘gül’ Hz. Muhammed’i ‘sultan’ ise derviş ya da şeyhi temsil etmektedir. Necatigil şiirinde gül ve sultan imgelerini kullanarak tasavvufi çağrışımlar oluşturmaktadır.

“Teyel” adlı şiirinde sabırla olgunluğa erişmek için geçirdikleri süreci konu etmiş ve motifini kullanmıştır.

”Yıllar ki katlanmaya katkı
Geçtiği kadar var daha bir derviş
Gülümseme yükümlü
(Bıksan ne olacak?)”⁸¹

Divan şiirinde derviş tipi dünya malı ile irtibatı kesen, olağan üstü çeşitli kerametleri olan ve halk tarafından bu kerametlerin konuşulduğu bir tip olarak işlenmiştir. Fakat Necatigil şiirinde böyle bir durum söz konusu değildir. Sadece derviş tipinin yaşantısından izler taşımakla birlikte olgunluğa erişme aşaması bir motif bir dekor olarak kullanılmıştır.

1.3.MİTOLOJİYE KONU OLMUŞ KUŞLAR

Doğu edebiyatlarında ve bizim edebiyatımızda didaktik, ahlakî hikâyelerde hayvan motifleri çok sık kullanılmaktadır. Düşüncelerin hayvanları konuşturarak aktarılmasının sağladığı kimi yararlar bu yolun tercih edilmesinde etkili olmuştur. Dinî-tasavvufî felsefi içerikli eserlerde anlatımın açık ve anlaşılır olması için kuş motifi sembol olarak kullanılmıştır. Bazı kuşlar vardır ki isimleri asırlarca konuşulmuş dini hikayelerde adı geçmiş hakkında farklı efsaneler oluşmuş sanata edebiyata ve şiire konu olmuştur. Bu kuşlar Divan şiirinin hatta modern şiirin bile mitolojik arka planını oluşturmuşlardır. Behçet Necatigil’in “Yeldeğirmeleri” adlı şiirinin de malzemesi olan “Ebabil Eski Habeş Hıristiyanları San’a’da bir kilise

⁸¹ Necatigil,a.g.e.s.266

yapmışlar ve Bedevî Arapların, Ka'be yerine burayı ziyaret etmelerini istemişlerdi. Böylece ticaret artacak, dinleri yayılacaktı. Oysa Araplar hâlâ Kâ'be'ye gitmeye devam ediyor ve San'a'daki kiliseye iltifat etmiyorlardı. Sonunda Habeşliler Kâ'be'yi yıkmaya karar verdiler. Ebrehe komutasına bir ordu, filler ile Kâ'be üzerine yürüdü. Hz. Muhammed'in doğumundan az bir müddet evvel vukû bulan bu olaya İslam tarihinde Fil Vak'ası denir. Bu yıla da fil yılı denilmiştir. Ebrehe ordusuyla Kâ'be önlerine geldiğinde, gökte beliren küçük kuşların ağızlarında taşıdıkları küçük taşları, onların üzerine bırakmaları ve bu taş yağmuru altında ordunun yenilmiş ekin tanesine dönüp tamamen helâk olması sonucu Kâ'be kurtulur. Bu olay Kur'an-ı Kerim'de de anlatılmaktadır.”⁸² Behçet Necatigil'in “Yeldeğirmenleri” adlı şiirinde ebabil kuşlarını konu edinmiştir.

“Sürüleri götürdü Beniisrail,
Gitmek düştü adamalara.
İmdada yetişti Ebabil,
Kuşlar vurdu camlara.”⁸³

Ebabil kuşları, Divan şiirinde özellikle Fil vak'asında oynadıkları önemli rolden dolayı konu olmuşlardır. “Burç” adlı şiirinde ise asırlardır Kaf dağında yaşadığına ve hep yüksekten uçtuğuna inanılan “Anka” ismi olup da cismi olmayan bir büyük kuştur. Simurg Zümrüdüankâ da derler. Yüzü insan yüzüne benzermiş. Boynu çok uzunmuş , tüyleri renk renk imiş. Vücudun da otuz kuşun renk ve alameti varmış. İnsan ve hayvanlardan kaptığını parçalamış. Bereket versin ki zamanında “ Halka mazarratı raygan olmakla Hanzala bin safyân duasıyla helak ve nesli münkarız

⁸² “Eski Habeş Hıristiyanları San'a'da bir kilise yapmışlar ve Bedevî Arapların, Ka'be yerine burayı ziyaret etmelerini istemişlerdi. Böylece ticaret artacak, dinleri yayılacaktı. Oysa Araplar hâlâ Kâ'be'ye gitmeye devam ediyor ve San'a'daki kiliseye iltifat etmiyorlardı. Sonunda Habeşliler Kâ'be'yi yıkmaya karar verdiler. Ebrehe komutasına bir ordu, filler ile Kâ'be üzerine yürüdü. Peygamberimizin doğumundan az bir müddet evvel vukû bulan bu olaya İslam tarihinde Fil Vak'ası denir. Bu yıla da fil yılı denilmiştir. Ebrehe ordusuyla Kâ'be önlerine geldiğinde, gökte beliren küçük kuşların ağızlarında taşıdıkları küçük taşları, onların üzerine bırakmaları ve bu taş yağmuru altında ordunun yenilmiş ekin tanesine dönüp tamamen helâk olması sonucu Kâ'be kurtulur. Bu olay Kur'an-ı Kerim'de de anlatılmaktadır.”⁸² (Pala, a.g.e.s.399)

⁸³ Necatigil, a.g.e.s.17

oldu.” Edebiyatımızda istisna timsalidir ve ekseriya bu kelime ile beraber kullanılır. ”⁸⁴ kuşunu konu etmiştir.

“Geçende, yolda---

Dediğimiz oluyor, birden irkiliyoruz

Yıllar var oysa---

Parsellerine batağın, hangi Kaf

Düşmüş burçlardan bir bölük Anka

Adresler, yapılar değişiyor.”⁸⁵

Divan şiirinin ile birlikte halk hikâyelerinde, çeşitli ürünlerinde ve çağdaş edebiyatımızın farklı edebî türlerinde de çeşitli özellikleri ile karşımıza çıkmaktadır. Halk hikâyelerinde ve masallarda da önemli bir yere sahip olan Anka, masallarda Kaf dağı ile birlikte anılmaktadır. Behçet Necatigil’in “Burç” şiirinde de Kaf dağı ile birlikte anılmaktadır.

Behçet Necatigil “Semender” adlı şiirin isminden de anlaşılacağı üzere ateşte yanmayan efsanevi kuş olan “Semender”i Ateşte yanmayan bir çeşit efsanevi hayvandır. Denizatına benzeyen kuyruklu bir hayvan imiş. Kelime “santender”den muhaffettir. Bu hayvanın ateşe girdiği zaman bir çeşit yağlı madde ifrâz ederek kendini koruduğu rivâyet edilir. Başka bir rivâyete göre semender yalnızca ateşte yaşar ve ateşten çıkınca ölmüş. Bunun bir kuş olduğunu söyleyenler de vardır. Hindistan’daki mecûsîlerin devamlı yaktıkları ateşte ısının artmasıyla semender denilen kanatlı bir böcek hasıl olurmuş. Ancak efsanevî semenderi gördüğünü söyleyen kimse yoktur ”⁸⁶ kastetmiştir.

⁸⁴ ANKA: ismi olupta cismi olmayan bir büyük kuştur. Simurg Zümrüdüankâ da derler. Yüzü insan yüzüne benzermiş. Boynu çok uzunmuş , tüyleri renk renk imiş. Vücudun da otuz kuşun renk ve alameti varmış. İnsan ve hayvanlardan kaptığını parçalamış. Bereket versin ki zamanın da “ Halka mazarratı raygan olmakla Hanzala bin safyân duasıyla helak ve nesli münkarız oldu.” Edebiyatımızda istisna timsalidir ve ekseriya bu kelime ile beraber kullanılır. (Onay, a.g.e.s.58)

⁸⁵ Necatigil, a.g.e.s.253

⁸⁶“Semender : Ateşte yanmayan bir çeşit efsanevi hayvandır. Denizatına benzeyen kuyruklu bir hayvan imiş. Kelime “santender”den muhaffettir. Bu hayvanın ateşe girdiği zaman bir çeşit yağlı madde ifrâz ederek kendini koruduğu rivâyet edilir. Başka bir rivâyete göre semender yalnızca ateşte yaşar ve ateşten çıkınca ölmüş. Bunun bir kuş olduğunu söyleyenler de vardır. Hindistan’daki

“Sözlüklere kalsa
Ateşte masal hayvanı
Bir insan olmasın
Ateşler yaşam lavları

Ama masal deniyor
Bir yalan olmasın
Yanmalar içinde de
Ararız masalları.”⁸⁷

Necatigil şiirde Semenderin özelliklerinden ipuçları verir ve şiire ve şiirin ismi dışında Semender başka bir yerde geçmemektedir.

“Hüt Hüt” şiirinde “Hüt Hüt İpek kuşu, çavuşkuşu, ibibik. Süleyman Peygamber’e hizmet eden bir kuş. Çok uzaklardaki suyu havadan görebilme ve keşfedebilme özelliğine sahip. Bir gün su aramak için çok havalanınca Saba ülkesini görüp Süleyman Peygamber’e haber vermiş, o da Belkıs’a Hüdhüd’ü elçi olarak göndermiştir.”⁸⁸ mitini Süleyman peygamber Saba ve Belkis ile birlikte kullanırken;

“Süleyman ve Sabâ, hüthüt ve Belkis
Söyledi sorsaydık, geç git, bunlar - -
Necatigil yok şimdi
Belki bir gün olmuştur”⁸⁹

İslam mitolojisinde Süleyman peygamber ve onun etrafında gelişen olaylar doğu edebiyatların ve divan edebiyatında sık sık konu edinmiştir. Necatigil bu şiirinde

mecusilerin devamlı yaktıkları ateşte ısının artmasıyla semender denilen kanatlı bir böcek hasil olurmuş. Ancak efsanevi semenderi gördüğünü söyleyen kimse yoktur.” Pala,a.g.e.s.399

⁸⁷ Necatigil,a.g.e.s.370

⁸⁸ “İpek kuşu, çavuşkuşu, ibibik. Süleyman Peygamber’e hizmet eden bir kuş. Çok uzaklardaki suyu havadan görebilme ve keşfedebilme özelliğine sahip. Bir gün su aramak için çok havalanınca Saba ülkesini görüp Süleyman Peygamber’e haber vermiş, o da Belkıs’a Hüdhüd’ü elçi olarak göndermiştir.”(Tökel, a.g.e.s.231)

⁸⁹ Necatigil,a.g.e.s.325

Süleyman peygamberden Belkis'a haber götüren ve Süleyman peygamberin elçisi olan 'Hüt Hüt'e yer vermiştir.

Yine bir başka şiiri olan "Hazırlık" adlı şiirinde ise Hüt Hüt miti ile birlikte divan şiirine konu olan Süleyman peygamberin güç, adalet ve tahtına gönderme yapmıştır.

"Hüthüdüme ne oldu?

Kalbe saplanmak üzere

Sevda içime doğdu?"⁹⁰

"Kaknus" adlı şiirinde ise "Kaknus Gûyâ hind adalarında yaşayan, kanatları nakışlı, gagası delikli mevhum bir kuş. Yüzünde 360 deliği varmış. Yüksek dağ başlarında rüzgâra karşı oturunca rüzgâr o deliklere nufûz eder, muhtelif sesler çıkarırmış. bu sesi işiten kuşlar yanına üşerlermiş, onlardan bir kaçını yakalayıp yermiş. Bin sene yaşarmış. Öleceği zaman birçok odun yığar , üstüne oturur, latif latif öterken kendinden geçermiş. O zaman kanatlarını birbirine vurarak ateşler çıkarırmış. Bu ateşle odunlar tutuşur , nihayet kendi de yanarmış. Sonra külünden bir yumurta ve içinden bir yavru çıkarmış. Hükemâ musikiyi bu kuşun burnundan çıkan seslerden almışlarmış "⁹¹ mitini kullanmıştır. Hükemanın musikiyi bu kuşun burnundan çıkan sestenden aldığı bilinmektedir.

"Bu çocuk bu ipe böyle neler geçiriyor

Bir bir daha bir daha bir eli korkulukta

Başka elde bir eli bir köprüyü geçiriyor

Durmadan bir zifiri içime çekiyorum.

Bir yol ben sonra onlar geçiyor

Kanatlar - - tutuşuyor karanlık

⁹⁰ Necatigil,a.g.e.s.447

⁹¹KAKNUS : Gûyâ hind adalarında yaşayan, kanatları nakışlı, gagası delikli mevhum bir kuş. Yüzünde 360 deliği varmış. Yüksek dağ başlarında rüzgâra karşı oturunca rüzgâr o deliklere nufûz eder, muhtelif sesler çıkarırmış. bu sesi işiten kuşlar yanına üşerlermiş, onlardan bir kaçını yakalayıp yermiş. Bin sene yaşarmış. Öleceği zaman birçok odun yığar , üstüne oturur, latif latif öterken kendinden geçermiş. O zaman kanatlarını birbirine vurarak ateşler çıkarırmış. Bu ateşle odunlar tutuşur , nihayet kendi de yanarmış. Sonra külünden bir yumurta ve içinden bir yavru çıkarmış. Hükemâ musikiyi bu kuşun burnundan çıkan seslerden almışlarmış. (Onay a.g.e.s.241)

Güle güle geride
Küller kuştan artık.”⁹²

Necatigil, bu şiirin de doğu mitolojisinde yer alan kaknus efsanesi ile zaman karşısında insanın devam eden mücadelesini özdeşleştirmeye çalışmıştır. Şair kaknus hakkında bir konuşmasında şunları söyler: “Bir kuştur Kaknus Doğu mitologyasında. Bin yıl yaşayan bir kuş.. Ölümü, kanatlarını çırpa çırpa tutuşturduğu çalı çırpıyla yanaraktır. Külünden bir yumurta meydana gelir, bundan da yeni bir Kaknus. Her şair ben bağımsızım dese de bildiği, hatta bilmediği uzak Kaknusların kalıtım sürdürücüsüdür.”⁹³

Mitolojik birer motif olan bu kuşlarla ilgili çeşitli kaynaklardan alınmış bilgilerden de anlaşılacağı gibi (Anka, Simurg, Semender, Hüt Hüt, Kaknus) birçok kültürde yer almaktadır. Her kültürün bu kuşlara yüklediği anlam olduğu için oluşan efsanelerde de farklılıklar bulunmaktadır. Divan şiirinde kullanılan bu kuşlarla ilgili kullanım kökenini ve tarihi süreç içerisinde değişiklikler olmuştur. Divan şairleri mitolojik kuşlarla ilgili öğeleri kullanırken mecazlarla özel bir hayal sistemi oluşturup yeni bir şiir dili yaratarak anlatım imkânlarını zenginleştirmişlerdir. Divan şairinin ve onları takip eden çağdaş şairlerin geleneğin kendisine sunduğu hazır malzemeyi yeni bir söyleyiş biçimi ile değerlendirmektedir. Behçet Necatigil bu malzemeyi yeni bir anlayış biçimi ile söylemeyi başarmıştır.

1.4.MİTOLOJİK SU

Dünya üzerindeki bütün medeniyetlerde “su” ayrı bir öneme sahip olup ona bazı değerler yükleyip farklı sembollerle yüceltilmiştir. “İslami dönemin edebi ürünlerinde de “aynü'l-hayât, nehrü'l-hayât, âb-ı câvidânî, âbı zindegî, hayat kaynağı, hayat çeşmesi, bengi su, dirilik suyu, bazan da Hızır ve İskender'e atfen âb-ı Hızır veya âb-ı İskender vb. çeşitli isimlerle anılan bu efsanevî su, aslında bütün dünya

⁹² Necatigil,a.g.e.s.237

⁹³ Necatigil,a.g..e.s.xxviii

mitolojilerinde mevcut bir kavramdır.”⁹⁴Bundan dolayı edebiyatımızda “âb-ı hayât – bengi su” terimi belli başlı sembollerle izah edilir, şairin vermek istediği his, duygu varsa bu semboller üzerinden verilmektedir. Divan şiirinde ve devamında takip eden çağdaş şairlerde âb-ı hayât(bengi su) “Kaynağı karanlıklar demek olan zulmât, zulûmât, zulmet denilen ve menbaı maçhul diyarda bulunan sudur ki içen ölmez, dünya durdukça yaşarmış. Şark rivayetlerindedir. Bu suyu ibtidâ Hızır ve İlyas peygamberler bulup içmişler; sonra Allah bu pınarı insanların gözünden sakladığından İskender Zulûmât’a kadar gittiği halde suyu bulamamıştır. Âb-ı hayât ‘‘Seyyâh İbn-i Batûta’nın Çin’de bir büyük nehre verdiği isimdir ki ihtimâle göre sarısu demek olan Hung-hu veyahut mavisu demek olan Yengçe- kang nehridir. Âb-ı hayât; yani dirilik suyu Tuhfe-i Vehbî şerhine göre mahbûbun ağzı ve can bağışlayan söz demektir. Şark edebiyatının en zengin mazmunlarından birini teşkil etmiştir.”⁹⁵, geniş çağrışımlar içerdiği için çok sık kullanılmıştır. Necatigil şiirinde de bu mitolojik su kültünü bulmak mümkündür.

“Ölü” adlı şiirinde “Dirilirdi bengisu pınarlarında yunsa” mısraı ile ölümsüzlük suyuna atıf yapmıştır. Kur’an’da Kehf suresinde geçen Musa peygamberin yanına azık olarak aldığı balığın canlanması hatırlanmaktadır.

“Biri var pencere

Pencere önlerinde ağlar duruyor

İlerde güneşte balıklar kuruyor

Dirilirdi bengisu pınarlarında yunsa

Güç.”⁹⁶

⁹⁴ ÖGEL, Bahaeddin. **Türk Mitolojisi- I.cilt**, Ankara: TTK.2003.s.107

⁹⁵Bengisu : Kaynağı karanlıklar demek olan zulmât, zulûmât, zulmet denilen ve menbaı maçhul diyarda bulunan sudur ki içen ölmez, dünya durdukça yaşarmış. Şark rivayetlerindedir. Bu suyu ibtidâ Hızır ve İlyas peygamberler bulup içmişler; sonra Allah bu pınarı insanların gözünden sakladığından İskenderZulûmât’a kadar gittiği halde suyu bulamamıştır. Âb-ı hayât ‘‘Seyyâh İbn-i Batûta’nın Çin’de bir büyük nehre verdiği isimdir ki akreb ihtimâle göre sarısu demek olan Hung-hu veyahut mavisu demek olan Yengçe- kang nehridir. Âb-ı hayât; yani dirilik suyu Tuhfe-i Vehbî şerhine göre mahbûbun ağzı ve can bağışlayan söz demektir. Şark edebiyatının en zengin mazmûnlarından birini teşkil etmiştir.(Onay,a.g.e.s.23)

⁹⁶ Necatigil,a.g.e.s.207

Yine bir başka şiiri “Gölde” şiirinde yine aynı terimi kullanmıştır. Bengi suya mitolojik olarak birçok anlam yüklendiği için bu şiirde bir derdin dermanı olarak aranmaktadır.

“Ağrı—nerem bilsem dağlara!

Emmiş pis suları

Çarem bilsem eritir

Hangi bengi pınarı”⁹⁷

“Mat” isimli şiirinde ise bengisu arayışının kısır bir döngü olduğunu vurgulamaktadır. İskender’i çağrıştırmaktadır.

“Bir bengisu açlığı

Düşürür faka,

Ark arka

Doğanın bakıp geçtiği.”⁹⁸

Divan şiirinde âb-ı hayat- bengisu, ölümsüzlük suyu, en çok sevgilinin dudaklarına benzetilmiş ve sevgilin dudağının hayat suyundan daha üstün olduğunu belirtmişlerdir. Necatigil ise şiirinde mitolojik bir unsur olarak kullanmış ve zengin bir çağrım alanı oluşturmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

2.BEHÇET NECATİGİL ŞİİRİNDE MAZMUNDAN METAFORA

Divan şiirini oluşturan şiir estetiğini anlamak için bu yapıyı kuran kodların anlaşılması gerekmektedir. Mazmun da Divan şiirini oluşturan bu kodlardan bir tanesi olup hakkında tartışıla gelmiş bir konudur. Fakat mazmun konusunda kaleme

⁹⁷ Necatigil, a.g.e.s.313

⁹⁸ Necatigil. a.g.e. s.328

aldığı yazısıyla Ömer Faruk Akün son noktayı koymuştur. Yazısında mazmun hakkında şu şekilde açıklamıştır.

“Mazmunda, bir ibaredeki kelimelerin ilk bakışta anlaşılan mânasının ardında gizli bir veya birkaç mâna vardır. Onunla ismi söylenmeden başka bir varlık veya hale işaret edilir. Esas söylenmek istenen şey arka plandadır. Bu gizlenmiş mâna, mazmunun bünyesindeki bağlı unsurlardan birinin ve birkaçının yardımı ile belli olur. Mazmun esas itibariyle daha çok bir objenin veya bir halin kendisini söylemek yerine, bağlı unsurlarda mevcut vasıflarından birini veya daha fazlasını belirtecek ip uçları verilmek suretiyle dolaylı bir şekilde ifade olunması demektir. Bir şeyi, adını anmaksızın onu çağrıştıracak yönlerini öne çıkararak gizli tutma mazmunun mekanizmasını meydana getirir. Mazmunda görünüşteki mânanın ötesindeki asıl mâna, ifadeye onu gizleyen bir hünerle yerleştirilir. Bu bakımdan mazmun kurmada edebî sanatların birinci derecede rolü vardır. Mazmunu sembol ile karıştırmamalıdır. Sembol, birbirinden çok farklı yorumlarla mânalandırılabilirken mazmunda herkesçe aynı şekilde bulunabilecek belirli bir mâna vardır. Belirli tasavvurları taşıyan belirli kelimeler arasında kurulan bağlantı ile meydana gelen mazmunda şairin ne demek istediği anahtarı belli bir şifre gibi çözülebilir. Mazmunlardaki esas mânayı bulmak divan şiiri kültürünün derecesi nisbetinde mümkündür. Mazmunları çözecek anahtarı ancak divan şiiri kültürü verir. Divan şiiri motifleri ve bunlardaki bağlı unsurlar tanıdığı nisbette mazmunların dünyasına girmek mümkün olmaktadır.”⁹⁹

Divan şiirinde mazmun gizlenerek ismini söylenmeden herkes tarafından bilinen ortak bir obje iken modern şiirde böyle bir durum söz konusu değildir. Çünkü Divan şiirinde olduğu gibi ortak değerler sistemi yoktur. Her şairin kendine has imge ve metafor dünyası bulunmaktadır. Behçet Necatigil de şiirinde bazı mazmunlara yer vermiştir. Biz de çalışmamızın bu bölümünde mazmunun Behçet Necatigil’in şiirinde nasıl kullanıldığı üzerinde duracağız.

⁹⁹ Ömer Faruk Akün, **Divan Edebiyatı**. isam yayınları. İstanbul. 2014. s. 153

2.1. ŞEM Ū PERVANE

Kaynaklarda şem ū pervane Doğu edebiyatlarının en yaygın teşbih ürünü olarak bulunmaktadır. Pervane, “gece kelebeği de denilen kanatlı küçük böcek ki, kendini yakıncaya kadar şem’ile uğraşır durur. Bu hayvanın gözleri çok küçüktür. Gündüzleri karanlık yerde bulunur. Ortalık kararınca gördüğü ziyaya doğru koşar. Şuursuzca yanması da aşk sebebiyledir.”¹⁰⁰ Şem ise, “Bal mumu demektir. Uyarmak sözüyle kullanılmazsa yanan mum manasına gelir. Eskiler ateşte alüde cazibe olduğuna, gece dolaşan hayvanların ziya cazibesine tutulduklarına zahip idiler. Bu cihetle şairlerimiz aşıkların güzellikleriyle cezb ve fakat vefasızlık eden sevgililerini-pervanileri cezb edip yakan-şem’a kendilerini de pervaneye benzetmişlerdir.”¹⁰¹ Bu nedenle şem zalim sevgili pervane ise aşığı temsil etmiştir. Divan şiirinde de şem ū pervane mazmunu birçok beyitte kullanılmış ve hatta devamındaki şairler de şiirlerinde kullanmaya devam etmiştir. Behçet Necatigil de şiirinde en çok bu imgeyi kullanmıştır.

“Aşk Gelmiş Cihana” şiirinde “mum ve pervane” imgesini kendine özgü şiir anlayışı ile kullanmıştır.

“Kız kaptırdı gönlünü
Sevdiği oğlan kalpsizin biri
Alay etti güldü...
Hiç aşka gülünür mü?
Ne çare, cahil aklı

¹⁰⁰ Gözleri kamaştığı için ayrılamaz ve kendini fener, lamba şişesi, mum ve ampul gibi şeylere çarpar. Bittabi’nihayet kanatları, vücudu yanar. Sivri sinek, tatarcık gibi haşerelerde böyle çaparak yanarlar. Şârih Sûdî Hafız Divanı Şerhi’nde Ferraş kelimesi münabesetiyle şunları yazıyor. “ Ferraş: Zübab-ı rakikül-ceset ki Pervanedir. Ke’enne katarat-ı abdan tevellüt edermiş. Şark edebiyatında pervâne şem’in, yani ışığın âşığıdır.(Onay, **Divan Şiiri Sözlüğü Eski Türk Edebiyatı Mazmunlar ve İzahı**.Birkan Yayın.Ankara.2016 s.333)

¹⁰¹ Ahmet Talat Onay, **Divan Şiiri Sözlüğü Eski Türk Edebiyatı Mazmunlar ve İzahı**.Birkan Yayın.Ankara.2016 s.333

Kız hastalandı, yattı
Mumda yandı pervane... öldü.
Oğlan sormakta haklı
Hiç aşktan ölünür mü?”¹⁰²

Divan şiirinde pervanenin ışığa, ateşe yaklaşması sonucu ölmesi aşğın sevgiliye ulaşmak için yakın olma arzusu ile kendini ateşe atmayı yani ölümü göze alması demektir. Fakat Necatigil şiirinde Divan şiiri geleneğindeki durumun tersi söz konusudur. Divan şiirinde aşkı için ölümü göze alan erkek iken Necatigil’in şiirinde kız ölümü göze almaktadır. Bir başka durum ise “Mumda yandı pervane ... öldü” mısraı ile geçmişe bir gönderme yaparak aşık sevgili ilişkisinin de değiştiğini kastetmiştir.

“Dışarıda” şiirinde “mum-pervane imgesini geleneksel işlevi dışında tamamen modern bir yorumla kullanmıştır”¹⁰³ diye yorumlamıştır.

“Yandı sokak lambaları mum alevi pervane
Şeytanca sırtır fosforlu camlar
Gördüm zifir sarısını dükkan vitrinlerinde
Belliymi biliyordu bezgindi
Evimize gidelim”¹⁰⁴

“Derdi” adlı şiirinde mum-pervane metaforunu kullanmıştır. Mumun sönmesi aşkın bittiği anlamına gelmektedir. Divan şiirinde ise böyle bir durum söz konusu değildir.

“Ne yapar pervaneler
Yandı mum söndü tükendi
Herkes kendi derdi.”¹⁰⁵

¹⁰² Necatigil ,a.g.e.s.100

¹⁰³ Taşçıoğlu Yılmaz, a.g.e.s.222

¹⁰⁴ Necatigil Behçet,a.g.e.s.125

¹⁰⁵ Necatigil Behçet,a.g.e.s.408

“Ölü” şiirinde Şeyh Galip’in Hüsn-ü Aşk mesnevisine ve aşık- sevgili ilişkisine gönderme yapmıştır.

“Ateş denizlerinde mumdan kayıklarla
Sağlam mı tekneler aşıkları geçmeye
Güç.

Biri de var gecede
Saçlarında her gece kır ağlar örüyor
Ötede mum yanıyor bir şeyler dönüyor
Pervaneler ard arda ne de çabuk ölüyor
Güç.”¹⁰⁶

“Kısaltmalar” şiirinde kullanılan mum imgesi divan şiirinin geleneksel kullanımdan tamamen uzak, Behçet Necatigil’in kendi şiir anlayışına uygun bir kullanımdır.

“Saçları elleri karanlıklara
Düşünce: kaçsa mı görse mi?

Mumlar böyle ötelerde yandıkça
Ağır yavaş yeşerirdi özlemi”¹⁰⁷

“Beklemek” şiirinde “şamdan-mum” birlikte kullanılmıştır. Doğrudan divan şiirindeki mazmuna işaret etmese de şiirde ‘beklemek’ kelimesi aşık sevgili ilişkisini çağrıştırmaktadır.

“Şimdi her şey benden uzak
Donmuş zaman kadar korkak
Bir şamdan içinde ufak

¹⁰⁶ Necatigil,a.g.e.s.207

¹⁰⁷ Necatigil,a.g.e.s.210

Mum erirken-bekliyorum.”¹⁰⁸

“İplik” şiirinde ‘kadeh-piri mungan-saki’ kelimeleri “mum” mazmunu ile birlikte kullanılarak Divan şiirindeki “meclis” mazmununa işaret etmiştir.

“Titrek mum ışığında

Bir sırça kadeh

Pir-i munganla saki

Kadehim içinde”¹⁰⁹

“Şeb-i Gam” başlıklı şiirinde “gam gecesi” imgesini kullanmıştır. Divan şiirinde gece aşık için gam çekme vaktidir. Doğrudan aşığın sevgilisi uğruna için için mum gibi eridiği gam gecesini hatırlatmıştır.

“Fuzuli gibi -

Mum olmalıydı da

mum yakmalıydım

gam gecesinde.”¹¹⁰

“Giz” başlıklı şiirinden sadece ‘mum’ kullanılmış ‘pervane’ ismi geçmeden işaret edilmiştir.

“Titrek mumun dibinde birikmiş gölgeleriz

Yüzler, eşya ve kaplar bir görünüm olarak

Karşımızda değişmez bir ufuk adına

Kim, neyi ne kadar tanır karanlığında—

Taş taş uzaklaş hepsi yola gidiyor.”¹¹¹

¹⁰⁸ Necatigil,a.g.e.s.434

¹⁰⁹ Necatigil,a.g.e.s.449

¹¹⁰ Necatigil ,a.g.e.s.31

¹¹¹ Necatigil,a.g.e.s.236

“Gölge Oyunu ” şiirinde “karagöz ile ilgili kimi motifler görülmektedir”¹¹² diye yorumlanmıştır.

“Görmesi bir uçurum gibi açtığı beli
Çarpar sessiz bir kurşun: sanrılarda ses—
Düşer sazlık bir yere bir kaşıkçı kuşu

Söner göstermelikte bir mum
Çekilir hayali.”¹¹³

“Yüz Yazmak” adlı şiirinde ise “çerağ-ben” ibareleri ile Divan şiirindeki âşık rakip ilişkisini hatırlatmaktadır. Divan şiirinde sevgiliye engel olan her şey rakiptir. Dolayısıyla sevgilinin yüzündeki benler de güzelliğini kapattığı için rakip sayılmaktadır.

“Buzullar, bozkırlar
Geçersin de
Beni göremezsin
Çok mu çirkin yüzün benlenince

Biter yol, bakar bel boşluğa
Görür kör bende
Yandırdığım çerağı söndürür de elinle
Görmezsin!”¹¹⁴

Necatigil şiirinde de divan şiirindeki gibi âşık-rakip ilişkisi olmasa bile âşığın sevgilisi tarafından cevap bulamadığı izlenimi vermektedir.

¹¹² Taşcıoğlu .a.g.e.s.223

¹¹³ Necatigil,a.g.e.s.247

¹¹⁴ Necatigil,a.g.e.s.272

2.2. GÜL - BÜLBÜL

Gül-Bülbül İran edebiyatından doğmuş Divan şiirinde de kullanılan meşhur bir mazmundur. “Klasik Türk edebiyatında gül sevgili tipinin bütün özelliklerini taşır: Hatta çok defa sevgiliyle gül güzellik yönünden karşılaştırılır. Gül nazlıdır, naz libası giyer ve naz uykusuna yatar. Vefasız ve zalimdir. Efsaneye göre başlangıçta rengi kırmızı olmayan gül bülbüle hiç yüz vermez. Gülün bu ilgisizliğine dayanamayan bülbül bir gün her şeye rağmen gidip gülün üzerine konar. Dikenler bülbülün gövdesine batarak kanatırlar. Gülün dibine dökülen bu kanlar onun kökünden damarlarına doğru yayılır ve gül o günden sonra kan rengine bürünür.”¹¹⁵ Divan şiirinde bülbül aşığı gül ise sevgiliyi temsil etmektedir. Tasavvufi anlamda ‘gül’ Hz. Muhammed için de kullanılmıştır.

“İplik” adlı şiirinde divan şairi Baki’ye ve Nedime açıktan gönderme yaparak divan şiirinin ayrılmaz mazmunu ‘gül-bülbül’ü kullanmıştır.

“Baki geldi aklıma
Bakiden sonra Nedim
Gül deyince bülbül
Gece Leyla deyince”¹¹⁶

Baki ve Nedim yaşadıkları çağın en önemli söz ustalarıdır. Baki’nin gazellerine bakıldığı zaman ‘gül’¹¹⁷ü çeşitli özellikleriyle şiirinde yoğun bir şekilde kullanmıştır. Nedim ise gül’¹¹⁸ü rengi, şekli, kokusu, ve narinliği ile şiirlerinde kullanmıştır. Necatigil şiirinde imge olarak gül-bülbül ile birlikte Baki ve Nedim’i de kullanarak referans alanı oluşturmuştur.

¹¹⁵ İslam ansiklopedisi.s220

¹¹⁶ Necatigil,a.g.e.s.449

¹¹⁷ Bakinin gül redifli gazeli

¹¹⁸ “Gülüm şöyle gülüm böyle demektir yara mu’tadım seni ey gül sever canım ki canana hitabımsın” Nedim.

“Bağban” adlı şiirinde ‘bağ- bağban-gül’ motiflerini kullanmıştır. Divan şiirinde ‘bağ’,¹¹⁹ve ‘bağban’,¹²⁰‘gül’ ile birlikte kullanılmıştır. Bağ genellikle gül bahçesi için bağban ise âşık için kullanılmıştır.

“Açar güller
Solar koklarken daha
Tutku, daha aşk
Bağlar, bağban denizi.”¹²¹

Necatigil bu imgeleri divan şiirinin geleneksel anlamında değil de daha modern bir yorumla şiirinde kullanmıştır.

“Horasan” adlı şiirinde “gül-bülbül” mazmununun divan şiirindeki kullanımına atıf yaparak modern terimlerle birlikte kullanmıştır.

“Güle sorma! Bahçe
Vazo saksı
Yüzyıllar
Bülbül gülü şımarttı.”¹²²

“Horasan” şiirinde yüz yıllar içinde gül’ün(bahçe-vazo-saksı) daralan alanını İronik bir yaklaşımla konu edinmiştir. İkinci bir anlamı da yüz yıllar boyunca işlenen âşık tarafından şımartılan sevgili konumunun bugün için değiştiğidir.

2.3. LEYLA MECNUN

Doğu edebiyatlarında çok kez işlenen Leyla ve Mecnun mesnevisinin erkek kahramanı ve Leyla’ya duyduğu aşkıdan dolayı aşğın sembol kişilerinden biri haline gelmiştir. Divan şiirinde de âşık sembolü olarak Ferhad ile birlikte onun da

¹¹⁹ Bahçe

¹²⁰ Bahçivan

¹²¹ Necatigil,a.g.e.s.327

¹²² Necatigil ,a.g.e.s.316

ismi geçmektedir. Leyla ise sevgilinin temsil etmektedir¹²³. Divan şairleri, Mecnun'un Leyla'ya olan aşkını ve bilinen maceralarını ele alarak sayısız mazmunlar oluşturmuşlardır. İsmi üzerinde sözlük anlamı çağrıştıracak şekilde tevriye ya da iham-ı tenasüp yapılmıştır. Fuzûlî gibi şairlerin divanında Mecnun'a sıklıkla rastlanmış ve telmihlere konu olmuştur. Behçet Necatigil'de şiirlerinde sıklıkla Leyla ile Mecnun'a gönderme yapmıştır.

“Divane Derkenar” adlı şiirinde Leyla ile Mecnun'a gönderme yaparak divan şiirinde kullanılan birçok mazmuna şiirinde yer vermiştir.

“Kimin	elinde	kaside
Kimin	elinde	gazel
Kimi	çağırır	zülûf
Kande	yok	gönül
Kanı	hani	fincan

Kimin	yanında	yari
Kimin	yanında	ağyar
Kime	yanar	bağrı
Ağlar	bir kuş	kol kanad
Sahra	da Leyla	kırılır
Mecnun	gider	andan”

Şiirin bu bölümünde ‘gazel-kaside-zülûf-ağyar’ terimleri ile birlikte kullanmıştır. Divan şiirinde aşğın sevgiliye ulaşmasında engel olan her şey rakip sayılmaktadır. Zülûf¹²⁴ ve ağyar¹²⁵ rakip için kullanılan terimlerdir. Necatigil

¹²³ Onay.a.g.e.s.288

¹²⁴ “Zülûf, kâkül, perçem, gisu, şekli, kokusu, rengi dolayısıyla pek çok teşbih ve mecaza konu olmuştur. Sevgilinin saçı [perişan](#) yani dağınık ve düzensizdir. Aşğın aklını başından alır. Hatta uzunluğu sebebiyle kendisine esir eder. Kokusu misk ve amberden daha yoğun ve etkilidir. Rüzgâr bu kokuyu aşğa ulaştırır.” ¹²⁴ (Pala İskender, **Ansiklopedik Divan Şiirleri Ansiklopedisi**, Kapı yayınları, İstanbul 2016,s.384)

devamındaki mısralarda ise ‘Leyla-Mecnun- Sahra’ terimleri ile bu destanlaşan aşk hikâyesinin en büyük engellerden biri olan ‘sahra’ yani rakibi işaret etmiştir.

Yine aynı şiirin devamında ise; divan şairleri ‘Baki, Nedim’ ile birlikte divan şiirinde çok sık kullanılan ‘inci, nale,yare,ceylan,servi,revan,hicran,divan’ terimlerini kullanmıştır.

Kimin	dilinde	baki
Kimin	dilinde	nedim
Mercan	yaş	nale
Gözleri	inci	yare
Saplanmış	ok neye	düşer
Kuşlar	benzer	ceylane.
Kimin	yolunda	servi
Kimin	yolunda	revan
Kim	bu	hicranda daim
Kimin	şu	ateş ahlar
Canı	o	divan.” ¹²⁶

Divan şiirinde geçen klasik aşk konularını hatırlatan bu terimleri geliş güzel kullanmamıştır. Divan şiirinde “servi revan” sevgili için kullanılmıştır. Necatigil’in bu şiirinin tamamı göz önünde bulundurulunca divan şiirinde ‘sevgili- âşık- rakip’ üçgeninde geçen bütün benzetmeler şekilsel olarak yerleştirilmiştir.

“Sevda Peşinde II” adlı şiirinde Leyla ve Mecnun’a modern hayatın yoğunluğu içinde eski bir anıdan bahseder gibi değinmiştir.

“Aşık olduğumu şundan anla:

Yolda giderken

Vatman çan çalar, şoför korna.

¹²⁵ “Rakîp-Ağyar: Başkalarının menfaatine mani olarak kendi menfaatine çalışan kimseler demektir. Edebiyatımızda engel, düşman, ağyar, hasut, yabancı gibi manalara kullanmışlardır.” (Onay, a.g.e. s.339)

¹²⁶ Necatigil ,a.g.e.s.28

Aklıma eski bir hikaye geldi:

Leyla ile Mecnun.”¹²⁷

“Çeşit” şiirinde hem divan şiirine hem de Leyla’ya gönderme yapmıştır.

“Duyar, lüks koltuklarda yan, duvarlar

Bir zengin seste horultuyu

Feilatün, feilatün, feilün

Leyla üstüne övgü

Alkış üstüne alkış.”¹²⁸

“İplik” şiirinde ise divan şiirinde sık kullanılan mazmunlarla birlikte Leyla’ya yer vermiştir. Bu mazmunların birlikte kullanıldığına işaret ederek Leyla’nın yüz yıllara konu olmuş hikâyesine atıfta bulunmuştur.

“Baki geldi aklıma

Bakiden sonra Nedim

Gül deyince bülbül

Gece Leyla deyince”¹²⁹

Necatigil bu şiirinde Leyla’yı gece ile birlikte kullanılmıştır. Divan şiirinde ‘gece’ aşğın ayrılık ve hasretle geçen zaman dilimi için kullanılmıştır. Necatigil’de şiirinde divan şiirinin geleneksel yapısına atıf yapmıştır.

“Sevda Peşinde” adlı şiirinde ise Leyla ironik bir üslupla kullanılmıştır.

“Ben artık bulunduğun şehirden gittim,

İnsan kuş misâli!

Sen hâlâ

¹²⁷ Necatigil ,a.g.e.s.29

¹²⁸ Necatigil ,a.g.e.s.449

¹²⁹ Necatigil a.g.e.s.449

O kalabalık evde olmalısın,
Gelip gidenin çok mu bari?
Üzgünüm Leyla,
Dünya hali!”¹³⁰

Divan şiirinde aşık sevgiliye ulaşmak uğruna her türlü sıkıntıya katlanıp gam keder içinde sabrederken Necatigil şiirinde böyle bir durum söz konusu değildir. Necatigil aşkı şiirinde farklı boyutları ile ele almıştır. Sadece Leyla ile Mecnun’u değil Türk edebiyatına yüz yıllarca konu olmuş ‘Ferhat ve Şirin’ ile ‘Aslı ve Kerem’i de şiirinde kullanmıştır.

“Kan ” isimli şiirinde Türk edebiyatında çok sık kullanılan Ferhat ve Şirin ile Aslı ile Kerem hikâyelerine telmih yapmıştır.

“Yürür Ferhat’la Kerem bir seraba
Diz yorgunluğu yol uzun
Şirine susamış Aslıya acıkmış
Kavuşurlar bu muydu
Kan iter bıkmış.
Utançla gururla korkuyla tutuk”¹³¹

“Abdal” şiirinde yine yüz yıllara konu olmuş bu iki aşk hikayesi kahramanlarının isimleir geçmektedir.

“ Nerde bu Leyla, aslı nerde?
Çıkartmalar, yağma ve Leyla!
Vurur Ferhat dağlara abdal----
Bir fener olacak ilerde bir yerde.”¹³²

¹³⁰ Necatigil ,a.g.e.s.28

¹³¹ Necatigil ,a.g.e.s.123

¹³² Necatigil ,a.g.e.s.212

Necatigil bu tarihi aşk hikâyelerini modern bir bakış açısı ile yorumlamıştır. “Bilmeceler” adlı şiirinde ise Şirin’e kavuşma hayali Ferhat’ın deldiği Bisütun dağı ile birlikte kullanmıştır.

“Yollara bakalım:
Yolların sonu dağ,
Bir sütun mu yoksa
Ferhad'ın deldiği?”¹³³

Yine “Çıkmak” şiirinde Ferhat ve ‘aşk- ürkmüş ceylan ve tutsak’ terimleri ile birlikte kullanılmıştır. Türk edebiyatının geleneksel mazmunlarından olan aşğın avcı(sevgili) tarafından tuzağa düşürülen ceylan motifini kullanmıştır.

“O ki bir gözü pekliği yiğit şövalyelerde
O ki dağlarda Ferhat yalın ayak.
Bu çağlar kıt zamanlarda bizi bize komazlar
O ki aşk, ürkmüş ceylan ve tutsak.”¹³⁴

2.4. PEYGAMBERLER

Divan şiiri İslami kaynaklardan beslendiği için Kur’an’da geçen hadiseleri ve peygamberler etrafında gelişen olayları şairler mazmun olarak kullanmışlardır. Bu mazmunlar divan şiirinden sonra onu takip eden şairler tarafından da kullanılmıştır. Behçet Necatigil de bu mazmunları şiirinde modern bir şekilde yeniden yorumlamıştır.

“Yalnızlığa Çıkma” şiirinde ‘İbrahim peygamber ve İbrahim Edhem’i referans olarak gösterilmiştir.

“Kimi gül bahçesini

¹³³ Necatigil,a.g.e.s.383

¹³⁴ Necatigil a.g.e.s.207

Hiç yokken verir suya
Kimi İbrahim, Edhem
Bir beden ateşe vurur.”¹³⁵

Hz. İbrahim peygamber Divan şiirinde Nemrut’un zulmü dolayısıyla mağarada büyütlüğü aklıyla Allah’ı buluşu, Kabe’deki putları kırması, Nemrut tarafından ateşe atılışı ve ateşin gülistan haline gelişi, cömertliği, bereketi ve Kabe’yi onarması gibi hususlara telmih ve teşbihlerle geçmektedir. Necatigil de şiirinde ateşe atılması hadisesine telmih yapmıştır.

“Müjdeciler” şiirinde Hz. Nuh peygamber ve tufan hadisesine açık gönderme yapmıştır. Bu hadise Divan şiirinde gemi tufan mazmunu ile birlikte kullanılmıştır. Tufan aşığının gözyaşlarını Hz. Nuh peygamber de bu tufanda batmamaya çalışan aşığı temsil etmektedir.

“Saksağan akıllı hayvan,
Gaipten haber vermişti
Nuh’un gemisinde bir zaman.
Öter bahçedeki dalda:
Gözün aydın, gözün aydın!
Mektubum olduğunu yolda,
Ondan öğrenirim.

Postacı geldi gelecek,
Sen de mi istersin müjdeni,
Yavru örümcek?

Örümcek uğur demişler,
Bu söz atalardan kalma,
Ona da malum oldu haber,

¹³⁵ Necatigil ,a.g.e.s.369

Koşup geldi odama.

Güzel saksagan, hamarat örümcek,
Sağ olun elçilerim”¹³⁶

Hız. Nuh peygamber, tufan ve gemi mazmunlarını divan şiirindeki kullanılan anlamından uzak kendine has şiir anlayışı ve imge dünyasını zenginleştirmek için kullanmıştır. Aynı zamanda İslam peygamberi Hz. Muhammed'in Sevr mağarasında ağ öreerek kurtaran örümcek hadisesine de atıfta bulunmuştur.

“İğne” şiirinde Hz. İsa peygamberin göğge çıkması hadisesini hatırlatmıştır. İsa peygamberin, doğumu, nefesi, ölüleri diriltmesi, körlerin gözünü açması gibi olaylar divan şiirinde mazmun kullanılmıştır. Fakat bu şiirde divan şiirinde kullanılan ‘İsa, mücerred, tecrid ve sūzen’¹³⁷ mazmunları gibi kullanılmıştır.

“Öyle değerli iğne
Göğge çıkardı İsa,
Düşürdük ararız
Çamurlu sokaklarda.”¹³⁸

“İsa semaya uruc edince dördüncü katta üzerinde dünya malı olarak dünya malı olarak; ileri gidemedi, durmaya mecbur oldu. Halbuki mücerred İsa'nın başlıca sıfatıdır. İsa'yı tecridle vafederler. Zira tehhül etmemiştir. Umur-ı dünyeviden yani dünya malından hiçbir nesneye malik olmamıştır. Hatta feleğge uruc eylediğinde bir suzen (iğne) den gayri bir nesne bile götürmedi; bir iğne bile beraber götürdü; eskilerini yamamak için.”¹³⁹ Divan şiirinde İsa peygamberin göğge çıkartılması,

¹³⁶ Necatigil, a.g.e.s.32

¹³⁷ İsa peygamber senelerce halkı imana getirmeye çalıştı. Benî İsrail kavmi toplanıp İsa'yı öldürmeye kastettiler. İsa kaçıp bir eve gizlendi. Fakat onu buldular. Bir iple direğge bağladılar. Allah'ın emriyle gökten yere inen melekler, İsa'yı omuzlarına alıp tâzim ile dördüncü kat göğge yükselttiler.(Levent Agah Sırrı, **Divan Şiirinde (Kelimeler Remizler Mazmunlar Mefhumlar)**, Dergah Yayınları, 3.bs. İstanbul 2017 s.126)

¹³⁸ Necatigil a.g.e.s.311

¹³⁹ Onay, a.g.e.s.226

üzerinde iğnenin bulunması, dünya malının geçici olduğunu vurgulamak, sevgilinin gamzesini iğneye benzetmek maksatlı kullanılmıştır. Necatigil de şiirinde divan şiirindeki kullanımın aksine ironi yaparak “Öyle değerli iğne” ifadesini kullanmıştır.

“Hazırlık” adlı şiirinde divan şiirinde de mazmun olarak kullanılan Hz. Süleyman’ın hayvanlarla konuşabilme mucizelerine, tahtına, hüthüt kuşuna yer vermiştir. Süleyman peygamber hikmeti adaleti ve hükümdarlığı ile divan şiirine koku olmuştur.

“Kurtlar kuşlar emrim altında,
Yıllarıyla hüküm sürdün,
Hüküm verdim tahtımda.

Hüthüdüme ne oldu?
Kalbe saplanmak üzere
Sevda içime doğdu?”¹⁴⁰

Behçet Necatigil ‘Hazırlık’ şiirinde “Kurtlar kuşlar emrim altında- tahtımda ve Hüthüdüme” ifadeleri ile Süleyman peygamberi kastetmiştir.

“Hüt Hüt” adlı şiirinde divan edebiyatında Hz. Süleyman peygamber ve onun etrafında gelişen olaylara, mazmunlara yer vermiştir. Hz. Süleyman peygamberin hayvanlarla konuşabilme özelliği, tahtı, yüzüğü divan şiirinde kullanılan başlıca mazmunlardır.

“Süleyman ve Sabâ, hüthüt ve Belkis
Söyledi sorsaydık, geç git, bunlar - -
Necatigil yok şimdi
Belki bir gün olmuştur.”¹⁴¹

¹⁴⁰ Necatigil , a.g.e.s.447

¹⁴¹ Necatigil ,a.g.e.s.325

‘Hüt Hüt’ divan şairlerince bilgeliği ve öncülüğünden dolayı konu edilmiştir. Necatigil şiirde sadece atıfta bulunmakla kalmaz aynı zamanda divan şiirindeki kullanılan anlamı ile kullanmıştır.

“Bilmeceler” adlı şiirinde yine Süleyman peygamber ile karınca Hz.Adem peygamber ile buğday arasındaki ilgiye telmih yapmıştır.

“Buğday, karınca

Hangisi kimden

Süleyman'dan,

Adem'den?”¹⁴²

“Korku Çiçekleri” adlı şiirde “buhurumeryem” mazmunu kullanmıştır. Baki tarafından da kullanılan “Buhurumeryem”, divan şiirinde bir çiçek ismi olmakla birlikte ‘masumiyet, koku ve bir güzellik’ anlamıyla bir mazmun, bir motif olarak kullanılmıştır.

“Ne peygamber-, ne de çan çiçekleri

Ne de buhûrumeryem;

Hep korku çiçekleri

Oldu saksılarımızı süsleyen.”¹⁴³

Necatigil ise şiirinde ‘peygamber-çan çiçekleri-buhurumeryem’ birlikte kullanarak Hz. İsa peygamberi kastetmiştir.

2.5. BENGÜSU PINARI

Doğu edebiyatlarının en zengin mazmunlarından birini oluşturan ‘bengisu’ divan şiirinde de kullanmıştır. “Kaynağı karanlıklar demek olan zulmât, zulûmât, zulmet denilen ve menbaı maçhul diyarda bulunan sudur ki içen ölmez, dünya durdukça yaşarmış. Şark rivayetlerindedir. Bu suyu ibtidâ Hızır ve İlyas

¹⁴² Necatigil,a.g.e.s.383

¹⁴³ Necatigil ,a.g.e.s.219

peygamberler bulup içmişler; sonra Allah bu pınarı insanların gözünden sakladığından İskender Zulümât'a kadar gittiği halde suyu bulamamıştır. Âb-ı hayât ‘Seyyâh İbn-i Batûta’nın Çin’de bir büyük nehre verdiği isimdir ki bir ihtimâlâ göre sarısu demek olan Hung-hu veyahut mavisu demek olan Yengçe- kang nehridir. Âb-ı hayât; yani dirilik suyu Tuhfe-i Vehbî şerhine göre mahbûbun ağzı ve can bağışlayan söz demektir.”¹⁴⁴ Divan şiirinde farklı mecazlarla kullanılan ‘Abıhayat’ mazmunu Behçet Necatigil’in “Kıral Suyu” adlı şiirinde de kullanılmıştır.

“Değil İbrahim Edhem, İskender

Neydi karanlıklarda aradıkları
Artık yollarda da yoksa
Artık hırkalarda da, ülkeler de boşsa
Ne yapayım ben bu artıkları?

Değil Abıhayat, Kevser
Saatleri durdur, kapıları kitle
İşler gene zemberekler,
Tıkalı anahtar deliklerinde
Bir rüzgardır eser.”¹⁴⁵

Divan şiirinde ab ı hayat- bengisu, ölümsüzlük suyu, en çok sevgilinin dudaklarına benzetilmiş ve sevgilinin dudağının hayat suyundan daha üstün olduğunu belirtmişlerdir. Behçet Necatigil ise “Kıral Suyu” adlı şiirinde ölümsüzlüğü arayan “İskender’e” açık bir gönderme yapmıştır. Divan şiirindeki ‘Abı hayat, Kevser’ mazmununu modern bir anlayışla yeniden yorumlamıştır. Zaman akışı karşısındaki insanın arayışlarını konu edinmiştir.

Necatigil “Burç” adlı şiirinde bengi su ifadesini kullanmıştır.

“Falınız öyle gösteriyor

Hangi su bengi su

¹⁴⁴ Onay a.g.e.s.23

¹⁴⁵ Necatigil ,a.g.e.s.186

Gurbetin ucundasınız”¹⁴⁶

Divan şiirindeki bengi su mazmununu kendi şiir anlayışına uyarlama yoluna giderek estetik bir dekor oluşturma çabası ile kullandığı görülmektedir. Aynı zamanda şairin “Gurbet Burcu” göndermesi yapmıştır. Şair kendi ifadesi ile gurbet burcundayken bengi su arayan İskender gibi arayıştır.

“Gölde” şiirinde ise bengi su kaynağını şifa kaynağı olarak göstermektedir.

“Ağrı—nerem bilsem dağlara!

Emmiş pis suları

Çarem bilsem eritir

Hangi bengi pınarı”¹⁴⁷

Necatigil ‘Gölde’ şiirinde divan şiirindeki anlamından uzak söyleyiş zenginliği oluşturmak ve şiirine anlam derinliği katmak için kullanmıştır. Görüldüğü üzere Behçet Necatigil divan şiirindeki ‘bengi su’ mazmununu, tarihi ve mitolojik olayları hatırlatsa bile modern bir anlayışla kullanmıştır.

2.6. MEY, MEYHANE, MECLİS, CAM

Divan şiirinde mecazi anlamda en çok kullanılan kavramların başında “mey-meyhane” gelmektedir. Kaynaklarda da mey-meyhane gerek tema gerekse mazmun olarak şairlerin ilgi gösterdiği konulardır. Divan şiirinde ‘mey-şarab’ övülmektedir.“Mey her şeydir, sevgilidir mayei cünundur, gevheri candır, devadır. Her türlü hassa onda mevcuttur.”¹⁴⁸ Şarab renginden dolayı şairler tarafından sevgilinin dudağına benzetilmektedir. Tasavvufi anlamda ise ‘meye’ ilahi aşka ulaşmada mecazi anlam yüklenmiştir. Meyhane ise Farsça içki içilen yer anlamına gelmektedir. Meyhane aşğın gam keder çektiği sohbet ortamı olarak divan şiirinde kullanılmıştır. Fakat mutasavvıf şairlerce meyhane ilahi aşkın sunulduğu, dünyevi

¹⁴⁶ Necatigil, a.g.e.s.307

¹⁴⁷ Necatigil ,a.g.e.s.313

¹⁴⁸Levent. ag.e. s.312

her türlü olaydan uzak tekkeyi, dergahı ifade etmek için kullanılmıştır. Fakat modern Türk şiirinde ise bu kavramların anlamları ve çağrışım alanları değişmiştir. Behçet Necatigil de “Geceleyin Erkekler” şiirinde meyhane-içki imgelerini kullanmıştır.

“Ey garip, senin de yerin yoksa eğer

işte meyhane.

Gel, yalnız adam, sığınağa sen de gel

İçki bahane.”¹⁴⁹

Fakat Necatigil bu şiirinde divan şiirindeki geleneksel mazmun kavramının dışında bir anlamla kullanmıştır. Modern hayatla birlikte yalnızlaşan insanların sığınak noktası olan meyhane ve içki kastedilmiştir.

Divan şiirinde meyhane gibi mecliste yoğun kullanılan bir mazmundur. Divan şairlerince “Bezm, sohbet işret meclisi demektir. Bu mânâda “bezm-i cem”, “bezm-i nûşânûş”, “bezm-i işret”, “bezm-i mey”, bezm-i safa” gibi terkipler kullanılır. Sâkînâmeler bunu mevzu edinen eserlerdir. Şairler, bezmden sonra rezmin, rezmden sonrada bezmin hasretini”¹⁵⁰ ifade etmişlerdir.

Bezm, bahar mevsiminde, bülbül sesleri arasında zahidâne davranışlardan uzak, eğlence amaçlı meclistir. Bezmin yapılabilmesi için önce sevgili, sırasıyla sâkî,¹⁵¹ mutrib, yârân, şarap ve şarapla ilgili unsurlar bulunmalıdır. Bu meclis, âşıkların dünya sıkıntılarını unutup ruhsal olarak gelişim sağladıkları sosyal etkinlik alanıdır. İşret meclisinde yeme içme yanında şairlerin şiirlerini okuması, yüksek sanat musikisi, raks, oyun ve eğlenceler yapılmaktadır. İlkbaharın gelişiyle daha çok, açık alanlarda yapılan bu etkinlikler belli bir âdâba, sıraya göre yapılmıştır. Bu eğlence meclisi mecazen de ilahî aşkın sunulduğu tekkelerdir. Divan şiirinde bezm (meclis) ile ilgili birçok mecaz, istiare ve teşbih unsurları kullanılmıştır. Necatigil’in “Meclis” adlı şiiri de bu işret meclislerini hatırlatmaktadır.

¹⁴⁹ Necatigil.a.g.e.s.51

¹⁵⁰ Levent, a.g.e. s.303

¹⁵¹ SÂKÎ : “Bezmi hazırlayan içkiyi sunan meclise parlaklık veren sâkîdir.”¹⁵¹(Levent Agah Sırrı, A.g.e. s.304)

“Dertlenir bilmezlenir
Çare yalnızlıktadır.
Gider gelir neşeli
Gizli dalgınlıktadır.

Bu meclis bu sizinle bu cam
Düşünür düşerse bin parça
Hangi akıl neyi nasıl
Toplar – yakınlardadır”¹⁵².

Fakat gerek “Meclis” gerekse ‘Geceleyin Erkek’ şiirinde olsun Behçet Necatigil divan şiirindeki mazmunları ve bu mazmunları çağrıştıran kavramları kullanmış olsa bile divan şiirindeki kullanım şekli ile kullanmamıştır. Necatigil ‘meyhane ve meclis’ imgelerini modern hayatın içinde kaybolmuş insanın sığınma yeri olarak kullanmıştır.

2.7.KUYU, NEY

Kuyu klasik edebiyatımızda kullanılan bir motiftir. Divan şiirinde çâh-ı Yusuf diye şairler tarafından kullanılan Kuran-ı Kerim’de de geçen Yusuf kıssası olarak bilenen Hz. Yusuf peygamberin kuyuya atılması olayıdır. “Kur’anda zikri geçen ve hikayesi özel bir sure(Yusuf Suresi) ile uzun bir şekilde anlatılan,İsrail oğulları peygamberlerinden, Yakup peygamberin oğlu. Yusuf peygamberin hayat ve hikayesi Kur’an’da anlatılan en tafsilatlı anlatıdır. Bu anlatı Kur’an’da ‘Ahsenü’l-Kasas’ olarak adlandırılmaktadır. Bu kıssaya göre: Yusuf, Yakup peygamberin 12 oğlundan biridir. On tane ağabeyi ve bir de Bünyamin adında küçük bir kardeşi vardır. Yakup en fazla Yusuf’u sevmekte ve en çok onunla ilgilenmektedir. Yusuf bir gece rüyasında gezegenlerin ve güneşin kendisine secde ettiğini görür. Rüyasını babasına anlattığında babası bu rüyanın fevkalade önemli olduğunu, bunu kardeşlerine

¹⁵² Necatigil,a.g.e.s.306

anlatmaması gerektiğini söyler. Yusuf'un kardeşleri ise Yusuf'u çok kıskanmakta ve ondan kurtulmanın yollarını aramaktadırlar. Nihayet bir gün onu da beraberlerinde sığır gütmeye götürürler ve orada Yusuf'u bir kuyuya atarlar, gömleğini de kana bulayarak babalarına gelip Yusuf'u bir kurdun yediğini söylerler.”¹⁵³Bu olay divan şairleri çok sık kullanılan bir mazmun haline gelmiştir. Şairler kuyuyu sevgilinin yüzündeki çukur olarak ifade etmişlerdir. Behçet Necatigil'de “Ayrılıklar II” şiirinde Yusuf ve kuyu motifini kullanmıştır.

“Kervanlar kalktı gitti.
Yusuf kuyu köşesinde
Uyudu uyandı ah etti.
Yusufçuk bahçesinde
Dala dayandı ah etti.
Kervanlar kalktı gitti.”¹⁵⁴

Divan şairleri kuyu motifini sevgili ile ilgili farklı teşbih ve benzetmelerde kullanmışlardır. Fakat Necatigil bu şiirinde kuyu motifini divan şairleri ile aynı anlamda kullanmamıştır.

“Halercümesi” adlı şiirinde divan şiirinde çok sık kullanılan H.z.Muhammed ile Ali arasında geçen büyük sır olayına telmih yapmıştır. Muhammed peygamber ile H.z. Ali arasındaki sırrı H.z. Ali'nin kuyu anlatması ile kuyudan suların taşıdığı ve taşıdığı yerde kamışların yetiştiği rivayet olunmaktadır.

“Hatıralar bana gelmekle,
Tamamen aldanmışlar.
Bir sır gibi ele verdi beni
Kuyularda kamışlar.”¹⁵⁵

¹⁵³ Tökel, a.g.e.s.241

¹⁵⁴ Necatigil,a.g.e.s.28

¹⁵⁵ Necatigil ,a.g.e.s.17

Necatigil ‘Halıercümesi’şiiirinde hem kuyu motifini kullanmış hem de neye telmih yapmışır.

“Ayrılıklar” adlı şiiirinde de aynı olay ve kuyu motifi kullanılmışır.

“Karadenizde gemilerin mi battı,
Ağızını bıçaklar açmaz,
Üzüntüdesin gayet.
Sen sızlanmışın çok mu,
Bize edebiyat öğretmeni anlattı:
Neyler bile etmiş şikayet.”¹⁵⁶

Kuyu ile birlikte doğu mitolojisinde esrarlı yapıya sahip bir başka öge ise mağaradır. Doğü edebiyatlarında bütün gizemli hali ile yerini almışır. Divan şiiirinde de mağara olarak Yedi Uyurlar (Ashab-ı Keyf) la birlikte kullanılmaktadır. Mağara motifini divan şairleri sevgiliye yaptıkları benzetmelerde ‘sine-göz’ için kullanılmaktadırlar. Behçet Necatigil’de “Doğü- Batı” adlı şiiirinde yedi uyurlar mağarasına gönderme yapmışır.

“Koy başını tahta silme
Yedi uyurlar mağarası
Örer ağlarını,
Bir örümcek kaşla göz arası.”¹⁵⁷

Behçet Necatigil Doğü medeniyetine, İslam kültürüne ve bu geleneğı oluşturan kodlara hakim olan bir şairdir. Dolayısıyla şiiirine bu kodları işlemişır.

¹⁵⁶ Necatigil ,a.g.e.s.21

¹⁵⁷ Necatigil,a.g.e.s.457

2.8. DİĞER MAZMUNLAR

“Gençlik” adlı şiirinde divan şiirinde zenginliği cimriliği ve gururu ile sevgiliye benzetilen Karun mazmunu kullanmıştır. Fakat Behçet Necatigil sevgiliye değil gençleri Karun’a benzetmiştir.

“Çokları ilk gençliğinde
Hülyalı olur, sevdalı olur
Ekmek elden, su gölden
Evin parası cebinde
Karun misali olur.”¹⁵⁸

“Gecede Hatırlamak” şiirinde Anasırı Erba kullanmıştır. Divan şiirinde bu dört unsurun her biri farklı anlamlara gelecek şekilde kullanılan mazmunlardır." Dört unsur, "çar unsur" da denilen "toprak-hava-su-ateş" öğeleridir. Varlık âlemi bu dört ana öğeden ibarettir. Divan edebiyatında tenasüp yoluyla çokça kullanılmıştır. Bu dört öge, insanların karakter ve mizaçlarına hâkim olarak kabul edilirdi. Buna göre ateşin tabiatı sıcaklık, suyun yaşlık, havanın soğukluk ve toprağın da kuruluştur. Eski musiki ve astronomi gibi ilimlere de uygulanan anasır-ı erbaa'dan her birinin edebiyatta ayrı ayrı anıldığı yerler de çoktur. Sevgiliye ait güzellik unsurlarından aşığın gözyaşlarına dek birçok bakımdan kullanım alanı bulan toprak, hava, su ve ateş öğeleri bir arada düşünüldüğünde dünya ve kâinattan kinayedir.”¹⁵⁹

“Akşam oldu tanrı dünyasına baktı
Yorulmuş bitkin, dinlenmesi için
Uykuları saldı.

Gündüzün çiğ beyazı bir kara yaygı
Havyalar bitkiler hava ateş toprak

¹⁵⁸ Necatigil, a.g.e.s.47

¹⁵⁹ Pala, a.g.e.s.337

İnsanlar sular hepsi karardı.

Bir denize gömülmüş uzaklarda dünya
Hayvanlar bitkiler hava ateş toprak
İnsanlar sular karalıkta saklı”¹⁶⁰

“Gecede Hatırlamak” şiirinde Behçet Necatigil divan şiirinde kullanılan anlamıyla kullanmamıştır. Necatigil tabiatın dayanağı olan bu dört üzerinden modern hayatın kargaşası içindeki insanın resmini çizmiştir.

“Şimendifer” şiirinde divan şiirinde kullanılan ağıza ayna tutma motifini konu edinmiştir. Eskiden de var olan bu uygulama şiirimize girmiş bir konudur. Divan şairleri yârin sinesini veya yanağını ayna farz ederek çeşitli hayaller kurmuşlardır. Nefese ayna tutma mazmununu genellikle sevgiliyi kandırmak böylece yârin yanağına veya yüzüne yüz sürmek için kandırmaca olarak kullanmışlardır. Ölüyor numarası yaparak sevgilinin yüzüne dokunma fırsatını bulmak şeklinde düşünmüşlerdir.

“Ağır hastalara ayna tuttunuz mu
Ölgün buğusu bir soluğun
Gitmek rahat görünse
Eski güzellikleri.”¹⁶¹

Necatigil şiirinde doğrudan bu konuyu işlemiştir.

“Uğrak” adlı şiirinde yalvar imgesini kullanmıştır. Bakinin meşhur beyitinde mazmun olarak tevriyeli bir biçimde kullanılan yalvar mazmunu Necatigil doğrudan para birimini kastettiği ortadadır.

“Şunlar ki ellerinde
Ne dinar, ne yalvar
Kalp akçe: isterler

¹⁶⁰ Necatigil,a.g.e.s.154

¹⁶¹ Necatigil,a.g.e.s.360

Bir güzel azar olur.”¹⁶²

“Tuti” adlı şiirinde ‘tuti-has bahçe’ imgelerini kullanmıştır. Divan şiirinde tuti aşığa benzetilmektedir. Papağanın hasbahçede sürekli ötmesi gibi aşıkta sevgilinin evinin önünde güllere konup sevgiliye aşknameleri söylemektedir. Divan şiirinde Sevgili hasbahçede gül, âşık, tuti mazmunu ile temsil edilmektedir.

“Her şey telaşa bindi
İndi atlı atından
Gezer şehir içre tellallar
Her derde ilaç tuti.

Yok has bahçelerde
Kim ki gördü
Geldi haber verdi
Altın cevher mücevher

Uçan mahzun bulutu
Uzaktan görenler
Köşesine çekildi
Tuti.” ¹⁶³

Behçet Necatigil ise şiirinde bu mazmunlara açıktan gönderme yapmıştır. Fakat divan şiirindeki geleneksel kullanımında kullanmamıştır.

“Karanlık Oda” adlı şiirinde sedef(Sedef ve İnci istiridyenin içinde oluşan doğal oluşumlardır. Sedef, istiridyenin kabuğunun iç yüzündeki kaygan ve parlak madde, inci ise bu kabuğun içinde oluşan yuvarlak taneli Sedef le aynı kimyasal özellikleri taşıyan bir maddedir. İstiridye ve midyeler içlerine giren kum gibi tanecikleri sedefle kaplayarak incileri oluşturur.”Divan şiirinde dalgaların bazen incileri kıyıya atması,

¹⁶² Necatigil,a.g.e.s.335

¹⁶³ Necatigil,a.g.e.s.307

incinin Sedef yapılan istiridyeye ve midye kabuğundan çıkması, bu kabukların kulağa benzemesi, kulağa benzemesi nedeni ile bun kabukların - Deniz Kulağı olarak düşünülmesine yol açmıştır. Anlatılan bu mevzular divan şairlerinin işlediği başlıca konularındandır.) ve kirpik mazmununu kullanmıştır. Divan şiirinde inci gözyaşlarına da benzetilir. İnci aşığın gözyaşı, iken İnci ile gözyaşı arasında şekil ve renk bakımlarından alakalar kurulmuştur. Tasavvufi şiirde inci sedefin içinden çıkan tek ve iri inci anlamından hareketle mecazi olarak Hz. Muhammedi kast edecek şekiller de kullanılmıştır.”¹⁶⁴

“Gözlerini açar bakar dünya
Eskisi gibi
Gözlerini gene kapar Buda

Nisan yağmurunda yarılır sedef
Düşen damla ince
Tıpkı öyle sızar ışık
Aralanmış kirpiklerden içeri”¹⁶⁵

Behçet Necatigil “Karanlık Oda” şiirinde sedef oluşumunu tasvir ederek aynı zamanda kirpik imgesini de kullanmıştır. Divan şiirinde sevgilinin kirpikleri aşığı etkileyen bir unsur olup ok mazmunu ile temsil edilmektedir. Divan şiirinde sevgiliye ait birçok güzellik unsuru oka benzetilmiştir. Bunların hemen hepsinde benzetme yönü âşığın yaralanma halidir. Sevgilinin aşkı, boyu, kirpiği, gamzesi ve gözü ok özelliği gösterir. Âşığın âhı, ayrılık acısı ve çekilen cevr ü cefada da ok özellikleri vardır. Ancak bunlar içinde en çok kullanılanı gamze ve kirpik oklarıdır. Ok, her halde âşığın bağrına ve dolayısıyla gönlüne saplanır. Âşık bu okun

¹⁶⁴ “Sedef ve İnci istiridyenin içinde oluşan doğal oluşumlardır. Sedef, istiridyenin kabuğunun iç yüzündeki kaygan ve parlak madde, inci ise bu kabuğun içinde oluşan yuvarlak taneli Sedef le aynı kimyasal özellikleri taşıyan bir maddedir. İstiridyeye ve midyeler içlerine giren kum gibi tanecikleri sedefle kaplayarak incileri oluşturur.”Divan şiirinde dalgaların bazen incileri kıyıya atması, incinin Sedef yapılan istiridyeye ve midye kabuğundan çıkması, bu kabukların kulağa benzemesi, kulağa benzemesi nedeni ile bun kabukların - Deniz Kulağı olarak düşünülmesine yol açmıştır. Anlatılan bu mevzular divan şairlerinin işlediği başlıca konularındandır.(Onay,a.g.e.s.147)

¹⁶⁵ Necatigil,a.g.e.s.156

gönlünden çıkarılmasını istemez. Onun için ok adeta sevgiliden gelen bir armağandır. Âşık onu en kıymetli varlığı gibi saklar. Behçet Necatigil bu mazmundan ilham alarak sevgilinin en etkili silahı gözlerini sedefe, gözlerini saklayan kirpiklerini ise oka benzetmiştir. Kirpik, Necatigil şiirinde sedef mazmununun yanında benzetme ögesi olarak tamamlayıcı bir işlevde kullanılmıştır.

Behçet Necatigil Divan edebiyatına ait mazmunları, sembolleri şiirinde yoğun bir şekilde kullanmıştır. Necatigil gerek biçim gerekse içerik açısından ilk şiirlerinden itibaren, gelenekten çeşitli şekillerde yararlanma yoluna gitmiştir. Ona göre “şiir ne yöne yönelirse yönelsin geçmişten tam kopamaz. Eski motif ve imgeleri de değerlendirmek, onlarla da beslenmek zorundadır. “Kendimize, yani eski yüzümüze gözgü (ayna) olmamız, kendimize özgü olmamızı kolaylaştırır”¹⁶⁶Divan şiirinde mazmunlardan mum ayrılığı, aşk derdini ifade için, mumun erimesi aşk uğruna tükenişi ifade için, pervanenin mumda yanışı aşk uğruna ölümünü anlatmak için, meyhane yalnızların sığınağı olarak, pîr-i mugân bilge kişiliği ile, sâkî dağıttığı sevgi içkisi ile, tûtî sesi etkili oluşu ile kullanılırken Behçet Necatigil şiirlerinde bu mazmunları kendi şiir anlayışına uygun biçimde değiştirip dönüştürmüştür. Divan şiirini sevdiğinden bahseden şair, şiirlerini divan estetiğiyle kurduğunu söyler ve günümüz şiirinin mümkün olduğu kadar eskiye atıflarla ilerlemesi gerektiğini belirtmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. EDEBİ SANATLAR

3.1. İKTİBAS

Edebiyat tarihine bakıldığı zaman şairlerin yüzyıllar boyunca yapmak istediği sözü en etkili biçimde kullanmaktır. Divan şiirinin büyüğü yapısının temelinde yatan olay da sözü pekiştirip farklı çağrışım alanları yaratmak için birçok söz sanatına

¹⁶⁶ Necatigil, a.g.e.s. 93

başvurmuş olmalarıdır. İktibasta divan şiiri geleneğini oluşturan İslam medeniyeti ve Kur'an ilhamlı bir sanattır.

“Lügat anlamı ateş yakmak için kor almayı ifade eden iktibas, terim olarak şiir yahut düz yazı. Düzyazı metin de bir ayet-i kerimenin veya hadis-i şerifin tamamının veya bazı kelimelerinin alıntılanmasıdır. Hadis-i Şeriflerden yapılan iktibaslara tenvir adı da verilir. Genellikle yapılan iktibasın ayet ve hadis olduğu belirtilmez. Şiirde iktibas edilen kelimelerin vezin ve kafiye zarureti dolayısıyla yer değiştirmesine ve yer değiştirmesine ve bazı kelimelerin alınmamasına müsamaha ile bakılmıştır. Bununla birlikte iktibasta asıl gaye sözü güzelleştirme ve anlamı pekiştirme olduğunda mizahi bir üslup barındıran ifadelerde iktibaslara yer verilmesi, Allah'ın kendisine nispet ettiği hususları kişinin kendisine veya bir başka, insana izafe etmesi İslam'a ters düşen hususların dile getirildiği sözlerde iktibas yapılması iktibas yapılması yanlış kabul edilir. Ayrıca iktibas edilen ayet ve hadisi Kur'a-nı Kerim ve hadisi Şerifler de hangi anlamda gelmişse o anlamda kullanmak lazımdır.”¹⁶⁷Behçet Necatigil de şiirlerinde iktibas yapmıştır.

“Körebe” adlı şiirinde Kur'an'da Rahman suresi 26. ayeti doğrudan iktibas yapmıştır.

“Tanrı, Kur'anda der ki:

‘Küllümen aleyha fan’

Yaşamak öyle güzel ki

Ölümü düşünmüyor insan.

Herkes bir yol tutturmuş,

Bir düzen kurmuş iyi kötü

Bana gelince—

Başkaları dururken beni gördü.”¹⁶⁸

Bu ayetin meali şöyledir:“Yeryüzünde bulunanların hepsi fanidir.”¹⁶⁹

¹⁶⁷ M.A. Yekta Saraç, **Klasik Edebiyat Bilgisi(Belagat)**Gökkubbe.14.bs.İstanbul.2016.s.274

¹⁶⁸ Necatigil, **Behçet, Şiirler Bütün Yapıtları** YKY. İstanbul 2016 s.27

¹⁶⁹ Kur'an-ı Kerim Rahman Suresi 26. ayet(diyaret.gov.tr)

“Kısık” adlı şiirinin “Dağlar kaldıramaz insanların kaldırdığını” mısraı ile Azhap Suresi 72. ayeti iktibas yapmıştır.

“Yaşlılar bir gece birden inince inme
Zerrece üzölmeyiniz.
Dağlar kaldıramaz insanların kaldırdığını
Yük mü oluyorsunuz, böyle düşünmeyiniz
Hepsi Allahtan oldu
Sağlamlar söyler ancak Allahın yokluğunu
Bir ufak sivilce, bir kaza büyüyen bir kanser
Onlar o zaman görmeli.”¹⁷⁰

Bu ayetin meali şu şekildedir: “Şüphesiz biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar onu yüklenmek istemediler, ondan çekindiler. Onu insan yükledi. Çünkü o çok zalimdir, çok cahildir.”¹⁷¹

Yine aynı şiirin bütününe bakıp “Hepsi Allahtan oldu” olduğu mısramı göz önünde bulundurunca Nisa Suresi 78. ayeti iktibas yaptığı görölmektedir.

“Hastalar, hiçbiriniz utanacak değölsiniz.
Sağlamların yüksekten bakışları altında
Ne diye küçölesiniz.
Sağlığın güzelliğini önce siz bilirsiniz.
Gecelerde kıvranmak, gündüzlerde üzüntü
Hastalar, sakatlar, çirkinler
Gizlemeyin yüzümüzü
Tasadüf sizleri gördü.

Yaşlılar bir gece birden inince inme
Zerrece üzölmeyiniz.
Dağlar kaldıramaz insanların kaldırdığını
Yük mü oluyorsunuz, böyle düşünmeyiniz
Hepsi Allahtan oldu

¹⁷⁰ Necatigil a.g.e.s.448

¹⁷¹ Kur’an-ı Kerim Azhap Suresi 72. Ayet(Kuran.diyamet.gov.tr)

Sağlamlar söyler ancak Allahın yokluğunu
Bir ufak sivilce, bir kaza büyüyen bir kanser
Onlar o zaman görmeli.”¹⁷²

Bu ayetin meali ise şöyledir: “Nerede olursanız olun, sağlam ve tahkim edilmiş kaleler içinde bulunsanız bile ölüm size ulaşacaktır. Onlara bir iyilik gelirse “Bu, Allah’tandır” derler. Onlara bir kötülük gelirse, “Bu, senin yüzündendir” derler. (Ey Muhammet!) De ki: “ Hepsi Allah’tandır.” Bu topluma ne oluyor ki, neredeyse hiçbir sözü anlamıyorlar!”¹⁷³

Yine aynı şiirin devamında ise Hadid Suresi 20. ayet aynı anlamları ifade etmektedir.

“Nineler gözümüze inince perde
Artık bütün ümitler sönmüşse neşterlerde
Ne çıkar görmeyiniz
Onlar o zaman görmeli
Büyük söylemek için insan akılsız olmalı
Paralar, güzellikler, sağlıklar
Geçici dünya malları.”¹⁷⁴

Ayetin meali ise “Bilin ki, dünya hayatı ancak bir oyun, bir eğlence, bir süs, aranızda karşılıklı bir övünme, çok mal ve evlat sahibi olma yarışından ibarettir. (Nihayet hepsi yok olur gider). Tıpkı şöyle: Bir yağmur ki, bitirdiği bitki çiftçilerin hoşuna gider. Sonra kurumaya yüz tutar da sen onu sararmış olarak görürsün. Sonra da çer çöp olur. Ahirette ise (dünyadaki amele göre ya) çetin bir azap ve(ya) Allah’ın mağfaret ve rızası vardır. Dünya hayatı, aldanış metaından başka bir şey değildir.”¹⁷⁵

“Ölüme Yol” adlı şiirinde Nisa Suresi 78. ayete iktibas yapmıştır.

¹⁷² Necatigil a.g.e.s.448

¹⁷³ Kur’an-ı Kerim Nisa Suresi 78. Ayet Kuran.diyaret.gov.tr)

¹⁷⁴ Necatigil.a.g.e.s.448

¹⁷⁵ Kur’an-ı Kerim.Hadid Suresi.20. ayet(<http://www.kuranmeali.org/kuran/araf-suresi/ayet-143/13-diyaret-vakfi-meali>.)

“Dağların ardından ölüm dolu dizgin gelir,
Terkisinde biri vardır.
Ama yollar insanlarla kaynaşır,
Ama dünya telaşında hepsi,
Ama ölümün işi hepsinden aceledir,
Ama yollar tutulmuş, geçilecek gibi değil.
Bir anda her şey bir yana itilir,
Önce ölüm! Ölüme yol!”¹⁷⁶

Bu ayetin mealinde “Nerede olursanız olun, sağlam ve tahkim edilmiş kaleler içinde bulursanız bile ölüm size ulaşacaktır.”¹⁷⁷ ifadesi geçmektedir.

“Gecede Hatırlamak” şiirinde Furkan Suresi 47. ayetten yararlanmıştır.

“Akşam oldu tanrı dünyasına baktı
Yorulmuş bitkin, dinlenmesi için
Uykuları saldı.

Gündüzün çiğ beyazı bir kara yaygı
Havyalar bitkiler hava ateş toprak
İnsanlar sular hepsi karardı.

Çıplaklığı çirkin tanrıya karşı
Gözlerinin üstünde bir zalim ışık
Kapısız odalarda aydınlıkta kaldı.”¹⁷⁸

Ayet mealinde “Size geceyi örtü, uykuyu rahatlık kılan, gündüzü çalışma zamanı yapan Allah’tır.”¹⁷⁹ diye ifade edilmektedir.

¹⁷⁶ Necatigil, a.g.e.s.162

¹⁷⁷ Kur’an-ı Kerim Nisa Suresi 78. Ayet(<http://www.kuranmeali.org/kuran/araf-suresi/ayet-143/13-diyamet-vakfi-meali>.)

¹⁷⁸ Necatigil a.g.e.s.153

“Yüz Yazmak” şiirinde Araf Suresi 143. ayeti iktibas yapmıştır.

“Buzullar, bozkırlar
Geçersin de
Beni göremezsın
Çok mu çirkin yüzün benlenince”¹⁸⁰

Ayet mealen şöyledir “Musa tayin ettiğimiz vakitte (Tûr'a) gelip de Rabbi onunla konuşunca «Rabbim! Bana (kendini) göster; seni göreyim!» dedi. (Rabbi): «Sen beni asla göremezsın. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksın!» buyurdu. Rabbi o dağa tecelli edince onu paramparça etti, Musa da baygın düştü. Ayılınca dedi ki: Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim.”¹⁸¹

“Kilit” şiiri Âli İmrân Suresi 145. ayetinden yararlanmıştır.

“Herkes içinde geçirir
Şimdi ölsem
Elimizde değildir.

Ulaşmışız bir çizgiye
Dünya sanki bizimledir,
Ölemeyiz,
Elimizde değildir.

Bir anahtar açar bu kilidi

¹⁷⁹ Kur'an-ı Kerim Furkan Suresi 47. Ayet (<http://www.kuranmeali.org/kuran/araf-suresi/ayet-143/13-diyamet-vakfi-meali>.)

¹⁸⁰ Necatigil, a.g.e.s.272

¹⁸¹ Kur'an-ı Kerim.Araf Suresi.143. Ayet(<http://www.kuranmeali.org/kuran/araf-suresi/ayet-143/13-diyamet-vakfi-meali>.)

Ama bizde değildir.”¹⁸²

Bu ayetin mealinde “ Hiçbir kimse Allah’ın izni olmadan ölmez. Ölüm belirli bir süreye göre yazılmıştır. Kim dünya menfaatini isterse, kendisine ondan veririz. Kim de ahiret mükâfatını isterse, ona da ondan veririz. Biz şükredenleri mükâfatlandıracağız.”¹⁸³ ifadeleri yer almaktadır.

“Yazlıkta Saygı” adlı şiirinde ise Nur Suresi 30. ayet iktibas yapılmıştır.

“Bir adam yalnızlıkta bir kıyı sitesinde

Görüyor da çok güzel bir kadını
Deniz giysileriyle ufukta bir şeye
Olmayan bir şeye birden bakıyorsa
Saygıdır

Oturduğun yerin tam karşısında
Bir ışık yanınca perdesiz
Bir genç kız soyunuyorsa
Birden başka tarafta gözlerin
Bu da bir saygıdır.”¹⁸⁴

Ayetin meali ise “Mü’min erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Bu davranış onlar için daha nezihtir. Şüphe yok ki, Allah onların yaptıklarından hakkıyla haberdardır”¹⁸⁵ şeklinde ifade edilmektedir. Behçet Necatigil ‘Körebe, Kısıık, Gecede Hatırlamak, Kilit’ gibi şiirlerinde ayetlere doğrudan şiirin içinde yer vererek ‘Yalnızlıkta Saygı, Yüz Yazmak’ gibi kimi şiirlerinde ise ayetin bir kısmını şiirinde kullanarak iktibas yapmıştır. İslam inanç ve değerlerini şiirinde kuullanarak şiirindeki anlam derinliği ve söyleyiş zenginliği oluşturmuştur.

¹⁸² Necatigil, a.g.e.s.402

¹⁸³ Kur’an-ı Kerim.Âli İmrân Suresi 145. Ayet(<http://www.kuranmeali.org/kuran/araf-suresi/ayet-143/13-diyamet-vakfi-meali>.)

¹⁸⁴ Necatigil,,a.g.e.s.418

¹⁸⁵ Kur’an-ı Nür Suresi 30. Ayet(<http://www.kuranmeali.org/kuran/araf-suresi/ayet-143/13-diyamet-vakfi-meali>.)

3.2. TAZMİN ŞİİRLERİ

Divan şiirinde şairler anlam derinliği oluşturmak için kendilerinden önceki üstad kabul edilen şairlerin şiirlerine saygı anlamında tazmine başvuru yapmışlardır .“Lügat anlamı bir şeyi bir şeyin içine koymak ve gizlemek olan tazmin, bir şairin diğer bir şairinden bir parçayı (bir mısra, beyit veya iki beyit) kendi şiirinin içinde zikretmesidir. Bu alanın ibarede değişiklik yapılmasına müsamaha ile bakılmaktadır. Tazminin iktibas’tan farkı iktibasta alıntı yapılan sözün ayet ve hadis, tazminde ise şiir olmasıdır. Bunun benzeri bir fark da îrâd-ı mesel ile arasında vardır. Îrâd-ı meselde atasözü, deyim alıntılanır. Tazmin edilen şiirin sahibi kolayca biliniyor olmalı, bilinmiyor ise şairinin ismi belirtilmelidir. Yani tazmin edilen ibarenin bir başkasında alındığı açıkça belli olmalıdır. Türkçe şiir arasında –kendisine ait olmamak kaydıyla- Arapça veya Farsça yazılmış bir şiirden alıntı yapılarak da tazmin yapılabilir.”¹⁸⁶Fakat batı etkisinde gelişen yeni Türk şiirinde ise Divan şiirindeki durumun aksine şairler bir şiirde birden fazla şiire ve şaire göndermelerde bulunmuştur. Behçet Necatigil de “Ölü” başlıklı şiirinde;

“Ateş denizlerinde mumdan kayıklarla
Sağlam mı tekneler aşkları geçmeye
Güç.

Biri var pencere
Pencere önlerinde ağlar duruyor
İlerde güneşte balıklar kuruyor
Dirilirdi bengisu pınarlarında yunsa
Güç.
Gider yol bir Galib’e, Yunus’a
Ama bu ne çok ölü ağlar güç.

¹⁸⁶ Saraç, a.g.e.s.280

Biri de var gecede
Saçlarından her gece kır ağlar örüyor
Ötede mum yanıyor bir şeyler dönüyor
Pervaneler ard arda ne çabuk ölüyor
Güç.

Dirilirdi sularına bir sağlam tekne olsa
Ama bu ne çok ölü ağlar güç.”¹⁸⁷

Şeyh Galip’in “Yine zevrak-ı derûnum kırılıp kenâra düştü Dayanır mı şîşedir bu reh-i seng-sâre düştü”¹⁸⁸“düştü” redifli gazeline tazmin yapmıştır.

Yine aynı şiirinde “Ateş denizinde mumdan kayıklarla” mısraında Şeyh Galip’in Hüsn ü Aşk mesnevisindeki “Residen-i râh u be-deryâ-yı âteş” başlıklı bölümde bulunan şu beyitten “Gûş etmiş idi o sergüzeşti/ Âteş yemi üzre mûm keşti/ Çıktı yolu üzre şimdi nâgâh/ Ol kulzüm-i âteş-i ciğergâh/ Mumdan gemiler edip hüveydâ / Kılmış nice dîv o bahri me’vâ”¹⁸⁹ imajdan ilham ile oluşmuştur.

“Yün” adlı şiirinde yine “düştü” redifli gazelin“Gehi zîr-i serde destî geh ayağı koltuğunda Düşe kalka haste-i gam der-i lûtf-ı yâre düştü”¹⁹⁰ beytinden etkilendiği anlaşılmaktadır.

“Aynalarda çok şey görülüpür
Yokken söylenmiş olmadan görülmüşse
Gitmiş hepsi cümle ten
Düşe kalka hasta- i gam
O hangi yollardan gelir yanımıza.”¹⁹¹

¹⁸⁷ Necatigil, a.g.e.s.207

¹⁸⁸ Şeyh Galip Divanı (İnceleme-Metin,) hzl. Abdülkadir Gürer, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (basılmamış doktora tezi), Ankara 1993, s.578.

¹⁸⁹ Yılmaz Taşçıoğlu Dar Vakitlerde Geniş Zamanlar Behçet Necatigil’in Şiiri,3F Yayınevi, İstanbul.2006.s.230

¹⁹⁰ Şeyh Galip Divanı (İnceleme-Metin), hzl. Abdülkadir Gürer, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 1993, s.578.

Behçet Necatigil “Yün” başlıklı şiirinde Şeyh Galip’in düştü redifli gazelinden alıntı yaparak tazmin sanatına başvurmuştur. Necatigil ‘Yün’ şiirinde konu tema ve biçim olarak Şeyh Galip’in gazeli ile farklılık gösterse de “Düşe kalka hasta- i gam” ifadesini doğrudan düştü redifli gazelden almıştır.

Necatigil “Ayrılıklar” şiirinde Mevlana’nın “Dinle, bu ney neler hikâyet eder, Ayrılıklardan nasıl şikâyet eder.”¹⁹² beytin son mısramı doğrudan alıntı yaparak tazmin yapmıştır.

“Bize edebiyat öğretmeni anlattı:
Neyler bile etmiş şikâyet.”¹⁹³

Behçet Necatigil Mevlana’nın mesnevisindeki Ney ve Ney’in şikâyet etmesi temini şiirinde kullanmıştır. Necatigil bunu yaparken sosyal hayattan uzaklaşmadan ve günlük dili kullanarak yapmıştır.

Aynı temayı ve aynı şiiri “Ad” şiirinde de tazmin yapmıştır.

“Yakındı ayrılıklar ney
Geçti sesleri
Meşk koyduk ad.
Bilseydi kazırdı taşlara
Keşk' koyduk ad.”¹⁹⁴

Behçet Necatigil gelenekten yararlanma konusunda kendine özgü bir örnek oluşturmaktadır. Söyleyiş biçimi ve anlam derinliği oluşturmak için ‘Ad’ şiirinde olduğu divan şiirine ait mısraı ve temaları kendi şiir anlayışı içinde yeniden yorumlamaktadır.

Necatigil “Ölümden Sonra” şiirini ise Baki’nin; “Âvâzeyi bu âleme Dâvûd gibi sal

¹⁹¹ Necatigil, a.g.e.s.268

¹⁹² Mevlana, 1985:26

¹⁹³ Necatigil, a.g.e.s.21

¹⁹⁴ Necatigil, ag.e.s.366

Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş”¹⁹⁵ meşhur gazelinden ilhamla yazmıştır.

“Bu benim yazdıklarım
Kendi halim mi sade
Yaşadığım çevreden
Bir ses kalsın istedim
Şu koskoca dünyada”¹⁹⁶

Behçet Necatigil “Ölümden Sonra” şiirinde ölüm gerçeği, dünyanın faniliği ve insanın geride sadece güzel eserler bırakacağı temasını Baki'nin şiirinde olduğu işleyerek tazmin yapmıştır.

“Katr Kuyruğu” şiirinde Bâkî'nin “İdgehte varalum dolaba dilber seyrine
Görelim âyîne-i devrân ne sûret gösterir”¹⁹⁷“Gösterir” redifli gazelinden izler taşımaktadır.

“Tam ölçüye göre
Bel kalça göğüs
İnce yuvarlak dik.

Bol köpük bayanlar körkütük baylar
Elleri platin dişleri krom
Her gün giderdi
Dolaba dilber seyrine.”¹⁹⁸

Necatigil de şiirinde Baki gibi sosyal hayattan izleri resmetmektedir. Fakat Baki şiirinde eski panayır bayram yerini özlemle bekliyor çünkü görmek istediği güzel

¹⁹⁵ Bâkî Divanı Tenkitli Basım, hzl. Sabahattin Küçük Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s.234

¹⁹⁶ Necatigil , a.g.e.s.82

¹⁹⁷ Bâkî Divanı Tenkitli Basım, hzl. Sabahattin Küçük Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s.131.

¹⁹⁸ Necatigil, a.g.e.s.107

oraya gelecektir. Necatigil ise tema olarak aynı temayı kullanmış fakat Baki gibi değil daha modern yaşamı tasvir etmektedir hatta eleştirmektedir.

“Atatürk’ü Duymak” adlı şiirinde Kanuni’nin “gibi” redifli gazelinden etkilenilerek yazılmıştır.

“Ulu rüzgâr esmedikçe
Yaşamak uyumak gibi.
Kişi ne zaman dinç?
Dalganırsa bayrak, bayrak gibi.

Ne var şu dünyada ekmekten daha aziz?
Sürdüğün tarlalara sevginle serpildik.
Ekmek olmak için önce
Buğday olmak gibi.

Silinir sözcüklerden sen hatıra geldikçe
Cılız sözler: Uzanmak, yorulmak, durmak gibi.
Kuvvettir yaptıkların her yeni yetişene
Bir ışık-kaynak gibi.

En yakınlar zamanla yüzyıllarca uzak gibi,
Bir sen varsın kalacak, bir sen ölümsüz,
Daha da yakınsın, daha da sıcak
Bıraktığın toprak gibi.

Kaç Türk var şu dünyada, bir o kadar susuz,
Hepsinin gönlünde sen, bir pınar bulmak gibi,
Ancak senin havanda sağlıklar esenlikler:
Olmaya devlet cihanda Atatürk’ü duymak gibi.”¹⁹⁹

¹⁹⁹ Necatigil Behçet, a.g.e.s.481

Muhibbi'nin gazelinde olduğu gibi "gibi" redifini Şiirin sonuna kadar kullanmıştır.

"Halk içinde mu'teber bir nesne yok devlet gibi
Olmaya devlet cihânda bir nefes sıhhat gibi"²⁰⁰

Gazelin son mısraını Şiirinin son mısraında aynen tekrar ederek tazmin yapmıştır. Ayrıca Şiirin bu mısraı ile ilgili Yılmaz Taşçıoğlu Behçet Necatigil çalışmasında Şu ifadelerle "sıhhat" sözcüğu yerine Atatürk ismi konularak yazılmıştır. Böylece ilgi çekici bir teknik uygulanmıŐ ve farklı anlam çerçevesinde bulunan iki sözcük aynı düzlemdeki iki farklı dizenin içerisinde sergilenmiŐtir"²⁰¹ yorumlamıştır.

"Yalnızlığa Çıkma" adlı Şiirini Fuzuli'nin su kasidesindeki "Suya virsün bağban gülzarı zahmet çekmesün Bir gül açılmaz yüzün tek virsemin gülzara su"²⁰² beyitinden ilhamla yazılmıştır.

"Kimi gül bahçesini
Hiç yokken verir suya
Kimi İbrahim, Edhem
Bir beden ateşe vurur."

Fuzul'nin Şiirinde geçen "verir suya" ibaresini aynen kullanarak tazmin yapmıştır.

Yine Fuzuli'nin su kasidesinin "Suya virsün bağban gülzarı zahmet çekmesün Bir gül açılmaz yüzün tek virsemin gülzara su"²⁰³ aynı beyitinden hareketle " Buz Üzerine Bir Yorum" adlı Şiirinde "Bir gül açılmaz yüzün tek" kısmını doğrudan alıntılıyarak tazmin yapmıştır.

"İçimize kapandıkça hüzün

²⁰⁰ Muhibbi Divanı, hzl. Coşkun Ak, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987, s.763.

²⁰¹ Taşçıoğlu,,a.g.e.s.226

²⁰² Ali Nihat Tarlan, **Fuzuli Divanı Şerhi III**, Ankara 1985,s.186

²⁰³ Ali Nihat Tarlan, **Fuzuli Divanı Şerhi III**, Ankara 1985,s.186

'Bir gül açılmaz yüzün tek.'"²⁰⁴

Divan şiirinde ve Fuzuli'nin su kasidesinde 'gül' mazmunu hem Hz. Muhammed için hem de sevgili için kullanılan bir mazmundur. Fakat Necatigil şiirinde zaman karşısında eşyanın dirençsizliğini işaret etmiş Fuzuli'nin şiirini referans alanı oluşturmak ve anlam zenginliği kazandırmak için şiiri içinde kullanmıştır.

"Ökse" adlı şiirinde ise Fuzuli'nin "Kârbân-ı râh-ı tecrîdüz hatar havfın çeküp Gâh mecnun gâh men devr ile nevbet beklerüz"²⁰⁵ beyitinden alıntı yaparak tazmin sanatına başvurmuştur.

"En kaslarla kasılarak enkazlarda
Gelir geçer ve bakar yanımızdan
Yabancı bir yazı
Tırmanırken yokuşu gelecek—
Devr ile nevbet bekleriz"²⁰⁶

Divan şiirinin geleneksel yapısında aşğın sevgilinin mahallesinde evinin sokağında beklemesi, sevgiliden alacağı bir haber veya işareti beklemesi temini Behçet Necatigil yazı yazma serüveni için kullanmıştır. Şairlerin, yazarların yazı yazmalarının amaçlarından bir tanesi de bir yerlerde anlaşılmasıdır. Necatigil bu şiirinde yazı yazma sürecinden anlaşılmayı beklemesine kadar geçen dönemi kastetmiştir.

"Üç Beş Damla Deniz" adlı şiirin Fuzuli'nin "Gelün ey ehl-i hakikat çihalum dünyadan Gayrı yirler gezelüm özge safalar görelüm"²⁰⁷ beyinden ilhamla yazdığı görülmektedir.

²⁰⁴Necatigil Behçet, a.g.e.s.391

²⁰⁵ Fuzuli Divanı, hzl.Kanen Akyüz,Süheyl Beken, Sedit Yüksel, Müjgan Cunbur, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara1958.s.247

²⁰⁶ Necatigil Behçet, ag.e.s.270

²⁰⁷ Akyüz, a.g.e.s.107

“Üç Beş Damla Denize
Üç beş damla sepken.
Gel geç gül, gayrı yerler görmek,
Özge sefalar sürmek - -
Gizli şahdamara ezelden
Bağlantıdır her şey.”²⁰⁸

Behçet Necatigil ‘gayrı yerler görmek’ ve ‘özge sefalar’ ifadelerini Fuzuli’nin beyitinden doğrudan alarak tazmin sanatına başvurmuştur. Ayrıca Fuzuli’nin şiirindeki ‘dünya ve dünya malından el çekme’ temasına ve tasavvufi anlayışına gönderme yaparak aynı temayı işlemiştir.

“Saatler” adlı şiirinde Fuzuli’nin “Şeb-i yeldayı muvakkitle müneccim ne bilür Mübtela-yı gama sor kim geceler kaç saat”²⁰⁹ beyitinden etkilenerek yazdığı görülmektedir.

“Saatler
Ne diye bulmuşlar
Dertliler biliyor
Geceler kaç saat.”²¹⁰

Fuzuli’nin beyiti divan şiirinde aşığın gam çekme vakti olan geceyi ve sosyal hayattan da izleri de göz önüne sermektedir. Necatigil ise “Saatler” adlı şiirinde şekil açısından olmasa bile konu olarak Fuzuli’nin şiirini hatırlatacak zaman kavramını işlemiş ve aynı temayı şiirinde kullanmıştır.

²⁰⁸ Necatigil, a.g.e.s.304

²⁰⁹ La, Nevadirü’l-Asar, s.17.

²¹⁰ Necatigil a.g.e.s.372

“Sahipsiz Gölge” adlı şiirinde Yunus Emre’nin “Acı dirliğüm isteyen tatlu dirilsin dünyede Kim ölümün isterise bin yıl ömür virsün ana”²¹¹ dizelerini doğrudan alarak tazmin yapmıştır.

“Çok gördüler mi sizin olsun demeyi
Âşık Paşa öğretti:
“Acı dirliğim isteyen
Tatlı dirilsin dünyada.”
Çok bunaldınız mı dilinizde bu beyit.”²¹²

Ayrıca Âşık Paşa yanılığını Yılmaz Taşcıoğlu “Necatigil ilk beyitteki alıntı için Âşık Paşanın adını vermektedir. Bizim Yunus Emre Divan’ında tespit ettiğimiz beyit şair tarafından Âşık Paşa’ya da ait gösterilmiştir. Bununla birlikte şiirdeki her iki alıntıda Yunus Emre’den yapılmıştır.”²¹³ tespitinde bulunmuştur.

Yine aynı şiirin devamında ise Yunus Emre’nin “Bir hastaya vardınisa bir içim su virdünise Yarın anda karşı gele Hak şarabın içmiş gibi”²¹⁴ beytinden doğrudan alıntı yaparak tazmin yapmıştır.

“Hırslar da boşuna
Paralar da, kavgalar da boşuna.
“Bir hastaya vardın ise
Bir yudum su verdin ise”
Yunuuuus, Yunus
Gece vakti ev uyur, biz soğuk-ıssız
Odalarda oturur,
Ölümler, toprak, sahipsiz gölge...”²¹⁵

²¹¹ Yunus Emre Divanı, Tenkitli Metin, hzl. Mustafa Tatçı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990,s.30.

²¹² Necatigil,a.g.e .s.118

²¹³ Taşcıoğlu ,a.g.e.s.220

²¹⁴ Tatçı a.g.e.s.390

²¹⁵ Necatigil a.g.e.s.118

Behçet Necatigil “Sahipsiz Gölge” şiirinde tema olarak Yunus Emre şiirinin hikmetli yapısına bağlı kalmakla birlikte şiirde Yunus Emre’nin ismini de zikrederek referans alanı oluşturarak Yunus Emre’den alıntı yaptığını belirgin hale getirmiştir.

“Uğrak” şiirinde ise Yunus Emre’nin “Âşıklar la-mekân olur cihanun terkini urur Can u cihan ne nesnedür çün dostıla bâzâr olur”²¹⁶ şiirinde esinlenerek tazmin yapmıştır.

“Şunlar ki güvende
Bir uğrağa uğrarlar
Aşk dükkânı anda
Can ile bazar olur”²¹⁷

Behçet Necatigil “Uğrak” şiirinde Yunus Emre’nin düşünce ve görüşlerinden yararlanmakla birlikte Yunus’un şiirinde ‘Can u cihan ne nesnedür çün dostıla bâzâr olur’ ifadesini kendi şiirinde aşkın varlığını can ile bazar olur şeklinde dönüştürerek kullanmıştır.

“Direk Eğridir” şiirinde Yunus Emre’nin “Gelünüz gidelüm gelün ki Yunus geçdi gönildi Ayaklara düşer yunus bu yola baş olan kimdir ”²¹⁸ şiirinden izler taşımaktadır.

“Siz benimle başa çıkamazsınız
Kim düşmeden ayağa çıktı başa?
Dünya! Verdi dünyayı
Niceler telaşa.”²¹⁹

Yunus Emre’nin şiirinde ayağa düşmek, başa çıkmak deyimleri tasavvufi anlamda

²¹⁶ Yunus Emre Divanı, Tenkitli Metin, hzl. Mustafa Tatçı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990 s.107

²¹⁷ Necatigil a.g.e.s.335

²¹⁸ Yunus Emre Divanı, Tenkitli Metin, hzl. Mustafa Tatçı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990 s.47

²¹⁹ Necatigil,a.g.e .s.308

kullanılırken Behçet Necatigil ise benliğe bağlamış ve tasavvuftan uzak anlam zenginliği oluşturmak için kullanmıştır.

“Genişliğe Övgü” şiirinde Mesihi’nin “Yine enva-ı şükufeyle bezendi bağ u rağ Ayı için kurdı çiçekler sahn-ı gülşende otağ Kim bile ol bir bahara kim ölüp kim kala sağ Ayş u nuş it kim geçer kalmaz bu eyyam-ı bahar”²²⁰ şiirinden doğrudan alıntı yaparak tazmin sanatına başvurmuştur.

“Güzel demiş diyen şair, Mesihi:

‘Kim bilir ol bir bahara kim ölüp kim kala sağ’

Bu can bize temelli verilmedi,

Alır bir gün yalan dünya

Belli mi yarına çıkacağımız,

Nerde kaldı sonraki baharlar

Der de yine şaşmaz

Bildiğinden

Şu eğreti yerde nice insanlar.”²²¹

Necatigil yapmış olduğu alıntıyı Mesihi ile aynı temada kullanmıştır. Mesihi’nin beyitinde de dünyanın faniliği, ölüm gerçeğinden kaçışın olmadığı ve ölümün ne zaman geleceğinin belli olmadığı vurgulanmaktadır.

“Alırsız” şiirinde Bağdatlı Ruhi’nin “Vardım seheri taat için mescide nagh

Gördüm oturur halka olup bir nice gümrah Girmiş kimisi vahdete almış ele tesbih

Her birisinin virdi zebanı çil ü pencah Didim ne sayarsız ne alırsız ne

satarsız”²²²Terkib-i Bend’indeki dizelerinden etkilenmiştir.

“Alırsız satarız bu ne alışverişi?

Parçalardı bilmezdi parçaları

²²⁰ Mesihi Divanı, hzl. Mine Mengi, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1995, s.159-160.

²²¹ Necatigil a.g.e.s.244

²²² Bağdatlı Ruhi Külliyyat-ı Eş’ar-ı Ruh-i Bağdadi, 1287,s.76-77

Tutturur bir leş tirirler.”²²³

Necatigil Bağdatlı Ruhi'nin şiirine atıfta bulunarak tazmin sanatına başvurmuştur. Bağdatlı Ruhi Terkib-i Bend'inde mescidi dolduran ve asıl amacından uzaklaşmış kişileri eleştirmektedir. Onları zavallı ve komik bir tablo şeklinde çizmiştir. Fakat Necatigil ise Bağdatlı Ruhi'ye atıfta bulunarak kendi yaşadığı çağın karmaşıklığını resmetmiştir.

“Meclis” adlı şiirini ise Nedim'in “Ayağın sakınarak basma aman sultânım Kırılan mey dökülen şişe-i rindân olsun efendim” beyitinden ilhamla yazarak tazmin yapmıştır.

“Dertlenir bilmezlenir

Çare yalnızlıktadır.

Gider gelir neşeli

Gizli dalgınlıktadır.

Bu meclis bu sizinle bu cam

Düşünür düşerse bin parça

Hangi akıl neyi nasıl

Toplar – yakınlardadır.”²²⁴

Nedim'in beyti beşerî aşk planında sevgilisine hitaben söylemiştir. Yani metnin yüzeysel anlamı: “Ayağını sakınarak basma aman sultanım! Yeter ki dökülen şarap, kırılan rindlerin kadehi olsun” şeklindedir. Yani içki ve eğlence meclisine gelen sevgilinin içki, şarap şişeleri arasında yürürken kırılacak dökülecek diye çekine çekine, sakına sakına değil; rahat rahat, nazlı edalı yürümesini, yürürken eteklerinin çarpmasıyla şarap şişelerinin dökülmesinin, kırılmasının önemli olmadığını dile getirmiştir. Fakat Behçet Necatigil'in şiirinde meclis ve cam ile kastettiği divan şiirindeki gibi bir ortam değildir. Necatigil modern insanın yalnızlığını, dağınıklığını ve modern ortamları tarif etmektedir.

²²³ Necatigil , a.g.e.s.235

²²⁴ Necatigil,a.g.e.s.306

“Beyler” şiiri divan şairleri içinde en çok kendisine benzeyen diye nitelediği Necati Beg’in “Bir alay oldu peri şiveli ahû beğler Gözü âhûların alayına yâhu beğler”²²⁵ şiirinden ilhamla yazılmıştır.

“Ne telaş, ne de ezgi
Çevrenizde güzeller
Yahu, beyler!
Kesilir uğultu
Silinir arazi
Gider tapu, beyler!”²²⁶

Behçet Necatigil hem söyleyiş hem de konu bakımından Necati Beg’in şiirinden etkilenerek yazmıştır. Necati’nin şiiri divan şiirinin klasik aşk olayına değinirken Necatigil ise Necati Beg şiirinin söyleyiş zenginliğini günlük dilde kullanmıştır.

Behçet Necatigil klasik şiire hakim olan bir şair olarak Necati Bey, Yunus Emre, Mesîhî, Fuzûlî, Muhibbî (Kanunî Sultan Süleyman), Bâkî, Şeyh Gâlib’ten aldığı mısraları bazan aynen, bazan değiştirerek şiirinde kullanmış ve anlam derinliği oluşturarak tazmin sanatına başvurmuştur.

3.3.LEFF Ü NEŞR

Behçet Necatigil söz oyunları yapmayı ve bu oyunları yaparken edebi sanatlardan yararlanmayı seven bir şairdir. Leff ü Neşr sanatını da bazı şiirlerinde kullanmıştır. “Sözlük anlamı dürüp toplama ve yayma olan *leff ü neşir*, iki veya daha fazla kelime veya hükmün zikredilmesinden sonra bunlarla aralarında ilişki olan kelime veya hükümlerin sıralanmasıdır. Diğer bir ifade ile, anlatımda önce bir takım unsurların söylenilmesi, daha sonra bunların her biriyle ilgili başka unsurların dile getirilmesidir. Bunların ilki leff diğeri neşr’i meydana getirir. Leff ü neşiri meydana

²²⁵ Tarlani Ali Nihat, *Necâtî Beg Divanı*, Ankara 1992, s.180

²²⁶ Necatigil, a.g.e.s.352

getiren ve aralarında ilişki bulunan bu iki sırada ki unsurların hangisinin hangisiyle ilişkili olduğu belirtilmez ve bunun belirlenmesi söz muhatap olana bırakılır.”²²⁷
Necatigil’in “Alaca” adlı şiirinde bu sanatı bulmak mümkün.

“Bazan eser, ufuklara uzanırım
Yorgun, harap, cahil
Kocam, evim, anam
Utanırım .”²²⁸

İkinci dizede sıralanan ‘Yorgun-harap-cahil’ ile üçüncü dizede sıralanan ‘Kocam-evim-anam’ anlam açısından birbirini tamamlamaktadır. ‘yorgun-kocam, harap-evim, cahil anam’ şeklindedir.

“Raf” adlı şiirinde ise yine üçüncü dizede ‘elbiseler-paketler-tahtalar’ ile düğmeler-ipler-paslı çiviler’ anlamsal bir bağ kurulmaktadır.

“Döküntülerin yattığı
Bir müze gibi kiler.
Elbiseler, paketler. Tahtalar artığı
Düğmeler, ipler, paslı çiviler”²²⁹

‘Elbise-düğme, paketler-ipler, tahta-paslı çivi’ şeklindedir.

“Katır Kuyruğu” adlı şiirinde ikinci dizede sıralanmış olan isimler üçüncü dizede anlam açısından bağ kurulmaktadır.

“Tam ölçüye göre
Bel kalça göğüs
İnce yuvarlak dik.”²³⁰

²²⁷ Saraç, a.g.e.s. 179

²²⁸ Necatigil.a.g.e.s.99

²²⁹ Necatigil.a.g.e.s.90

‘Bel-ince, kalça-yuvarlak, göğüs-dik’ şeklinde nitelendirilmektedir.

“Çocuklar” adlı şiirinde ise birinci dize ile beşinci dizedeki kelimeler anlam ilişkisi bakımından uyumludur.

Kasaplarda manavlarda bazı yorgun kadınlar

Hep de تنها saatleri seçerler

Sonra yavaş bir sesle

Çocuk için hasta kaç gündür yemiyor

Biraz et biraz meyva isterler.”²³¹

‘Kasaplarda-et, manavlarda-meyva’ şeklinde kastedilmiştir.

“Kıral Suyu” adlı şiirinde birinci dizede geçen ‘İbrahim Edhem ve İskender’ ile dördüncü dizede geçen ‘hırkalar-ülkeler’ aynı zamanda ikinci kıtanın birinci mısrasında geçen ‘Abıhayat-Kevser’ kelimeleri anlamca ilişkilidir.

“Değil İbrahim Edhem, İskender

Neydi karanlıklarda aradıkları

Artık yollarda da yoksa

Artık hırkalar da, ülkeler de boşsa

Ne yapayım ben bu artıkları?

Değil Abıhayat, Kevser

Saatleri durdur, kapıları kitle

İşler gene zemberekler,

Tıkalı anahtar deliklerinde

Bir rüzgardır eser.

Değil şanlı hazineler, kasalar, mezar

Yok karnilerde, potalarda, imbiklerde

Padişahalar, derbeyi, kıral

²³⁰ Necatigil.a.g.e.s.107

²³¹ Necatigil, a.g.e.s.148

Kime sorsam görmedi

Altınlar nerde?”²³²

Tasavvufi kişiliği ile ‘İbrahim Edhem-hırka ve Kevser’ ile birlikte Abıhayatı arayan İskender’de ülkelerle birlikte düşünülmüştür.

“Yüzünden” şiirinde ise ikinci dizede sırlanan ‘yakınların-başkaları’ ile ‘için-yüzünden’ kelimeleri anlam ilişkisi içindedir.

“Sana gitmeyen şeyler

Yakınların, başkaları

İçin yüzünden

Yaptığın çok oldu.”²³³

‘Yakınların-için, başkaları-yüzünden’ şeklindedir.

“Üstümüzdeki” isimli şiirinde birinci dizedeki ‘çimen-ot-çiçek’ ile ikinci dizede yer alan ‘pembe-yeşil-tirşe’ kelimeleri ile bağ kurulabilir.

“Taze çimen, parlak ot, çiçek

Pembe, yeşil, tirşe.

Genç kadınlar, körpe kızlar, istemem

Giymesinler siyah

Giymesin kimse.”²³⁴

“Panik” şiirinde ise birinci dizedeki ‘Renklerde-emeklerde-ırlarda’ kelimeleri ile ikinci dizede bulunan ‘Yahudiler –işçiler-zenciler’ kelimeler arasında bağ kurulabilir.

“Renklerde, emeklerde, ırlarda..

Yahudiler, işçiler, zenciler.. Pan!

²³² Necatigil, a.g.e.s.186

²³³ Necatigil, a.g.e.s.354

²³⁴ Necatigil, a.g.e.s.128

Şu dünyada insanca yaşamak da yoksa
Ne kalıyor geriye, yüzyıllardan?”²³⁵

“Eylemsiz Berber” adlı şiirinde ‘Brezilya- Yemen’ ile ‘gemiler-kervan-kahve’ anlam ilişkisi bulunan kelimelerdir.

“Atlarını sürdüğü o uzak yerde
Biraz olsun kalabilseydi - -
Brezilya ve Yemen, Gemiler ve kervan
Kim bilir onun kadar bu eski kahveleri?”²³⁶

Behçet Necatigil söz oyunlarını sevmiş şiirlerinde divan şiirine özgü sanatlardan yararlanmıştır.

3.4.TEVRIYE

Behçet Necatigil geleneksel sanatların hemen hemen hepsini şiirinde kullanmış fakat tevriyeye karşı farklı bir ilgi duymuştur. Tevriyeye olan ilgisini bir açıklamasında şöyle dile getirmiştir. “Özellikle son yıllarda divan şairlerinin tevriye düşkünlüğü düşündürüyor beni. Hoşuma gidiyor. Anlam kaymaları, değişik çağrışımlar yapmaktan yana, Türkçemiz ne kadar zengin! Hele isimlerle fiil kiplerinin tevriyeli kullanılışları bakımından, Türkçe çok zengin, güçlü bir dil! Bırakın cümle kuruluşları, deyimler, muhteva, çeşitli süsleme yolları şu bu..tek kelimedede bile başka başka anlamlara açıla bilme imkanı dahi, geleneklerden yararlanmak, bir geleneğe daha yeni kapılar açmaktır bence. Özde olsun, biçimde, söyleyişte olsun, her zaman olabilir bu!”²³⁷ Divan şiirinin belirgin özelliklerinden olan tevriye kullanımı zamanla Necatigil şiirinin de ayırt edici özelliği haline gelmiştir. Nitekim tevriye ile ilgili bir başka açıklamasında “Bundan önceki kitabım İki Başına Yürümek adını taşır. Bir durumun, bir duygunun olumlu-olumsuz iki

²³⁵ Necatigil,a.g.e.s.219

²³⁶ Necatigil, a.g.e.s.243

²³⁷ Behçet Necatigil, **Düz Yazılar II**, Yky .2. Baskı, İstanbul 2006 s.78

başına, eksi-artı iki kutbu arasında yürünmesi olduğu gibi, bir kelime üzerinde iki veya daha çok anlamı birden toplamak da mümkündür. Tevriye sanatı tek kelime üzerinde olur. Dilimiz bunun dışında da bize bu imkânı verir. Mesela zaman ve çekim ekleriyle birçok fiiller parça parça yazılır; düşünülürse bizde bir ikinci anlam çağrışımı yapar.”²³⁸ dile getirmiştir. Tevriye;“Lügat anlamı gizleyerek bir başka söz ve haberi öbek çıkarmak olan tevriye, şiir ve düz yazıda yakın ve uzak iki anlamı bulunan bir lafzın zihne hemen gelen yakın anlamına değil uzak anlamını kastetmektir. Diğer bir ifade ile iki anlamı olan bir kelimenin kastedilen anlamını diğer anlam ile gizlemesidir. Bu iki anlamdan her ikisi kelimenin gerçek anlamları olabileceği gibi biri gerçek diğeri mecazi de olabilir. Lafzın yakın anlamı göstermesi açık uzak anlamı göstermesi ise gizlidir. Yakın anlam ve uzak anlam gizlenir. Söze muhatap olan ilk anda sözü yakın anlamıyla anlar. Tevriyeli kelimenin her iki anlamı da tanınmıyor ve kullanılıyor olmalıdır. Tevriye, îhâm ve tahyîl olarak da adlandırılır.”²³⁹ Behçet Necatigil’in “Üstümüzdeki” adlı şiirinde ‘kara’ sözcüğü hem renk hem de toprak parçası anlamına gelecek şekilde kullanılmıştır.

“Ben karalarda yaşarken
Bir de sende siyah..
Mavileri giy gel denizden
Yarın sabah.”²⁴⁰

“Tekinsiz” adlı şiiri ise ‘dağ’ sözcüğünü kullanmıştır.

“Alt yanı bir isim, siz öyle sanırsınız!
Deriye dökülür kezzap, dağlar.
Bir karakıştan farksız
Hatırlamadan önce ilkbahar”²⁴¹

²³⁸ Necatigil, a.g.e.s.100

²³⁹ M.A.Yekta Saraç, Klasik Edebiyat Bilgisi Belagat, Gök kubbe Yayınevi 14. Baskı, İstanbul 2016 s.207

²⁴⁰ Necatigil, a.g.e.s.128

²⁴¹ Necatigil, a.g.e.s.130

‘Dağ’ sözcüğü ile deriye dökülen kezzapın deriyi dağlaması anlamı ‘dağlamak’ fiilini çağrıştırmakta ikinci anlamı ise dağ-tepe anlamına gelecek şekilde kullanmıştır.

“Hücre” adlı şiirinde ‘sandık’ sözcüğünü birçok anlama gelecek şekilde kullanmıştır.

“Herkes kendi sandığında kilitli
Bir küçük pencere –istememez
Çıkacak sandığından gelecek de biri.”²⁴²

‘Sandık’ sözcüğü içine türlü malzemelerin saklandığı eşya olarak ve ‘sanmak’ fiilini geçmiş zaman eki ile birlikte kullanarak iki anlama gelecek şekilde kullanmıştır.

“Çatı” adlı şiirinde yine ‘sandık’ sözcüğünü hem sanmak fiili hem de eşya anlamını çağrıştıracak şekilde kullanmıştır.

“Bıkılır, tükendi
Hep aynı
Biçimsiz boşluklar
Dolu sandıklarınızda.”²⁴³

“Ilık Saat” adlı şiirinde ‘ağlar’ kelimesi tevriyeli olarak kullanılmıştır.

“Ve atar ağlarını (ortaçağ sokaklarında
Seslendi ya bekçi) iner de ılık
Göl kıyısına o soğukta
İçin için dolar ağlar.”²⁴⁴

‘Ağlar’ sözcüğünü ‘ağla’ fiilinin üçüncü kişi geniş zaman çekimi ve balık tutulan ‘ağ’ ismini çağrıştıracak şekilde kullanmıştır.

²⁴² Necatigil, a.g.e.s.339

²⁴³ Necatigil, a.g.e.s.318

²⁴⁴ Necatigil, a.g.e.s.173

“Gele Geçe” adlı şiirinde ise ‘eğlen sinler’ kelimesini ‘eğlence yapınlar’ ve ‘oyalansınlar’ anlamlarına gelecek şekilde kullanmıştır.

“Eğlen sinler gece
Bir hayvan takviminden
Düşer sığır yılları.”²⁴⁵

“Yün” adlı şiirinde ise ‘divan’ sözcüğü tevriyeli kullanılmıştır. Divan kelimesi hem oturlan sedir hem de divan şairlerinin şiirlerini topladıkları kitap anlamında kullanılmıştır.

“Tutar bir ah ahuyu yahularda
Kim atar kemendi kalkar divandan
Bir çağ günümüze”²⁴⁶

“Ölü” adlı şiirinde ‘ağ’ sözcüğünü hem ‘ağla’ fiili hem de eşya olan ‘ağ’ı çağrıştıracak şekilde tevriyeli kullanmıştır.

“Ateş denizlerinde mumdan kayıklarla
Sağlam mı tekneler aşkları geçmeye
Güç.

Biri var pencere
Pencere önlerinde ağlar duruyor
İlerde güneş”²⁴⁷

“Daktilo” adlı şiirinde ise ‘sevinç’ kelimesini birçok kelimeyi çağrıştıracak tevriyeli bir şekilde kullanmıştır.

²⁴⁵ Necatigil, a.g.e.s.266

²⁴⁶ Necatigil, a.g.e.s.268

²⁴⁷ Necatigil, a.g.e.s.207

“Kimlerin elinde, herkes benden biliyor
Ne hoyrat kullanmışlar
Sevincin sesi çıkmıyor.”²⁴⁸

‘Sevinç’ kelimesini hem bir kadın ismi olarak kullanmış olabilir hem de mutlu olmak anlamında da kullanmış olabilir. Bu iki anlama gelecek şekilde tevriyeli kullanmıştır.

Tevriye konusu ve ilgili terimler üzerinde tam bir açıklık ve birlik bulunmamaktadır. ‘İham’ kimi araştırmacıya göre başlı başına bir sanat kimine göre ise tevriyeden farklı kabul edilmemektedir. Biz bu konuda Yekta Saraç’ın görüşlerini esas alacağız. “Bu konu ile ilgili *ihâm, tevcih, mügâlata-i maneviye* gibi adlarla kullanılan terimlere özellikle Türkçe belâgat kitaplarında getirilen açıklamalar birbiriyle iç içe girmiş durumdadır. Son dönemde, bir kaynaktan hareket etmeksizin bunların her birini ayrı sanat olarak kabul eden yazarlar ise yazdıklarını tutarlı bir şekilde ortaya koyamamışlar, neticede de örneklerde ki karışıklık devam etmiştir. Biz kitabımızda takip ettiğimiz usule uygun olarak, bu ihtilâflı konu ile zihin yormadan ve dikkati dağıtmadan *Telhis* isimli esere ve onun şârihlerinin yoluna, yani klâsik belâgat kitaplarına uyarak *ihâm*ı tevriyenin diğer bir adı olarak kabul ediyoruz. Zira sahanın temel kaynaklarında *ihâm*ın günümüzde yazılan Türkçe eserlerde iddia edildiği gibi, tevriyeden farklı ve “iki manaya eşit uzaklıkta söz kullanma” şeklindeki bir tarifi bulunmamaktadır.”²⁴⁹ Behçet Necatigil’in sözcük arasından bölerek divan şiirinde kullanılan tevriye sanatını yeni bir biçimde kullanmıştır. En/Cam, Bile/Yazdı kitaplarının isminde de görüldüğü gibi birçok anlamı çağrıştıran anlam zenginliğine ulaşmıştır. Necatigil’in Kareler şiir kitabında da özellikle bu tarz tevriye sanatına örnek şiirler göstermek mümkündür. Necatigil’in “Kenet” adlı şiirinde “b/ ekle, durur ken/et, bi/çim, çürür ken/ et” kelimeleri farklı anlamları çağrıştıracak şekilde kullanılmıştır.

“İçim

²⁴⁸ Necatigil, a.g.e.s.225

²⁴⁹ Saraç, a.g.e.s.207

B/ ekle durur ken / et
Otlar yaban
Söker düzler
Kalır
Bi / çim çürür ken / et”²⁵⁰

Yine “Ölü Boy” şiirinde “biri /kim” sözcüğü şiirin içinde ‘birikim’ ismini ve biri/ ile soru edatı kim diye iki farklı anlamı çağrıştırmaktadır.

“İkide bir biri/ kim dostluğu
Sert önler kötülükse
Ses boyuna dön
Biri/ kim tutulur çarpar”²⁵¹

“Kırağı” adlı şiirinde ise “gelen/siz” şeklinde kullandığı kelimeyi geleni olmayan ve gelen “siz” ikinci çokluk zamiri ile birlikte kullanarak iki farklı anlam uyandırmaktadır.

“İlçemizde bu hafta gelenler gidenler
Taşra gazeteleri zaman uzar
Gelmediler gelen / siz
Ay yıl yıl yıla döndü
Gölde ölü balıklar kim bıraktı ara bul
Yorgun almaya ağı gelen /siz.”²⁵²

“Felç” isimli şiirinde “bir/ine” sözcüğünü farklı anlamlara gelecek şekilde kullanılmıştır.

“Dalgın işler bir saraç elinizde bizi

²⁵⁰ Necatigil, a.g.e.s.297

²⁵¹ Necatigil, a.g.e.s.297

²⁵² Necatigil, a.g.e.s. 292

Eyerler atlara götürür
Takılmış geç kalmış bir /ine gibi.”²⁵³

“Neden/siz” şiirinin aynı zamanda ismi olan “neden/siz” sözcüğünü sebepsiz ve neden – siz ikinci çokluk zamiri ile birlikte kullanarak iki farklı anlamı çağrıştırmaktadır.

“Sargılarda tedirgin

Bir size seslenen ses..... neden/siz

Ve çalmadan bir zili saygı mıdır

Geri dönmeleriniz ?”²⁵⁴

“Hassas Terazi” isimli şiirinde “ben/de” sözcüğünü iki farklı anlamı çağrıştıracak şekilde kullanmıştır.

“Hep kendim için mi bazı şeyleri
Gizlediysen bilmeseniz
Başka dünyalarda a vardı
Görülür hesabı ben/ de a dediysem”²⁵⁵

“Yorum Korkusu” adlı şiirinde şiir boyunca farklı kelimelerle birlikte kullanılmış olan ‘yorum’ kelimesi birçok anlamı gelecek şekilde kullanılmıştır.

“Yorum Korkusu
Gitmek geçse aklımdan
Hemen yorum
Nereye, nasıl, ne zaman?
oysa ben vazgeçtim.
Uyu yorum

²⁵³ Necatigil, a.g.e.s.288

²⁵⁴ Necatigil, a.g.e.s.256

²⁵⁵ Necatigil, a.g.e.s. 291

Demek geçse aklımdan git
Git mi yorum
Kime, nerde, ne zaman?
Oysa ben haddim mi?
Uyu yorum

Ne gitmek gelir aklımdan
Ne de git demek
Eli kolu bağlı ben, ağzı dili bağlı
Yaşa yorum
Sevin emi yorum”²⁵⁶

“Yüz Yazmak” şiirinde ‘Li’ ekini ‘sevgi’ ve ‘geçer’ kelimeleri ile birlikte kullanarak farklı anlamları çağrıştırmıştır.

“Adın Li olsaydı da sana
Sevgi Li deseydim ne zaman geçer Li
Uçaklar, trenler, dünya turları
Çin, Şili.”²⁵⁷

Behçet Necatigil geleneksel anlam kurgularını çoğunu Kareler kitabından aldığımız bu örneklerde görüldüğü gibi “avangard” şiire taşımıştır.

3.5. İHAM-I TENASÜB

Behçet Necatigil şiirinde İham-ı Tenasüb sanatını da kullanmıştır. “İbarede bulunan kelimelerden birisinin veya birden fazlasının tenasüb ilişkisine kastedilmeyen anlamıyla katılması sonucu oluşur. Diğer bir ifadeyle iki anlamı bulunan bir kelimenin cümlede kastedilmeyen anlamı ile başka kelimelerin anlamları

²⁵⁶ Necatigil, a.g.e.s.171

²⁵⁷ Necatigil, a.g.e.s.272

arasında tezat dışında bir ilişki bulunmasıdır.”²⁵⁸ Necatigil’in “Donmuş Dallarda Çiçek” şiirinde karın ovaları ve ağaçları kaplayarak değişik şekiller oluşturması arasında ilgi kurarak iham-ı tenasüp sanatını kullanmıştır.

“Bulmak gibi tıpkı
Karlar altında kayıp uzanırken ova
Yolu kendiliğinden,
Donmuş dallar esen ılık rüzgâra
Çiçek açar çekingen.”²⁵⁹

“Alaca” adlı şiirinde ise ayna kelimesi ile iham-ı tenasüp sanatını kullanmıştır.

“Ben kadını aynalarda
Uyanırım
İçimi saran çirkinlik
Yüzümden okunuyor
Ufalırım.”²⁶⁰

Şiirde birinci cümlede kadının aynaya olan merakı ikinci cümlede ise ‘yüzümden okunuyor’ cümlesi ile yine aynaya bakma eylemi kastedilmiştir.

3.6 DİĞER EDEBİ SANATLAR

3.6.1. Cinaz

Behçet Necatigil söz oyunlarını sevmiş şiirlerinde divan şiirine özgü edebî sanatların hemen hemen her türünü kullanmıştır. “Yaş” adlı şiirinde “Lügat anlamı iki veya daha fazla şeyin birbirine benzemesi olan cinaz, manzum veya düz yazı bir metin de anlamları farklı lafızlar arasındaki yazılış ve söyleyiş benzerliğidir. Bir

²⁵⁸ Saraç, a.g.e.s.160

²⁵⁹ Necatigil, a.g.e.s.131

²⁶⁰ Necatigil, a.g.e.s.100

ibarede cinas bulunması için en az iki lafız arasında benzerlik bulunması lazımdır.”²⁶¹ olan cinas örneği görülmektedir.

“Yastıklarda göz yaşları mı var yaş!
Sağlam duvar tepselir güherçile yaşı
Nice şiirler yıllar yılı açmaz
Parlar birden magnezyum, yaş.”²⁶²

‘Yaş’ kelimesi göz yaşı, insanın yaşı gibi anlamlarda kullanılmıştır. Yine “Çevre” şiirinde;

“Yârin mendili nakışlı
Okşadım ellerimle
Göz göz üzerimde
Çevrenin bakışı”²⁶³

Çevre kelimesi hem ‘muhit’ hem de ‘mendil’ anlamında kullanılarak cinas yapmıştır.²⁶⁴

3.6.2. İstihdam

Behçet Necatigil’in şiirlerinde istihdam sanatına örnek şiirler bulunmaktadır.“ Bir fiili iki anlama gelecek şekilde hem gerçek hem de mecaz anlamda kullanma sanatıdır.”²⁶⁵ Necatigil’in “Yorum Korkusu” adlı şiirinde “uyumak” ve “uyumak” fiillerini “uyuyorum” şeklinde şimdiki zaman birinci kişi çekimi ile hem gerçek hem de mecaz anlamda kullanarak istihdam yapmıştır.

²⁶¹ Saraç, a.g.e. s.245

²⁶² Necatigil, a.g.e.s.162

²⁶³ Necatigil, a.g.e.s.43

²⁶⁴ Mehmet Kaban, **Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar II**, Dergah 10. Baskı. İstanbul 2016s.410

²⁶⁵ Saraç, a.g.e.s.215

“Yorum Korkusu
Gitmek geçse aklımdan
Hemen yorum
Nereye, nasıl, ne zaman?
oysa ben vazgeçtim.
Uyu yorum
Demek geçse aklımdan git
Git mi yorum
Kime, nerde, ne zaman?
Oysa ben haddim mi?
Uyu yorum

Ne gitmek gelir aklımdan
Ne de git demek
Eli kolu bağlı ben, ağzı dili bağlı
Yaşa yorum
Sevin emi yorum”²⁶⁶

Yine aynı şiirde “git mi yorum” ifadesi ile hem ‘gitmek’ fiilini şimdiki zaman birinci tekil kişili çekimi ile hem de yorumun gitmesi ile ilgili anlamı kastedilerek istihdam sanatı içerisinde ayrı bir istihdam gerçekleşmiştir. Ayrıca ‘yaşa yorum’ kelimesinde hem yorumun yaşaması ile ilgili bir nida, hem de ‘yaşamak’ fiilinin şimdiki zaman birinci tekil kişili çekimi kastedilerek istihdam sanatı yapılmıştır. “Sevin emi yorum” kelimesi ile hem sevinmek fiilinin olumsuz şimdiki zaman birinci tekil kişili çekimi ile aynı fiilin üçüncü tekil kişili emir çekimi ve ‘emmek’ fiilinin birinci tekil şimdiki zaman çekimi ile bir istihdam daha yapılmıştır.

“Masa” adlı şiirinde istihdam sanatına örnekler bulunmaktadır.

“O kadar gitme, deriz, bir yere, dair
Görülür bak masalar da

²⁶⁶ Necatigil, a.g.e.s.171

Bir bardak var yoklar gibi taşıyor

Artılı konuşma masalar da”²⁶⁷

“Bak masalar da” ifadesi ile hem ‘bakmak’ fiilinin olumsuz dilek-şart üçüncü çoğul kişili kullanımını ‘da’ edatıyla birlikte ‘bakmasalar da’ anlamında hem de üçüncü tekil kişiye hitaben ‘bakmak’ fiilini ‘bak masalarda’ şeklinde emir kipinde masalara bakması anlamını kastederek istihdam yapmıştır. Ayrıca ‘konuş masalar da’ ibaresi ile konuşmak fiilinin geniş zaman üçüncü çoğul olumsuz çekimi ‘da’ edatıyla birlikte kullanarak hem konuşmak fiilinin üçüncü tekil emir kipini masalarda konuşması anlamında kullanılarak ikinci bir istihdam sanatı yapılmıştır.

“Sürgün” adlı şiiri ‘sürgün’ kelimesi hem bir bitkinin taze dalları anlamında hem de mecazi olarak yeni evli kadınlar anlamında kullanılmıştır.²⁶⁸

“Ve sürgünler sarılır kesilmiş fidanlara

Çırpınırken odalarda ileri

Uç boşlukta sallanır.”²⁶⁹

“Geceye Girerken Balad” adlı şiirinde ise bir başka sanat olan sihr-i helali görmek mümkündür. “Bir sözcük ya da ibarenin hem kendisinden önceki, hem de kendisinden sonraki kısımları için anlamlı olacak biçimde yerleştirmek”²⁷⁰ demektir.

“Eve varıp bıraksam

Taş veya kurşun çökecek yorgunluğu,

Yenip tekrar çıkamam,

Kollarım koptu.”²⁷¹

Bu şiirde “yorgunluk” kelimesi hem kendinden önceki sözleri tamamlayıp hem de kendinden sonraki söz öbeğini tamamlamaktadır.

²⁶⁷ Necatigil, a.g.e.s.273

²⁶⁸ Taşçıoğlu, a.g.e.s.135

²⁶⁹ Necatigil, a.g.e.s.237

²⁷⁰ Saraç, a.g.e.s.208

²⁷¹ Necatigil, a.g.es.108

3.6.3. Telmih

Behçet Necatigil'in çok kullandığı sanatlardan biri de telmih sanatıdır. "Lügat anlamı bir şeye kısaca, göz ucuyla bakmak demek olan telmih, bir söz içerisinde kıssaya, efsaneye, tarihi hadiseye veya bir ayete hadise, meşhur bir darb-ı mesele bir inanışa işaret etmektir. Telmih tabii bir üslup içerisinde yapılmalı, sözün kaynağı zikredilmemekle birlikte telmih yapıldığı hatta neye telmihte bulunduğu anlaşılabilir olmalıdır."²⁷² Necatigil'in "Ökse" adlı şiirinde telmih sanatı görülmektedir.

"En kaslarla kasılarak enkazlarda
Gelir geçer ve bakar yanımızdan
Yabancı bir yazı
Tırmanırken yokuşu gelecek—
Devr ile nevbet bekleriz"²⁷³

Şiiri Fuzuli'nin ünlü

"Kârbân-ı râh-ı tecrîdüz hatar havfın çeküp
Gâh mecnun gâh men devr ile nevbet beklerüz"²⁷⁴

Telmihte bulunmuştur.

Necatigil "Uğrak" şiirinde ise Baki'nin meşhur olan "Güzeller Mihriban olmaz dimek yanlışdur ey Baki, Olur vallahi billahi heman yalvarı görsünler"²⁷⁵ beytine telmihte bulunmuştur.

"Şunlar ki ellerinde
Ne dinar, ne yalvar
Kalp akçe: isterler

²⁷² Saraç M.A.Yekta, A.g.e. s.282

²⁷³ Necatigil, a.g.e.s.270

²⁷⁴ Fuzuli Divanı, hzl.Kanen Akyüz,Süheyl Beken, Sedit Yüksel, Müjgan Cunbur, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara1958.s.247

²⁷⁵ Bâkî Divanı Tenkitli Basım, hzl. Sabahattin Küçük Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994,s.97

Bir güzel azar olur.”²⁷⁶

Behçet Necatigil “Yün” isimli şiirinde “düştü” redifli gazelin “Gehi zîr-i serde destî geh ayağı koltuğunda Düşe kalka haste-i gam der-i lûtf-ı yâre düştü”²⁷⁷ beytine telmihte bulunmuştur.

“Aynalarda çok şey görülüpür
Yokken söylenmiş olmadan görülmüşse
Gitmiş hepsi cümle ten
Düşe kalka hasta- i gam
O hangi yollardan gelir yanımıza.”²⁷⁸

Yine Behçet Necatigil’in ‘Ad, Ayrılıklar, Katırkuyruğu, İplik, Ölümünden Sonra, Atatürk’ü Duymak’ şiirlerinde telmih sanatına rastlanmaktadır.

3.6.4.Kinaye

Behçet Necatigil şiirinde kinaye sanatının örnekleri de bulunmaktadır. “Lügat anlamı gizlenmek olan kinaye bir sözü hakikî (gerçek, temel) anlamının da kastedilmiş olması mümkün olmakla birlikte, hakikî anlamı dışında kullanmaktır. Yani kinayeli söz bir açıdan hakikat bir açıdan mecazdır. Mecazdan farkı şudur: mecazda-kinayenin aksine- sözün gerçek anlamı ile anlaşılmasının aklen mümkün olmadığını gösteren bir ipucu (karîne-i mânia) vardır. Kinaye de ise böyle bir unsur bulunmaz.”²⁷⁹ Necatigil “Maskeli Balo” adlı şiirinde kinaye sanatını kullanmıştır.

“Gene parmağım ağzımda kaldı
Masumluk akıyordu yüzünüzden

²⁷⁶ Necatigil, a.g.e.s.335

²⁷⁷ Şeyh Galip Divanı (İnceleme-Metin), hzl. Abdüllkadir Gürer, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 1993, s.578.

²⁷⁸ Necatigil a.g.e.s.268

²⁷⁹ Saraç, a.g.e. s.144

Yine nasıl da çevirdiniz üstünüzden
Dünyanın düşman bakışını kurtlara karşı.”²⁸⁰

Dizelerinde görüldüğü üzere “Parmağım ağzımda” ve “masumluk akması” deyimlerini gerçek anlamlarının dışında kullanmıştır. Yani sevgilinin yaptıklarına karşı parmağı ağzında kalarak hayretler içinde kalır çünkü sevgilinin yüzünden masumluk akmaktadır.

3.6.5. Rücu

Behçet Necatigil “Söylenen bir sözü geri çevirip onun yerine daha güçlü olan bir söz veya düşünce söylemek”²⁸¹ olan rücu sanatını da “Ters Yüz” adlı şiirinde kullanmıştır.

“O sizin gördüğünüz kadınlar
Güzeldirler ha bereket
Melek kadar masum
Yok canım şeytan kadar şirret”²⁸²

Behçet Necatigil şiirinde görülen kadınların melek kadın kadar masum ve güzel olduğunu söylerken birden bire ‘yok canım’ diyerek dönüşüm yapar ve ‘şeytan kadar şirret’ olduğunu söyleyerek rücu sanatını kullanmıştır.

²⁸⁰ Necatigil, a.g.e.s.74

²⁸¹ Saraç, a.g.e.s.187

²⁸² Necatigil, a.g.e.s.100

SONUÇ BÖLÜMÜ

Behçet Necatigil Cumhuriyet dönemi şairleri içinde belirli bir akıma ya da gruba dahil olmamış kendi şiirini oluşturma gayreti içine girmiştir. Cumhuriyet dönemi şairi olmasına rağmen yalnızca bir döneme sıkıştırılamaz. Uzun yıllar yapmış olduğu edebiyat öğretmenliği dolayısıyla klasik şiiri yakından tanıma ve sevmeye fırsatı bulmuştur. Bu yüzden geleneğe yaklaşımı ve Divan şiirine hâkimiyeti onu bir dönem ya da devir şairi olmaktan çok daha öteye götürmüştür. Divan edebiyatına devrinin çoğu şairi gibi ön yargılı bakmamıştır. Hatta kendi ifadesi ile “Divan edebiyatı bir konfor, bir lükstür de Halk edebiyatı sırf yoksulluk, savaş, çatışma mıdır? Divan şiirinden yararlanmayı, ölmüş kelimeleri diriltme diye almıyorum ben. Estetikten, istiften, disiplinden yararlanmak diye alıyorum.”²⁸³ der. 1946-1951 arasındaki şiirleri toplayan Çevre’den itibaren Divan edebiyatı unsurlarının kullanımındaki değişim başlamıştır. Bunda dünyadaki modern şiir anlayışıyla daha yakından temasa geçişin ve bizdeki şiir akımlarının etkisi bulunmaktadır. 1956-1958 arasındaki şiirleri topladığı kitabı Arada artık Necatigil’in anlamı kapatmaya başlamasının ve daha karmaşık düzenlemelere gidip soyutlaşmaya, Divan şiirinin saklı anlamları olan mazmunlarına benzeyen, ama bireysel olan kendi mazmunlarını oluşturmaya başlamasının işaretini vermektedir. Bu aynı zamanda kelimelerin anlamlarını çoğaltma denemelerinin de başlangıcıdır. Necatigil kendisi modern şiire açılım için Divan şiirinden nasıl yararlandığını çeşitli yerlerde zaman zaman dile getirmiştir. Ona göre aslı kaynaklar aynen tekrarlanmaz, tekrarlanırsa şiir rezil olur. Eski motifleri, çağın motifleriyle kaynaştırmalıdır. Bunun örneğini kendi şiirinde geçmişin mistik bir figürü olan ve vaktiyle bozkırlarda yürüyen abdalla, asfaltta ve karmaşık trafikte geç kalma korkusuyla koşan günümüz insanını bir araya getirme yoluyla nasıl gerçekleştirildiğini anlatarak vermiştir. Behçet Necatigil Divan şiirini bir bilgi alanı olarak görmüş faydalanma, yararlanma, beslenme yoluna gitmiştir. Doğu ve batı mitolojisini çok iyi şekilde bilmektedir. Peygamberler etrafında gelişen ve doğu edebiyatlarında yüz yıllarca işlenmiş mitolojik olayları, mitolojik âşıkları ve bu âşıklar etrafındaki mitolojik unsurları şiirinde işlemiştir. Bu mitolojik unsurları

²⁸³Behçet Necatigil, **Bile/Yazdı** yky.İstanbul.2015.s.93

kullanması ve bu unsurları günümüz hayatında araması şiirinin orijinal özelliklerindedir. Divan şiirinde kullanılan birtakım mazmunları kendi şiiri içinde kullanarak zengin çağrışım alanı oluşturmuştur. Necatigil, şiirlerinde eski edebiyata ait motif, sembol gibi ürünlerden çok sık yararlanan biridir. Divan şiirine ait isim ve terimlerin Şehrengiz, kaside, gazel, zülf, agyâr (başkaları), ok, ceylan, serv-i revân, ahlâr, İbrahim Edhem, İskender, Şeddad, Leyla ile Mecnun ünlü kişiler ve efsânevî kahramanların Necatigil'in şiirinde kullanılmıştır. Günlük dile yabancı ve çoğu eski metinlerden gelen sözcükleri şiirlerinde alışılmamış çağrışımlar sağlamak amacıyla kullanır. Şiirlerinde kelimeyi aşan fakat şiirin içinde saklı kalan, kendine özgü çağrışımları bulunan bir dille karşılaşırız. Dilden yararlanmak, ses ve çağrışım değerleri olan kelime ve sözleri kullanmak, çok anlamlılığa yol açan edebî sanatları geliştirmek, kelime ile şiirin bütünü arasında örülen bağlantıları, edebî sanatlardan yararlanarak oluşturmak; ölçü, uyak ve nazım şekillerinin ses özelliklerini adetâ damıtıp modern şiire ses zenginliği kazandırmaktır. Bu sebeple gerek ses ve anlam tekniklerinde ve gerekse metinler arası motifleri, mecazları kendi şiirinde değerlendirme konusunda şairin duygu ve düşüncelerinin alışılmamış malzeme ile sunma amacıyla olduğunu söylemek mümkündür. Bu özelliği onun şiirini kapalı hale ulaştırmıştır. Divan şairlerine göndermeler yaparak referans alanı oluşturmuştur. Necati Bey, Fuzuli, Baki, Nedim, Şeyh Galib, Muhibbi gibi şairlerin şiirine tazmin yapmıştır. Kur'an-ı Kerim'den ayetleri şiirine doğrudan alarak iktibas yapmıştır. Sık sık başvurduğu kelime oyunu yapmayı ve kullandığı edebî sanatlardan mecaz, kinaye, teşbih, teşhis, tevriye, telmih, leff ü neşr, irad-ı mesel v.b. sanatlara şiirinde yer vermiştir. Behçet Necatigil bu söz ve anlatım sanatlarını şiirinde çağdaş bir forma dönüştürmüştür. Necatigil titiz bir dil ustası olmakla birlikte sıkı bir dil düzeni ve anlam çalışması ile eskiyi ve yeniyi uyumlu, ölçülü biçimde bir araya getirerek özgün bir şiir oluşturmuştur. Son dönem şiirlerinde yaptığı şekilsel yeniliklerle birlikte divan şiirinden almış olduğu mazmun, mitolojik unsur, imge ve fikirlerle anlam derinliğine ulaşmıştır.

KAYNAKÇA

- Akay, Hasan, **Kare-Deniz Behçet Necatigil'in Kareler'i Üzerine**, İstanbul. Şule Yayın. 2016.
- Ak, Coşkun, **Muhibbi Divanı**, Ankara. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın. 1987.
- Akyüz, Kenan, Süheyl Beken, Sedit Yüksel, Müjgan Cunbur,(hızl.) **Fuzuli Divanı**, Ankara. Türk Tarih Kurumu Basımevi.1958.
- Akün, Ömer Faruk; **Divan Edebiyatı**, İstanbul. İsam Yayınları. 2014.
- Ayvazoğlu, Beşir, **Şeyh Galip Kitabı**, İstanbul. İstanbul Büyükşehir Belediyesi yayın.1995.
- Engünün, İnci, **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk Edebiyatı**, İstanbul Dergâh yayın.2015.
- Eliade, Mircea, (Çev : Sema Rifat) **Mitlerin Özellikleri**, İstanbul. Simavi Yay. 1993.
- Gürer, Abdüllkadir, **Şeyh Galip Divanı**, Ankara. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi).1993.
- Kaplan, Mehmet, **Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları II**, İstanbul. Marmara Üni. Yayın. 1978.
- Kur'an-ı Kerim, (<http://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf/>).
- Küçük, Sabahattin, **Bâkî Divanı Tenkitli Basım**, Ankara. Türk Dil Kurumu Yayınları.1994.
- Levent Agah Sırrı, **Divan Şiirinde (Kelimeler Remizler Mazmunlar Mefhumlar)**, İstanbul. Dergâh Yayınları. 3.bs.2017.
- Mengi, Mine, **Mesihî Divanı**, Ankara. Atatürk Kültür Merkezi Yayını.1995.

- Necatigil, Behçet, **Şiirler Bütün Yapıtları**, İstanbul.Yky. 2016.
- Necatigil, Behçet, **Bütün Eserleri**, İstanbul. Yky. 2013.
- Necatigil, Behçet, **Bile Yazdı**, İstanbul.Yapı Kredi Yayınları. 2015.
- Okay, Orhan, **Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı**, İstanbul. Dergah Yayın. 2009.
- Onay, Ahmet Talât, **Mazmunlar ve İzahı**, Ankara. Akçağ Yayınları, 4. Baskı.2016.
- ÖGEL, Bahaeddin, **Türk Mitolojisi- I.cilt**, Ankara. TTK.2003.
- Pala İskender, **Ansiklopedik Divan Şiirleri Ansiklopedisi**, Kapı yayınları, İstanbul 2016.
- Saraç, M.A. Yekta, **Klasik Edebiyat Bilgisi(Belagat)** İstanbul. Gökkube.14.bs. 2016.
- Tatçı, Mustafa, **Yunus Emre Divanı Tenkitli Metin**, Ankara. Kültür Bakanlığı Yayın. 1990.
- Tarlan, Ali Nihat, **Necâtî Beg Divanı**, Ankara. Akçağ Yayın. 1992.
- Taşçıoğlu, Yılmaz, **Dar Vakitlerde Geniş Zamanlar Behçet Necatigil'in Şiiri**, İstanbul.3F Yayınevi.2006.
- Tökel, Dursun Ali, **Divan Şiirinde Şahıslar Mitolojisi**, İstanbul. Fsm Vakıf Üni. Yayınları.2016.